

Jana Plaňavová-Latanowicz

Prawo spadkowe w zarysie

BIBLIOTEKA DYDAKTYCZNA
INSTYTUTU NAUKI O POLITYCE

Jana Plaňavová-Latanowicz

Prawo spadkowe w zarysie

Warszawa 2019

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Uniwersytet
Warszawski
dla Juniorów
i Seniorów

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Seria wydawnicza: Biblioteka dydaktyczna Instytutu Nauki o Polityce

Praca wydana została w ramach projektu Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów (POWR.03.01.00-00-T126/18) finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach konkursu na Trzecią Misję Uczelni (Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój). Może być dystrybuowana na zasadach uznania autorstwa.

© Copyright by Jana Plaňavová-Latanowicz, Warszawa 2019

Redakcja:
Karolina Węglarz

Skład:
Manuscript Konrad Jajecznik

Objętość: 6 arkuszy wydawniczych

Wydawca:
Wydawnictwo Instytutu Nauki o Polityce
www.inop.edu.pl

ISBN: 978-83-954464-8-1

Druk i oprawa: Fabryka Druku

O projekcie

Uniwersytety mają dwa podstawowe zadania: kształcenie studentów i prowadzenie badań naukowych. Spełniają także trzecie zadanie – Trzecią Misję – wpływają na swoje bezpośrednie otoczenie społeczne. Uniwersytet Warszawski od 200 lat jest związany z historią Warszawy i Mazowsza. Jest największą i najlepszą uczelnią w kraju, a jednocześnie największym pracodawcą na Mazowszu. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie pełni rolę naukowej biblioteki publicznej, więcej niż połowa jej czytelników to osoby spoza Uniwersytetu. Uczelnia bardzo często otwiera swoje drzwi dla zewnętrznych gości, bardzo często wychodzi też poza swoje mury, aby pełnić Trzecią Misję. Przykładem takich działań jest projekt pt. Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów realizowany przez Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego.

Cele projektu

Głównym celem projektu Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów (POWR.03.01.00-00-T126/18) finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach konkursu na Trzecią Misję Uczelni (Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój) jest podniesienie kompetencji osób, które aktualnie nie studiują. W tym celu Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy z partnerami

czyli Fundacją Instytut Nauki o Polityce, Fundacją Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii oraz Domem Kultury „Praga” przygotowało ofertę kursów dla niestandardowych odbiorców usług Uniwersytetu Warszawskiego. Adresatami projektu są trzy różne grupy odbiorców: młodzież szkół średnich (I), osoby kwalifikujące się do uniwersytetu drugiego wieku (II) oraz seniorzy (III). Wybór tych grup wynika z wcześniejszych doświadczeń Centrum Europejskiego w realizacji zadań dla tych trzech grup, co oznacza, że projekt stanowi rozwinięcie dotychczasowej działalności Centrum.

Oferta skierowana dla niestandardowych odbiorców oferty edukacyjnej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego ma rozwijać w nich kompetencje pozwalające na:

- aktywizację społeczną i zawodową,
- poszerzenie wiedzy ogólnej i specjalistycznej oraz rozwój zainteresowań,
- pobudzenie aktywności edukacyjnej i kulturalnej,
- zapobieganie społecznemu wykluczeniu.

W ramach całego projektu cyklicznie odbywa się 13 różnych kursów przeznaczonych dla poszczególnych grup odbiorców. Do każdego kursu opracowano podręcznik, który w wersji elektronicznej jest dostępny na stronach instytucji realizujących projekt www.ce.uw.edu.pl, www.inop.edu.pl, www.duch.edu.pl, www.dkpraga.pl.

Zapraszamy do zapoznania się z prezentacją kursów przygotowaną przez autorów.

Kursy dla uczestników Uniwersytetu Drugiego i Trzeciego Wieku

Kurs nr 1. Prawo spadkowe

W jakich okolicznościach śnią ci się umarli?

Czy często myślisz o nich przed zaśnięciem? (...)

Wisława Szymborska „Konszachty z umarłymi”

Uczestnicy kursu dowiedzą się o podstawowych zasadach funkcjonowania prawa spadkowego, aby spadek nie stał się kłopotliwym ciężarem.

Kurs nr 2. Nadużycia prawne wobec osób starszych i chorych

Jak nie dać się wpuścić w maliny, wziąć na lewe sanki, ewentualnie nabić w butelkę (garnki, poduszki, dietę-cud czy co tam na rynku oferują). Kurs samoobrony przed nieuczciwymi praktykami dla osób starszych i chorych, które są na nie szczególnie narażone i to nie tylko ze strony przedsiębiorców i innych obcych ludzi, ale też ze strony osób znajomych, a nawet bliskich. W ramach kursu uczestnicy poznają podstawowe mechanizmy nadużyć prawnych wobec osób starszych i chorych oraz skuteczne sposoby ochrony przed nimi.

Kurs nr 3. Odwrócona hipoteka i prawne formy zabezpieczenia na starość

Jak zabezpieczyć swój interes prawny na jesień życia? Jak zbudować swoje relacje z bliskimi tak, żeby zminimalizować szanse na kłótnie kiedy już nas nie będzie? Jak godnie żyć w trakcie zasłużonego odpoczynku w czasie emerytury? Kurs o odwróconej hipotece i prawnych formach zabezpieczenia pozwoli zorientować się w gąszczu przepisów i zdobyć niezbędne informacje stanowiące podstawę świadomego kształtowania swoich relacji prawnych wtedy, kiedy jest to dla nas najważniejsze.

Kurs nr 4. Dobra czy zła technologia? Problemy etyczne we współczesnym świecie

Rozwój technologii ułatwia życie codzienne nas wszystkich. Coraz częściej jednak uświadamiamy sobie problemy i zagrożenia płynące z postępu cywilizacyjnego. Stajemy przed pytaniami, na które musimy odpowiedzieć jako pierwsi. Nie uczono nas o tym w domu ani w szkole. Na kursie nie dowiesz się, co jest dobre, a co złe. Otrzymasz jednak narzędzia, aby krytycznie patrzeć na zmieniający się świat, w którym

rozwój medycyny i postęp technologiczny zdają się każdego dnia przekraczać ustalone wczoraj granice.

Kurs nr 5. Zasada wzajemności – podstawa życia społecznego, czyli ustanawianie, utrzymywanie i zrywanie więzi z ludźmi

Dlaczego czujemy radość rozpakowując prezent gwiazdkowy? Dlaczego czujemy rozczarowanie? Dlaczego denerwujemy się, kiedy przychodzi do wyboru prezentu dla osoby bliskiej lub znajomej? Dlaczego dajemy pieniądze lub jedzenie osobom o to proszącym, choć często uważamy, że nie powinniśmy? Z jakich powodów odpisujemy jeden procent podatku na rzecz potrzebujących – i wybieramy komu go prześlemy – choć gdyby chodziło jedynie o pomniejszenie wpływu budżetowego powinno nam być wszystko jedno? Dlaczego prosta wymiana uwag z sąsiadem o pogodzie lub stanie zdrowia pieska daje nam satysfakcję? Dlaczego poświęcamy godziny lub dni, na pomoc rodzinie czy bliskim kosztem konieczności zwolnienia z pracy? Dlaczego zabieramy z pracy służbowe produkty (papier, herbatę, długopisy, co tylko wpadnie w ręce), kserujemy książkę dla dziecka lub inne prywatne dokumenty i uważamy, że to w porządku? Dlaczego sądzimy, że pomoc państwa powinna być skierowana na potrzeby w kraju, a nie na wsparcie ofiar suszy w jakimś afrykańskim państwie? Dlaczego oczekujemy, że nasze wsparcie materialne zostanie wykorzystane przez odbiorców tak, jak my chcemy – a nie oni? Dlaczego niewdzięczność tych, którym pomogliśmy, często prowadzi do zerwania kontaktu z nimi?

Choć na pierwszy rzut oka pytania mogą wydawać się ze sobą niezwiązane, odpowiemy na nie wszystkie. Choć dotyczą różnych sfer: prywatnej i publicznej, są osobiste i związane z bardziej ogólnym światopoglądem – wszystkie wiążą się z najbardziej uniwersalną zasadą organizującą ludzkie życie (życie społeczne) – z zasadą wzajemności.

Świadomość działania zasady wzajemności to dobre relacje w rodzinie i pracy. To zrozumienie swojego miejsca w strukturze społecznej i możliwość jego zmiany. Ten kurs pozwala zrozumieć nasze działania i ograniczenia. Może odmienić nasze życie.

Kurs nr 6. Historia w filmie, film w historii

Lubisz kino? Interesujesz się historią? Zawsze czułeś, że film historyczny to nie do końca historia, ale nie wiedziałeś dlaczego? Te spotkania są dla Ciebie. Nie musisz posiadać żadnej wiedzy o filmie, nie musisz znać teorii filmoznawczych ani śledzić recenzji krytyków. W trakcie kursu pomożemy ci zrozumieć, w jaki sposób filmy historyczne tworzą nasze wizje przeszłości. Dowiesz się, jak działa narracja filmowa. Film historyczny nie zawsze przekazuje prawdę historyczną. Czasem trudno dojść do tego, jaka ta prawda w ogóle jest. W trakcie naszego kursu dowiesz się, jak film buduje obraz przeszłości, jak ukazuje bohaterów, wrogów. Jak są w nim pokazywane wydarzenia historyczne. W trakcie kursu będziesz mógł poczuć się jak krytyk filmowy, historyk, filmoznawca. Będzie to unikatowa możliwość podyskutowania o kinie historycznym ze specjalistami.

Kursy dla uczestników Uniwersytetu Drugiego Wieku

Kurs nr 7. Prawo pracy

Prawo pracy dla pracowników jest kursem przeznaczonym przede wszystkim dla osób, które świadczą stosunek pracy i chciałyby dowiedzieć się więcej o swoich prawach (ale i obowiązkach). Kurs pozwala na zorientowanie się w sposobach nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy. W trakcie zajęć prócz omówienia zagadnień kodeksowych przeciwiczone zostaną kazusy (sytuacje realne), które pozwolą przekonać się w jaki sposób przepisy, często nadużywane przez pracodawców, działają w praktyce.

Kurs nr 8. Polska na pozaeuropejskich rynkach wschodzących – potencjał i instrumenty oraz szanse i wyzwania

Jeśli myślisz o handlu (importcie lub eksporcie) z krajami należącymi do rynków wschodzących (Afryka, Ameryka Łacińska, Azja), przyjdź do nas. Damy Ci podstawową wiedzę na temat tych regionów świata i uwarunkowań gospodarczych handlu z nimi. Z nami poznasz swoje

szanse na tych rynkach, zrozumiesz wyzwania, jakie przed Tobą stawiają.

Kursy dla uczestników Uniwersytetu Trzeciego Wieku

Kurs nr 9. Cyfrowa podróż w czasie – biblioteki cyfrowe dla miłośników historii Warszawy i Mazowsza

Lubisz ciekawostki historyczne? Przyjdź do nas, a my nauczymy Cię, jak je znaleźć i jak podzielić się nimi z innymi. Ciekawe historie są w Twoim zasięgu, pomożemy Ci je odkryć i wykorzystać.

Poznaj z nami historię Soboru św. Aleksandra Newskiego, monumentalnej budowli, która stała na dzisiejszym Placu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Zobacz, kto ją zbudował i w jakim celu. Dowiedz się, dlaczego już jej nie ma. Poznaj z nami przedziwną historię Pałacu Staszica z Krakowskiego Przedmieścia w Warszawie. Dowiedz się, dlaczego warszawska prasa milczała, gdy otwierano Most Poniatowskiego. Te i inne informacje uczymy odnajdywać w bibliotekach cyfrowych. Przywracamy pamięć o dawnych czasach. Wsłuchujemy się w gorące dyskusje naszych przodków, odkrywamy pasjonujące życie zwyczajnych ludzi. Z nami dowiesz się, czym żyli mieszkańcy Mazowsza 100 i więcej lat temu!

Kursy dla młodzieży szkół średnich

Kurs nr 10. Olimpiada na medal! Wiedza o społeczeństwie (WoS)

Jeśli planujesz start w olimpiadzie z wiedzy o społeczeństwie dla uczniów szkół ponadpodstawowych, to mamy dla Ciebie propozycję – powtórz materiał razem z nami!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do olimpiady z WoS.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,

- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Kurs nr 11. Olimpiada na medal! Historia

Jeśli planujesz start w olimpiadzie z historii dla uczniów szkół ponadpodstawowych mamy dla Ciebie propozycje – powtórz materiał razem z nami!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do olimpiady z historii.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,
- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Kurs nr 12. Matura bez stresu! Wiedza o społeczeństwie (WoS)

Przed Tobą matura z WoS? Nie wkuwaj w domu, pouczmy się razem!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do matury z wiedzy o społeczeństwie.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,
- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Kurs nr 13. Matura bez stresu! Historia

Przed Tobą matura z historii? Nie wkuwaj w domu, pouczmy się razem!

Fundacja Dziecięcy Uniwersytet Ciekawej Historii w ramach projektu „Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów” zaprasza na kursy przygotowujące do matury z historii.

Każdy kurs to:

- dużo rzetelnej wiedzy oraz ćwiczenia praktyczne,
- małe grupy,
- specjalnie przygotowany bezpłatny podręcznik dla każdego uczestnika,
- fantastyczni, sprawdzeni wykładowcy znani z zajęć DUCHa,
- 60 godzin zajęć podzielonych na 10 spotkań w weekendy.

Zespół projektu

Uniwersytet Warszawski dla Juniorów i Seniorów

Spis treści

- 5 **O projekcie**
- 16 **Skróty nazw aktów prawnych**
- 17 **Zastrzeżenia wstępne**
- 19 **Program zajęć**
 - 19 Dzień pierwszy
 - 23 Dzień drugi
- 27 **Prawo spadkowe w zarysie**
 - 27 Prawo spadkowe – o czym mówimy?
 - 28 Jakie są podstawowe pojęcia prawa spadkowego?
 - 28 Czym jest spadek?
 - 29 Co nie należy do spadku?
 - 30 Dziedziczenie jako sukcesja uniwersalna
 - 30 Co wchodzi w skład spadku?
 - 31 Kiedy dochodzi do otwarcia i nabycia spadku?
 - 32 Jak zostaje się spadkobiercą?

- 33 Jakie zdarzenia mają miejsce w ramach postępowania spadkowego?
- 42 Na czym polega dziedziczenie ustawowe?
- 55 Czy można zostać wyłączonym od dziedziczenia?
- 62 Czy można zawrzeć umowę o spadek?
- 63 Czym jest testament?
- 65 W jakiej formie należy sporządzić testament?
- 66 Jakie są poszczególne formy testamentu?
- 69 Z jakich powodów testament może być nieważny?
- 69 Czy testament może zostać odwołany?
- 71 Kto może być powołany do spadku w testamencie?
- 72 W jaki sposób należy powołać spadkobiercę?
- 75 Jakie są najczęściej stosowane postanowienia testamentowe?
- 76 Czy spadkodawca może w testamencie zadysponować konkretnymi przedmiotami ze swojego majątku na rzecz konkretnych osób?
- 81 Czym jest polecenie testamentowe?
- 82 Czy występują ograniczenia swobody testowania ze względu na ochronę osób bliskich spadkodawcy?
- 86 Kiedy spadek należy przyjąć, a kiedy go odrzucić?
- 87 Czy spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe?
- 92 Czym jest dział spadku i jakie są jego skutki?
- 96 Czy na schedę spadkową są zaliczane darowizny i zapisy windykacyjne?
- 98 Czy poza spadkiem jest możliwe nabycie niektórych składników majątku osoby zmarłej?
- 98 Jak jest opodatkowane dziedziczenie?

103 **Załącznik**

Skróty nazw aktów prawnych

Kodeks cywilny – k.c.

Kodeks postępowania cywilnego – k.p.c.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy – k.r.o.

Zastrzeżenia wstępne

Niniejszy podręcznik stanowi materiał do kursu pt. „Podstawy prawa spadkowego” dla osób drugiego i trzeciego wieku. Ze względu na cel opracowania dokonano pewnych uproszczeń i pominięć. Przykładowo, pominięto tematykę testamentów szczególnych, które z praktycznego punktu widzenia mają raczej małe znaczenie, jednak szerzej omówiono kwestie o przewidywanej największej przydatności dla adresatów kursu. Przyjęto też pewne uproszczenia terminologiczne.

W związku z powyższym podręcznik, jak i prowadzone na jego podstawie zajęcia, nie zastępują porady prawnej.

Niniejsze opracowanie uwzględnia stan prawny na dzień 31 maja 2019 roku.

Program zajęć

Z uwagi na specyfikę odbiorców, podział tematyki zajęć na godziny lekcyjne ma charakter orientacyjny. Uwzględniając potrzeby danej grupy, czas przeznaczono na poszczególne tematy. Zajęcia są realizowane w trakcie dwóch dni z równomiernym podziałem godzin lekcyjnych (6 godzin lekcyjnych w jednym dniu). Tematyka zajęć uwzględnia potrzeby słuchaczy: w pierwszym dniu zostaną omówione bardziej ogólne zagadnienia, a kwestie i ćwiczenia praktyczne odbędą się w dniu drugim.

Dzień pierwszy:

1. Wstęp

Przedstawienie się. Wskazanie przez uczestników oczekiwań związanych z udziałem w kursie. Wyjaśnienie założeń kursu, jego celów i metod pracy. Omówienie spraw organizacyjnych.

Czas trwania: 20 min

Cel: wzmocnienie poczucia kontroli nad przebiegiem zajęć i sprawdzenie ich przewidywalności

2. Ankieta ewaluacyjna – początkowa

Czas trwania: 25 min

Cel: pomiar kompetencji stanu początkowego, który pozwoli na zweryfikowanie postępów procesu kształcenia oraz ewaluację projektu

3. Ćwiczenie aktywizujące:

Jak seniorzy postrzegają rozporządzenia majątkowe na wypadek śmierci? Z jaką reakcją otoczenia spotykają się seniorzy, kiedy rozpoczynają rozmowę na temat rozporządzenia majątkiem na wypadek śmierci? Jak jest w społeczeństwie postrzegana bierność w sprawach spadkowych? (dyskusja)

Czas trwania: 20 min

Cel:

- skłonienie uczestników do refleksji nad znaczeniem rozporządzenia majątkiem na wypadek śmierci (punkt widzenia spadkodawcy i spadkobiercy),
- nawiązanie interakcji pomiędzy uczestnikami poprzez dyskusję

4. Temat: Pojęcie spadku (wykład wprowadzający), przyjęcie/zrzeczenie się spadku

Czas trwania: 25 min

Cel:

- wprowadzenie do problematyki prawa spadkowego, określenie składników będących przedmiotem dziedziczenia oraz praw osobistych wyłączonych,
- wyjaśnienie zakresu dziedziczenia (aktywa i pasywa), przyjęcie i zrzeczenie się spadku

Przerwa

5. Ćwiczenie: Gromadzenie masy (spadkowej) na tablicy magnetycznej oraz w podręczniku

Czas trwania: 20 min

Cel: utrwalenie i przećwiczenie wiedzy

6. Temat: Dziedziczenie ustawowe (wykład wprowadzający)

Czas trwania: 25 min

Cel:

- wyjaśnienie grup spadkobierców ustawowych,
- pokazanie najbardziej typowych przykładów

7. Ćwiczenie: Formowanie kolejki spadkobierców ustawowych

Czas trwania: 20 min

Cel: przećwiczenie i utrwalenie informacji związanych z kodeksową kolejnością dziedziczenia (wykorzystanie tablicy magnetycznej)

8. Ćwiczenie: Pisać czy nie pisać testamentu? (główne zalety i wady sporządzenia testamentu – burza mózgów)

Czas trwania: 25 min

Cel: zastanowienie się nad zasadnością sporządzania testamentu w kontekście podanych przykładów

Przerwa

9. Prezentacja wideo: Prawo spadkowe w pigułce

Obejrzenie nagrania Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu
<https://www.youtube.com/watch?v=Jo0FrUcp7Wg>

Czas trwania: 10 min

Cel: podsumowanie najważniejszych informacji związanych z dziedziczeniem ustawowym, wprowadzenie do problematyki dziedziczenia na podstawie testamentu

**10. Temat: Czym jest testament i jakie są jego formy
(wykład wprowadzający)**

Czas trwania: 20 min

Cel: przekazanie najistotniejszych informacji dotyczących istoty i skutków testamentu, omówienie jego form

11. Prezentacja wideo: Zalety testamentu notarialnego

<https://www.youtube.com/watch?v=w0k34MqynGA>

Czas trwania: 10 min

Cel: utrwalenie wiedzy na temat testamentu notarialnego

12. Gra symulacyjna:

„U notariusza: o co zapyta rejent i o czym warto mu powiedzieć?”

Czas trwania: 20 min

<https://www.youtube.com/watch?v=0Vxvm8eMUrY>

(wideo Okręgowej Izby Notarialnej)

**13. Odpowiedzi na pytania, podsumowanie dnia,
przedstawienie tematów na dzień kolejny**

Czas trwania: 30 min

Cel: odpowiedzi na pytania, podsumowanie i zachęcenie uczestników do przyjścia w kolejny dzień, poprzez podanie przykładowych zagadnień, które będą omawiane:

- Testament w sztuce
- Przypadek syna marnotrawnego w kontekście spraw spadkowych
- Zwierzę w spadku – optymalne rozwiązania spadkowe dla pupili domowych
- Spadki i darowizna
- Śmierć i podatki (aspekty podatkowe spraw spadkowych)
- Co mamy jak w banku w sprawach spadkowych?
- Spadki i wpadki (najczęstsze problemy w prawach spadkowych)

Dzień drugi

14. Rozgrzewka spadkowa: Wymień dzieła artystyczne, w których została pokazana problematyka dziedziczenia (dyskusja)

<https://www.youtube.com/watch?v=LUCcxid6IRM>

(fragment filmu „Zemsta”, reż. A. Wajda)

Czas trwania: 10 min

15. Temat: Testament własnoręczny i warunki jego ważności – najczęściej spotykane problemy praktyczne (wykład wprowadzający)

Czas trwania: 20 min

Cel:

- podanie najistotniejszych informacji dotyczących warunków ważności testamentu własnoręcznego,
- omówienie kwestii praktycznych dotyczących przechowywania testamentu

16. Quiz: ważny czy nieważny? (przykłady)

Czas trwania: 15 min

Cel: na podstawie krótkich kasusów pokazanie najczęściej spotykanych błędów oraz komplikacji z nich wynikających

17. Wykład: Zapis zwykły, zapis windykacyjny i polecenie; wykonawca testamentu i jego zadania

Czas trwania: 15 min

Cel:

- wyjaśnienie istoty i funkcji zapisu i polecenia oraz przykłady ich praktycznego zastosowania,
- wyjaśnienie instytucji wykonawcy testamentu i zakresu jego zadań a uprawnień, kiedy warto ustanawiać wykonawcę testamentu, zastanowienie się nad kryteriami doboru takiej osoby

18. Wykład: Wydziedziczenie i zachowek – ochrona interesu spadkobierców ustawowych pominiętych w testamencie

Czas trwania: 15 min

Cel:

- przykłady wydziedziczenia, warunki jego ważności,
- wyjaśnienie instytucji związanych z ochroną osób, które były by uprawnione do dziedziczenia z ustawy, ale zostały pominięte w testamencie,
- ochrona interesu innych osób bliskich zamieszkujących ze spadkodawcą nie będących spadkobiercami

19. Quiz: Oznacz osoby uprawnione do zachowku

Czas trwania: 10 min

Przerwa

20. Zadanie: Piszemy (przykładowy!) testament

Czas trwania: 30 min

Cel:

- praktyczne zmierzenie się z pisaniem testamentu (nieistniejącej osoby),
- przećwiczenie i wykorzystanie uzyskanej wiedzy

21. Dyskusja: najtrudniejsze elementy przy sporządzaniu testamentu

Czas trwania: 15 min

Cel: dzielenie się problemami oraz sposobami ich rozwiązywania

22. Czytanie i komentowanie testamentu napisanego przez inną osobę

Czas trwania: 15 min

Przerwa

23. Wykład: odwołanie testamentu, przechowywanie testamentu, utrata uprawnień przez spadkobiercę

Czas trwania: 15 min

Cel: omówienie zasady dotyczących przechowywania oraz odwołania testamentu

24. Prezentacja wideo: Spadek czy darowizna?

https://www.youtube.com/watch?v=2t_d6vXRNXQ

Czas trwania: 15 min

25. Wykład: Spadki i wpadki – problemy praktyczne związane z dziedziczeniem (podatki, konta bankowe)

Czas trwania: 15 min

26. Ankieta ewaluacyjna

Czas trwania: 30 min

27. Podsumowanie kursu, odpowiedzi na pytania

Czas trwania: 15 min

Prawo spadkowe w zarysie

Prawo spadkowe – o czym mówimy?

Pojęcie prawa spadkowego może być rozumiane wąsko albo szeroko. W wąskim znaczeniu są to normy Kodeksu cywilnego, które odnoszą się do spadku jako ogółu praw i obowiązków majątkowych zmarłego oraz ich dziedziczenia. W szerokim zaś znaczeniu prawo spadkowe to wszelkie przepisy określające los praw i obowiązków majątkowych zmarłego (czyli także inne ustawy niż kodeks cywilny), np. regulacje dotyczące dyspozycji wkładem bankowym na wypadek śmierci, najmu lokalu mieszkalnego (zajmowanego przez spadkodawcę) czy zarządu sukcesyjnego przedsiębiorstwa. W takim ujęciu przedmiotem prawa spadkowego jest nie tylko spadek. W niniejszym opracowaniu zajmujemy się prawem spadkowym rozumianym szeroko.

Opracowanie obejmuje wyłącznie zagadnienia praw i obowiązków o charakterze majątkowym, gdyż tylko takie prawa i obowiązki są przedmiotem regulacji prawa spadkowego. W związku z tym poza zakresem opracowania pozostaje sukcesja praw i obowiązków publicznoprawnych, np. podatkowych.

Jakie są podstawowe pojęcia prawa spadkowego?

W ramach prawa spadkowego pojawia się szereg pojęć, które nie są używane w życiu codziennym. Przykładowo należą do nich:

- otwarcie spadku –spadkodawcy przekształcenie majątku spadkodawcy w spadek; dochodzi do tego w chwili śmierci spadkodawcy;
- testator –spadkodawca sporządzający testament;
- testowanie –śmierci sporządzenie testamentu;
- scheda spadkowa – odziedziczony po kimś majątek;
- rozrządzenie testamentowe – rozporządzenie majątkiem uczynione przez spadkodawcę w testamencie.

Czym jest spadek?

Przepisy nie definiują wprost pojęcia spadku. Jego znaczenie ustala się na podstawie wielu przepisów regulujących różne aspekty prawa spadkowego.

Spadek to ogół praw i obowiązków zmarłego, a także pewnych specyficznych obowiązków powstałych dopiero po jego śmierci, Ten ogół praw i obowiązków można scharakteryzować następująco:

- a) obejmuje wyłącznie prawa i obowiązki prywatnoprawne (np. z zakresu prawa cywilnego, prawa pracy, prawa spółek handlowych, prawa autorskiego) – takiego charakteru nie mają prawa i obowiązki administracyjne (np. koncesje, zezwolenia, licencje, opłaty, podatki, składki, grzywny) oraz karne, dlatego nie należą one do spadku;
- b) obejmuje wyłącznie prawa i obowiązki majątkowe (np. następujące prawa: własności, użytkowania wieczystego, najmu, akcji w spółce, majątkowe prawa autorskie, roszczenia o naprawienie szkody, wierzytelności, a spośród długów np. odszkodowanie, czynsz, cena zakupu, pożyczka); przykładem praw niemajątkowych, a więc nienależących do spadku, są roszczenia wynikające z naruszenia dóbr osobistych (m.in. żądanie przeprosin), czy władza rodzicielska.

Co nie należy do spadku?

Spadek nie obejmuje praw i obowiązków zmarłego ściśle związanych z jego osobą. Składają się na nie:

- prawa, które zaspokajały indywidualny interes spadkodawcy, np. służebność osobista, roszczenie o wyłożenie sumy potrzebnej na koszty leczenia w związku z uszkodzeniem ciała, roszczenie o zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, prawo odwołania darowizny jeszcze niewykonanej;
- prawa uzasadnione osobistymi potrzebami spadkodawcy, np. renta przyznana w razie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia (art. 444 k.c.), renta przyznana w drodze umowy (art. 905 w zw. art. 903 k.c.), dożywocie (art. 908 w zw. art. 911 k.c.), prawo do żądania alimentów (art. 139 k.r.o.);
- prawa i obowiązki dotyczące świadczeń, których wartość i możliwość wykonania zależały od osobistych przymiotów spadkodawcy, np. wykonanie dzieła, świadczenie pracy;
- prawa i obowiązki wynikające z umów opartych na szczególnym zaufaniu, np. zlecenie, komis, agencja, umowa o świadczenie usług;
- prawa, które z chwilą śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (art. 922 § 2 k.c.), np. dyspozycja wkładem bankowym na wypadek śmierci.

Z tego względu, że spadek jest ogółem praw i obowiązków, spadkobiercy nie nabywają poszczególnych przedmiotów spadkowych, lecz wyrażone ułamkiem udziały w spadku i udziały w określonych przedmiotach, a rozdysponowanie poszczególnych przedmiotów pomiędzy spadkobierców może nastąpić dopiero poprzez dział spadku; żaden ze spadkobierców – do chwili działu spadku – nie może sam rozporządzać (np. sprzedać) pojedynczym przedmiotem, ale może rozporządzać swoim udziałem spadkowym. Wynika to z faktu, że dziedziczenie jest sukcesją uniwersalną (patrz niżej).

Dziedziczenie jako sukcesja uniwersalna

Sukcesja oznacza wstąpienie w czyjeś prawa lub obowiązki. Zamienne ze słowem „sukcesja” używa się określenia „następstwo prawne”.

Dziedziczenie jest sukcesją uniwersalną (generalną), ponieważ spadkobierca lub spadkobiercy nabywają – z chwilą jednego zdarzenia, tj. śmierci spadkodawcy – ogół jego praw i obowiązków majątkowych, a nie odrębnie poszczególne przedmioty. Uniwersalny charakter nabycia spadku jest najlepiej widoczny, gdy spadkobierców jest więcej niż jeden. W takim przypadku nabywają spadek w częściach ułamkowych. Dopiero na skutek działu spadku następuje przydzielenie przedmiotów spadkowych poszczególnym spadkobiercom.

Sukcesja uniwersalna różni się od sukcesji syngularnej, z którą spotykamy się w życiu codziennym. Sukcesja syngularna jest nabyciem prawa do każdego przedmiotu z osobna. Pojęcie to najczęściej jest używane w odniesieniu do czynności prawnych między osobami żyjącymi (np. sprzedaż, darowizna). Na gruncie prawa spadkowego pewne przedmioty spadkodawcy mogą nie należeć do spadku; wówczas przechodzą one na własność określonych osób poza spadkiem, według specjalnych reguł.

Co wchodzi w skład spadku?

W skrócie można powiedzieć, że w skład spadku wchodzi nie tylko prawa, ale też obowiązki, w tym długi spadkodawcy. Poza tym do spadku należą także długi, których nie zaciągnął spadkodawca za życia, ale które powstały dopiero po jego śmierci.

Prawa i obowiązki spadkodawcy.

Jako przykłady praw należących do spadku można podać: własność, użytkowanie wieczyste, służebność gruntową, wierzytelność o zapłatę ceny sprzedaży, roszczenie odszkodowawcze i prawo żądania wykonania darowizny.

Jako przykłady długów należących do spadku można podać: cena sprzedaży, odszkodowanie, darowizna, kredyty, rachunki za telefon, gaz i mieszkanie.

Sytuacje prawne

Są to stany faktyczne, z których wynikały lub mogą wynikać w przyszłości pewne prawa dla spadkobiercy. Jako przykłady sytuacji prawnych można wskazać posiadanie rzeczy bez tytułu prawnego, bieg terminu do zasiedzenia, skutki złej wiary spadkodawcy odnośnie nabycia rzeczy ruchomej od nieuprawnionego.

Długi, które powstają dopiero z chwilą śmierci spadkodawcy lub później.

Należą do nich w szczególności:

- koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku,
- koszty postępowania spadkowego,
- obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachowek, obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń,
- obowiązek udostępnienia małżonkowi i innym osobom bliskim spadkodawcy mieszkania i urządzenia domowego w ciągu 3 miesięcy od otwarcia spadku, roszczenie małżonka o wydanie przedmiotów urządzenia domowego, obowiązek dostarczenia środków utrzymania dziadkom spadkodawcy, koszty zarządu majątkiem wspólnym, wynagrodzenie wykonawcy testamentu.

Kiedy dochodzi do otwarcia i nabycia spadku?

W momencie otwarcia spadku dochodzi do jego nabycia. Jak już zostało wskazane wyżej, otwarcie spadku następuje z chwilą śmierci spadkodawcy, przy czym następuje to niezależnie od woli spadkobierców.

Wraz z otwarciem spadku dochodzi do:

- przekształcenia całego majątku spadkodawcy w spadek,
- określenia daty miarodajnej dla ustalenia stanu spadku (składu spadku),
- nabycia spadku przez spadkobierców,
- nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego przez zapisobiercę,
- określenia kręgu beneficjentów spadku.

Wymienione powyżej skutki otwarcia spadku występują automatycznie (tj. z mocy prawa), bez konieczności dokonywania jakichkolwiek czynności zarówno przez spadkobierców, jak i inne osoby lub instytucje. W szczególności dotyczy to nabycia spadku – spadkobiercy nabywają spadek, mimo że nie podjęli w tym celu żadnej aktywności lub nawet nie wiedzieli, że spadkodawca zmarł. Nabycie spadku ma charakter tymczasowy do chwili, aż będzie wiadomo, czy spadek został przyjęty, czy odrzucony (patrz niżej).

Jak zostaje się spadkobiercą?

Powołanie do spadku wynika z testamentu lub z ustawy. Są to tzw. tytuły powołania do spadku lub inaczej – tytuły dziedziczenia. W prawie polskim nie ma innych tytułów powołania do spadku. Dla przykładu, nie można skutecznie umówić się z kimś, że będzie się po nim dziedziczyło spadek.

Od tytułu powołania do spadku należy odróżnić dokumenty stwierdzające nabycie spadku przez określone osoby, tj.:

- postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku,
- akt poświadczenia dziedziczenia,
- europejskie poświadczenie spadkowe.

Wyżej wymienione dokumenty, które stwierdzają nabycie spadku, w języku prawniczym nazywa się czasem formalnymi tytułami dziedziczenia, w odróżnieniu od materialnych tytułów dziedziczenia, czyli testamentu lub ustawy. Treść formalnego tytułu dziedziczenia powinna odpowiadać temu, co wynika z materialnego tytułu dziedziczenia

i z reguły tak jest. Może jednak dojść do rozbieżności między nimi. Tak będzie w przypadku, gdy w chwili sporządzenia dokumentu stwierdzającego nabycie spadku nie byli znani wszyscy ustawowi spadkobiercy lub nie było wiadomo o istnieniu testamentu. Wówczas taki dokument, mimo że nie jest zgodny ze stanem rzeczywistym, funkcjonuje w obrocie prawnym i legitymuje osoby wskazane w nim jako spadkobiercy.

Jakie zdarzenia mają miejsce w ramach postępowania spadkowego?

W rozdziale tym zostanie pokrótce przedstawiony przebieg procedury dziedziczenia, rozumianej jako szereg zdarzeń od otwarcia spadku do ostatecznego nabycia poszczególnych przedmiotów spadkowych przez spadkobierców. Niektóre z tych zdarzeń to czynności dokonywane w ramach postępowania sądowego. Sądem właściwym do tych czynności jest tzw. sąd spadku. Jest nim sąd ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli nie da się ustalić jego miejsca zwykłego pobytu w Polsce, to sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część. W braku powyższych podstaw sądem spadku jest sąd rejonowy dla m.st. Warszawy.

Pogrubioną i podkreśloną czcionką zaznaczone są zdarzenia, które występują zawsze, przy czym cały proces dziedziczenia może ograniczać się jedynie do tych zdarzeń, gdy jest tylko jeden spadkobierca, który obejmuje oraz przyjmuje cały spadek. Czcionką **niepogrubioną i podkreśloną** zaznaczone są zdarzenia, które mają miejsce w sytuacjach mniej lub bardziej złożonych, np. gdy spadkobierców jest więcej niż jeden, nie wiadomo kto jest spadkobiercą lub gdzie przebywa i przez to jest poszukiwany, dochodzi do sporu o dziedziczenie, żaden ze spadkobierców nie chce bądź nie może objąć spadku lub nim zarządzać itd. Niektóre elementy postępowania spadkowego mogą wystąpić w innej kolejności niż zostały powyżej wymienione.

Otwarcie i nabycie spadku

Otwarcie spadku oznacza, że majątek spadkodawcy staje się spadkiem, a spadkobiercy go nabywają, przy czym dzieje się tak z mocy prawa

(można powiedzieć: „automatycznie”). Następuje z chwilą śmierci spadkodawcy

Zarząd spadku nieobjętego

Do czasu objęcia spadku przez spadkobiercę sąd czuwa nad całością spadku, a w razie potrzeby ustanawia kuratora spadku, który zarządza majątkiem spadkowym pod nadzorem sądu. Do zadań kuratora należy też wyjaśnienie, kto jest spadkobiercą i zawiadomienie spadkobierców o otwarciu spadku.

Objęcie spadku

Czynność faktyczna, która polega na przejęciu we władanie przedmiotów spadkowych, sprawowaniu nad nimi pieczy i zarządzaniu. Spadek może objąć którykolwiek ze spadkobierców.

Złożenie testamentu w sądzie lub u notariusza

Obowiązek ten spoczywa na osobie, która posiada testament i dowie się o śmierci spadkodawcy. W celu stwierdzenia, czy istnieje testament i gdzie się znajduje, sąd spadku może nakazać złożenie oświadczenia w tym przedmiocie.

Otwarcie i ogłoszenie testamentu

Czynność tę wykonuje sąd lub notariusz, gdy ma dowód śmierci spadkodawcy. Na okoliczność otwarcia i ogłoszenia testamentu sporządza się protokół. O dokonany otwarcia i ogłoszeniu testamentu sąd spadku albo notariusz zawiadamia w miarę możliwości osoby, których dotyczą rozrządzenia testamentowe oraz wykonawcę testamentu i kuratora spadku. Testament wraz z protokołem otwarcia i ogłoszenia przechowuje się w sądzie spadku, chyba że został złożony u notariusza.

Odrzucenie lub przyjęcie spadku

Nabycie spadku jest tymczasowe, dopóki spadkobierca nie przyjmie lub nie odrzuci spadku. Spadkobierca może złożyć oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o tytule swojego powołania, czyli że został powołany do dziedziczenia w testamencie lub że dziedziczy

na podstawie ustawy. Brak oświadczenia w tym terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku składa się przed sądem bądź notariuszem. Można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 1018 k.c.).

Zabezpieczenie spadku

Zabezpieczenie spadku ustanawia się, gdy zostanie uprawdopodobnione, że z jakiegokolwiek przyczyny grozi naruszenie rzeczy lub praw majątkowych, które w chwili otwarcia spadku były we władaniu lub należały do spadkodawcy, zwłaszcza przez usunięcie, uszkodzenie, zniszczenie lub nieusprawiedliwione rozporządzenie (art. 634 k.p.c.). Sąd dokonuje zabezpieczenia na wniosek lub z urzędu (art. 635 § 1 k.p.c.).

Zabezpieczenie ustanawia się, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony poszczególnych przedmiotów lub praw spadkowych, a nie spadku jako całości. Jeżeli konieczna jest ochrona całości spadku, sąd powołuje kuratora spadku w celu sprawowania zarządu spadkiem.

W praktyce zabezpieczenie spadku nie jest możliwe po objęciu spadku przez spadkobiercę albo objęciu zarządu spadkiem przez wykonawcę testamentu lub kuratora spadku. Wówczas spadkobierca, który objął spadek, wykonawca testamentu albo kurator przeważnie sami będą w stanie i bez ingerencji sądu podjąć czynności niezbędne do ochrony spadku. Jeżeli powstanie między nimi spór co do zarządu, a spór ten wynika z zagrożenia naruszenia spadku lub powoduje takie zagrożenie, to nie stosuje się procedury zabezpieczenia spadku, lecz procedurę ustanowienia zarządu rzeczą wspólną¹.

Objęcie spadku lub ustanowienie zarządu spadkiem nie wyłącza możliwości zabezpieczenia spadku. Uzasadnione będzie ustanowienie zabezpieczenia, jeżeli spadkobierca, wykonawca testamentu lub kurator, pomimo objęcia spadku, nie mają realnej możliwości ochrony przedmiotów i praw majątkowych.

¹ Patrz bliżej: J. Pietrzykowski [w:] K. Piasecki, KPC. Komentarz, art. 634 Nb 1, Warszawa

Środkiem zabezpieczenia może być:

- spisanie majątku ruchomego i oddanie go pod dozór,
- złożenie do depozytu,
- ustanowienie zarządu tymczasowego,
- ustanowienie dozoru nad nieruchomością.

Wyliczenie to ma charakter jedynie przykładowy, są to najczęściej stosowane środki. Wybór środków, które zostaną zastosowane w danej sytuacji, zależy od oceny sądu. Sąd może zdecydować o zastosowaniu także innych środków, które nie zostały wyżej wymienione. Przy podejmowaniu decyzji sąd bierze pod uwagę rodzaj rzeczy lub praw objętych zabezpieczeniem.

Nie należy mylić spisania majątku ruchomego i oddania go pod dozór ze spisem inwentarza w postępowaniu spadkowym. Spis inwentarza obejmuje cały majątek spadkowy z zaznaczeniem jego wartości, natomiast spis majątku ruchomego, na potrzeby oddania go pod dozór, obejmuje tylko te rzeczy, które wymagają zabezpieczenia (np. kosztowności, papiery wartościowe, gotówka).

Spór co do zarządu majątkiem spadkowym

Spory takie, w braku porozumienia między spadkobiercami, mogą być rozstrzygane przez sąd. Odpowiednie zastosowanie² mają przepisy dotyczące sporów między współwłaścicielami o zarząd rzeczą wspólną.

Spis inwentarza i wykaz inwentarza

Spis inwentarza lub wykaz inwentarza jest niezbędny spadkobiercy, który przyjął spadek z tzw. dobrodziejstwem inwentarza, czyli z ograniczeniem odpowiedzialności za długi spadkowe. Wartość stanu czynnego spadku (nadwyżka aktywów nad pasywami), określona w spisie inwentarza lub wynikająca z wykazu inwentarza, wyznacza górną granicę odpowiedzialności spadkobiercy za długi należące do spadku. Od decyzji spadkobiercy zależy, którym z tych dokumentów się posłuży. Każdy z nich ma swoje wady i zalety.

² Odpowiednie zastosowanie przepisów polega na tym, że przepisy regulujące wprost pewne zagadnienie stosuje się do innego zagadnienia, ale z uwzględnieniem jego specyfiki.

	Spis inwentarza	Wykaz inwentarza
Czyja inicjatywa	Spadkodawca, osoba uprawniona do zachowku, zapisobierca*, wykonawca testamentu.	Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, zapisobierca windykacyjny lub wykonawca testamentu.
Procedura	Wniosek do sądu spadku lub do komornika; uiszczenie opłat i zaliczek na wydatki; postanowienie sądu o sporządzeniu spisu; przesłanie sądowi przez komornika spisu inwentarza; doręczenie odpisu wnioskodawcy.	Złożenie wykazu inwentarza w sądzie spadku lub sądzie miejsca zamieszkania osoby składającej wykaz albo sporządzenie przez notariusza protokołu obejmującego wykaz inwentarza – na żądanie osoby uprawnionej; notariusz przesyła wypis protokołu do sądu spadku (art. 636 ³ k.c.).
Kto sporządza	Komornik, ewentualnie z udziałem rzeczoznawcy majątkowego.	Spadkodawca, zapisobierca windykacyjny, wykonawca testamentu (samodzielnie lub wspólnie); sporządzenie wykazu można zlecić osobie trzeciej, ale nie wyłącza to odpowiedzialności osoby podpisanej pod wykazem za jego treść.

* Należy uprawdopodobnić we wniosku, że jest się spadkobiercą uprawnionym do zachowku lub zapisobiercą.

	Spis inwentarza	Wykaz inwentarza
Treść	Według art. 638 ⁴ , art. 638 ⁸ , art. 947–949 k.p.c.; spadkobierca nie musi znać tych przepisów – do komornika należy dopilnowanie, aby spis inwentarza był z nimi zgodny.	Na urzędowym formularzu dostępnym w sądach i na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości; w wykazie inwentarza z należyłą starannością ujawnia się przedmioty należące do spadku oraz przedmioty zapisów windykacyjnych, z podaniem ich wartości według stanu i cen z chwili otwarcia spadku, a także długi spadkowe i ich wysokość według stanu z chwili otwarcia spadku (art. 1031 ¹ § 3 k.c.).
Odpowiedzialność	Komornik ponosi odpowiedzialność za niekompletność lub niezgodność spisu ze stanem rzeczywistym, jeżeli wynikają one z niezachowania przez niego należytej staranności.	
	Spadkobierca traci prawo do korzystania z dobrodziejstwa inwentarza, jeżeli podstępnie pominął w wykazie inwentarza lub podstępnie nie podał do spisu przedmiotów należących do spadku lub przedmiotów zapisów windykacyjnych albo podstępnie uwzględnił w wykazie inwentarza lub podstępnie podał do spisu nieistniejące długi (art. 1031 § 2 k.c.).	

	Spis inwentarza	Wykaz inwentarza
Skuteczność	<p>Zapewnia lepszą ochronę przed wierzycielami spadku, niż wykaz inwentarza – można mieć niemal pewność, że spis odzwierciedla rzeczywisty stan spadku, a przede wszystkim kwotę odpowiedzialności za długi i wysokość tych długów.</p> <p>Jest tak, ponieważ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • treść spisu ustalają profesjonaliści (komornik, rzeczoznawca majątkowy), którzy dysponują wiedzą niezbędną do prawidłowej wyceny składników spadku; • komornik poszukuje składników spadku w sposób metodyczny i zorganizowany oraz ma szerokie kompetencje do pozyskiwania informacji od instytucji, które innym osobom mogą odmówić udzielenia informacji ze względu na ich poufność. <p>Spis inwentarza chroni spadkobiercę przed zarzutem braku należytej staranności w ustalaniu długów spadkowych, przez co w razie ujawnienia innych lub wyższych długów, niż wymienione w spisie inwentarza, spadkobiercy nie grozi podwyższenie kwoty odpowiedzialności ponad wartość stanu czynnego spadku (art. 1032 § 1 k.c.).</p>	<p>Słabsza ochrona przed wierzycielami. Wskutek braku odpowiedniej wiedzy lub dostępu do informacji spadkobierca może nieświadomie nie uwzględnić w wykazie inwentarza pewnych składników spadku lub błędnie oszacować ich wartość.</p> <p>Jeżeli spadkobiercy zostanie udowodniony brak należytej staranności przy sporządzaniu wykazu, wówczas ponosi odpowiedzialność za nieujawnione długi ponad wartość stanu czynnego spadku.</p>

	Spis inwentarza	Wykaz inwentarza
Koszty	<p>Wysokie koszty, przeciętnie nawet do kilku tysięcy złotych.</p> <p>Na koszty te składa się:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opłata za sporządzenie spisu, tzw. „opłata komornicza”, • zwrot wydatków komornika, • opłata za wniosek do sądu o sporządzenie spisu inwentarza. <p>Opłata komornicza za dokonanie spisu inwentarza wynosi 10% przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego za każdą rozpoczętą godzinę (art. 53 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji).</p> <p>W czwartym kwartale 2018 r. wynagrodzenie to wyniosło 4863,74 zł. $(0,1 \times 4863,74 \text{ zł} = 486,37 \text{ zł})$</p> <p>Kwota wydatków komornika różni się w zależności od tego, na co je poniesiono. Najbardziej znaczącą pozycją wśród wydatków przeważnie stanowi wynagrodzenie rzeczoznawcy majątkowego, któremu komornik zleca wycenę nieruchomości, przedmiotów artystycznych lub kosztowności. Koszt wyceny nieruchomości to ok. 3000 zł.</p> <p>Jeżeli sporządzenie spisu inwentarza jest inicjowane w drodze wniosku do sądu, pobierana jest opłata za wniosek w wysokości 50 zł.</p>	<p>Bez kosztów, chyba że wykaz zostaje włączony do protokołu sporządzonego przez notariusza – w takim wypadku taksa notarialna wynosi 200 zł powiększone o 23% podatku VAT.</p>

Wyjawienie przedmiotów spadkowych

Sąd spadku może nakazać spadkobiercy wyjawienie przedmiotów spadkowych, jeżeli po sporządzeniu spisu inwentarza zachodzi wątpliwość, czy zostały w nim zamieszczone wszystkie przedmioty należące do spadku i przedmioty zapisów windykacyjnych lub czy zamieszczone w spisie inwentarza długi spadkowe istnieją (art. 655 k.p.c.). Sąd podejmie taką czynność z urzędu lub na wniosek. Uprawnionymi do złożenia wniosku są: spadkobierca, zapisobierca windykacyjny, wykonawca testamentu lub wierzyciel spadku.

Wyjawienie przedmiotów spadkowych polega na złożeniu przez spadkobiercę:

1. oświadczenia, że żadnego przedmiotu spadkowego nie zataił ani nie usunął, a także nie podał do spisu inwentarza nieistniejących długów,
2. wykazu przedmiotów spadkowych nieujawnionych w spisie inwentarza, jeżeli mu są wiadome, z podaniem miejsca przechowania ruchomości i dokumentów dotyczących praw majątkowych, jak również z wyjaśnieniem podstawy prawnej tych praw,
3. zapewnienia, że złożone oświadczenie lub wykaz są prawidłowe i zupełne.

Przesłuchanie świadków testamentu ustnego

Art. 661. § 1 Kodeksu postępowania cywilnego

Kto dowie się o śmierci spadkodawcy oraz o tym, że treść testamentu ustnego nie została spisana, zobowiązany jest niezwłocznie zawiadomić o tym sąd spadku oraz podać imiona, nazwiska i adresy świadków testamentu, jeżeli okoliczności te są mu znane.

Art. 662. Kodeksu postępowania cywilnego

Świadków, którzy treści testamentu ustnego nie stwierdzili na piśmie, sąd wzywa do złożenia na wyznaczonym posiedzeniu sądowym zeznań stwierdzających treść testamentu.

Udokumentowanie nabycia spadku

Do tego celu mogą służyć następujące dokumenty: sądowe postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, notarialny akt poświadczenia dziedziczenia albo europejskie poświadczenie spadkowe. Spadkobierca powinien legitymować się jednym z tych dokumentów, aby móc udowodnić swoje prawo do dokonywania czynności faktycznych lub prawnych w odniesieniu do spadku. Każdy z tych dokumentów jest wydawany w ramach specyficznej dla niego procedury, różniącej się od pozostałych ze względu na rodzaj dokumentu, który ma być wydany.

Dział spadku

Dział spadku polega na rozdysponowaniu majątku spadkowego między spadkobierców. Ma on oczywiście sens tylko wtedy, gdy jest więcej niż jeden spadkobierca. Dział spadku nie jest obowiązkowy, jednak jego nieprzeprowadzenie może skutkować stopniowym komplikowaniem się stanu prawnego spadku i szeregiem negatywnych konsekwencji.

Dział spadku może nastąpić na mocy umowy między wszystkimi spadkobiercami albo na mocy orzeczenia sądu na żądanie któregokolwiek ze spadkobierców (art. 1037 § 1 k.c.). Umową będzie także ugoda zawarta przed sądem.

W rezultacie działu, spadek przestaje istnieć, a spadkobiercy stają się właścicielami poszczególnych przedmiotów spadkowych lub przypadają im inne prawa do tych przedmiotów, np. wierzytelność o zwrot pożyczki, roszczenia odszkodowawcze lub autorskie prawa majątkowe.

Na czym polega dziedziczenie ustawowe?

Spadkobiercami ustawowymi mogą być: zstępni, małżonek, rodzice, rodzeństwo i zstępni rodzeństwa, dziadkowie, pasierbowie, gmina oraz Skarb Państwa.

Dziedziczenie ustawowe **co do całości spadku** następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą (art. 926 § 2 k.c.).

Dziedziczenie ustawowe **co do części spadku** następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy albo gdy

którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą³ (art. 926 § 3 k.c.).

W następujących przypadkach będziemy mieli do czynienia z sytuacją, gdy spadkodawca **nie powołał spadkobiercy**:

1. spadkodawca nie sporządził testamentu;
2. spadkodawca sporządził testament, w którym nie powołał żadnego spadkobiercy, lecz zawarł w nim inne postanowienia, np. wydziedziczenie, ustanowienie wykonawcy testamentu lub wyłączenie spadkobiercy ustawowego od dziedziczenia;
3. testament okazał się nieważny z powodu niedopełnienia wymogów formalnych;
4. spadkodawca odwołał testament albo to postanowienie testamentowe, w którym zostało zawarte powołanie spadkodawcy;
5. testament jest bezskuteczny, ponieważ np. treść testamentu urzędowego nie została potwierdzona w wymagany sposób (bezskuteczność prawna) lub testament został sporządzony, ale jest faktycznie bezskuteczny, gdyż nikt o nim nie wie albo pomimo poszukiwań nie odnaleziono testamentu i nie udało się odtworzyć jego treści⁴.

Przez określenie, że spadkobierca powołany w testamencie „**nie chce lub nie może dziedziczyć**” rozumie się każdą z sytuacji niżej wymienionych, gdy spadkobierca:

1. nie ma zdolności dziedziczenia albo
2. odrzucił spadek albo
3. został uznany za niegodnego.

Spadkobierca **ma zdolność dziedziczenia**, gdy:

1. jest osobą fizyczną i żyje w chwili śmierci spadkodawcy, przy czym dziecko w tym czasie już poczęte może być spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe,

³ Z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie.

⁴ P. Księżak, *Prawo Spadkowe*, Warszawa 2017, s. 118.

2. jest osobą prawną (np. spółka, stowarzyszenie) lub inną organizacją, która może nabywać prawa i obowiązki i istnieje w chwili śmierci spadkodawcy – wyjątkiem jest fundacja, którą spadkodawca dopiero powołuje w testamencie, ale fundacja ta musi zostać wpisana do rejestru w ciągu dwóch lat od ogłoszenia testamentu, aby ostatecznie została spadkobiercą.

Mechanizm dziedziczenia ustawowego polega na tym, że ustawa definiuje pewną grupę osób (bliskich spadkodawcy) powołanych do dziedziczenia oraz określa kto dziedziczy, jeżeli w tej grupie nie ma którejś z przyporządkowanych do niej osób.

Gdy w danej grupie brak którejś z osób, ustawa opisuje taką sytuację za pomocą określenia „**nie dożył spadku**” albo „**w jego braku**”, co obejmuje każdy z niżej wymienionych przypadków, kiedy powołany w danej grupie spadkobierca:

1. nie ma zdolności dziedziczenia;
2. zrzekł się dziedziczenia lub jest zstępnym zrzekającego się dziedziczenia, a nie umówiono się inaczej;
3. odrzucił spadek;
4. został uznany za niegodnego dziedziczenia;
5. został wyłączony do dziedziczenia orzeczeniem sądu.

W ramach takiego mechanizmu wyodrębnia się w języku prawnym tzw. klasy (kręgi) dziedziczenia. Różne mogą być kryteria, na podstawie których wyodrębniania się klasy spadkobierców.

Przy założeniu, że klasą jest kategoria grup spadkobierców zawierająca **co najmniej jedną nową grupę**, można wyróżnić sześć następujących klas dziedziczenia ustawowego:

1. **małżonek i zstępn** spadkodawcy (art. 931 k.c.);
2. **małżonek i rodzice**:
 - w braku zstępn
 - w braku zstępn
3. **małżonek, drugi z rodziców i rodzeństwo oraz zstępn** rodzeństwa:

- w braku zstępnych i jednego z rodziców: małżonek, drugi z rodziców, rodzeństwo oraz zstępni tego rodzeństwa, które nie dożyło otwarcia spadku (art. 932 § 2, 4 i 5 k.c.);
 - w braku zstępnych, małżonka i jednego z rodziców: drugi rodzic, rodzeństwo i zstępni rodzeństwa, które nie dożyło otwarcia spadku (art. 932 § 3–5 k.c.),
 - w braku zstępnych, małżonka i rodziców: rodzeństwo i zstępni rodzeństwa, które nie dożyło otwarcia spadku (art. 932 § 3–5 k.c.),
 - w braku zstępnych, rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych: małżonek (art. 933 § 2 k.c.);
4. **dziadkowie i zstępni** tego z nich, które nie dożyło otwarcia spadku – w braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa (art. 934 § 1 k.c.);
 5. **pasierbowie**, których żadne z rodziców nie dożyło otwarcia spadku – w braku małżonka i krewnych spadkodawcy (art. 934¹ k.c.);
 6. **gmina** ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy albo **Skarb Państwa** – w braku małżonka, krewnych i pasierbów (art. 935 k.c.)⁵.

Uwaga!

Zawsze, gdy spadkodawca po śmierci pozostawia małżonka, do spadku nie należy ta część ich wspólnego majątku małżeńskiego, która odpowiada udziałowi, jaki małżonek miał w tym majątku przed śmiercią spadkodawcy. Wielkość udziałów małżonków w majątku wspólnym może wynikać z ustawy, umowy majątkowej małżeńskiej lub orzeczenia sądu. Według ustawy obojgu małżonkom przysługują równe udziały w majątku wspólnym (art. 43 § 1 k.r.o.), czyli po 1/2 majątku. Inna wielkość udziałów może wynikać

⁵ Tamże.

z orzeczenia sądu (art. 43 § 1 k.r.o.)⁶ lub z umowy majątkowej małżeńskiej (art. 50¹ k.r.o.)⁷.

Spadek po osobie, która do chwili śmierci była w związku małżeńskim składa się z:

- a) tej części wspólnego majątku małżeńskiego, która odpowiada udziałowi, jaki spadkodawca miał w tym majątku oraz
- b) majątku odrębnego spadkodawcy – o ile taki istniał – tzn. majątku, który był wyłączną własnością spadkodawcy, np. lokal mieszkalny zakupiony przez niego przed zawarciem związku małżeńskiego.

Dla niektórych kategorii spadkobierców w dziedziczeniu ustawowym charakterystyczne jest dziedziczenie według **tzw. szerepu**, tzn. w linii obejmującej określonego spadkobiercę i osoby pochodzące od niego. Polega to na tym, że udział spadkowy osoby, która nie dożyła otwarcia spadku, przypada jej zstępnym w częściach równych, a jeżeli któryś z tych zstępnym również nie dożył otwarcia, to jego udział przypada jego zstępnym, także w równych częściach itd. Dotyczy to następujących spadkobierców: zstępnym spadkodawcy (dzieci, wnuki, prawnuki), rodzeństwa spadkodawcy i zstępnym rodzeństwa (siostry, bracia, siostrzeńcy, bratankowie) oraz dziadków spadkodawcy i zstępnym dziadków (dziadkowie, ciotki, wujkowie, stryjowie, kuzyni, kuzynki).

⁶ Art. 43. § 1. Oboje małżonkowie mają równe udziały w majątku wspólnym.

§ 2. Jednakże z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, ażeby ustalenie udziałów w majątku wspólnym nastąpiło z uwzględnieniem stopnia, w którym każdy z nich przyczynił się do powstania tego majątku. Spadkobiercy małżonka mogą wystąpić z takim żądaniem tylko w wypadku, gdy spadkodawca wytoczył powództwo o unieważnienie małżeństwa albo o rozwód lub wystąpił o orzeczenie separacji.

§ 3. Przy ocenie, w jakim stopniu każdy z małżonków przyczynił się do powstania majątku wspólnego, uwzględnia się także nakład osobistej pracy przy wychowaniu dzieci i we wspólnym gospodarstwie domowym.

⁷ Art. 50¹. W razie ustania wspólności udziały małżonków są równe, chyba że umowa majątkowa małżeńska stanowi inaczej. Przepis ten nie wyłącza zastosowania art. 43 § 2 i 3.

Przykład 1.

Spadkodawca miał córkę i syna, a w chwili śmierci był żonaty. Jedną trzecią spadku dziedziczy żona, a reszta przypada dzieciom w równych częściach, czyli po 1/3.

Przykład 2.

Tak jak w przykładzie 1., ale syn zmarł przed otwarciem spadku i pozostawił dwoje dzieci. Powołane do dziedziczenia są cztery osoby: żona dziedziczy 1/3 spadku, córka 1/3, dwoje dzieci zmarłego syna po 1/6 (gdyż udział spadkowy, który by przypadał ich ojcu, przypada im po połowie – dziedziczenie według szczepu).

Zrzeczenie się dziedziczenia przez którąś z osób należących do danego szczepu powoduje, że jej zstępni również nie będą dziedziczyć. Skutki zrzeczenia się jednak nie wykraczają poza ten szczep. Zatem jeżeli zrzekającym się jest jeden z dziadków, to jego zstępny lub dalsi zstępni mogą dziedziczyć udział, który im przypada z tego powodu, że inny dziadek – który nie zrzekł się dziedziczenia – nie chce lub nie może dziedziczyć (ponieważ np. odrzucił spadek albo został uznany za niegodnego).

W dziedziczeniu ustawowym małżonek ma zagwarantowany pewien minimalny udział spadkowy w sytuacjach, gdy dziedziczy „w zbiegu z” innymi spadkobiercami, czyli – można powiedzieć – „obok” lub jednocześnie z nimi. Udział spadkowy małżonka nie może być niższy niż to minimum, bez względu na liczbę innych spadkobierców, a mianowicie:

1. w zbiegu ze zstępnymi spadkodawcy – nie mniej niż 1/4 całości spadku (art. 931 § 1 zd. 2 k.c.),
2. w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy – nie mniej niż 1/2 spadku (art. 933 § 1 k.c.).

Dziedziczenie w klasie pierwszej – małżonek i zstępni spadkodawcy

Art. 931. Kodeksu cywilnego

§ 1. W pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

§ 2. Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego dzieciom w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych.

Przykład 1.

Spadkodawca pozostawił **małżonka i dwoje dzieci**. W takim przypadku zastosowanie ma § 1 zd. 1 przytoczonego powyżej przepisu – małżonek i dzieci dziedziczą po 1/3 spadku.

Przykład 2.

Spadkodawca pozostawił **małżonka i troje dzieci**. W takim przypadku również dziedziczenie odbywa się według reguły określonej w § 1 zd. 1 przytoczonego powyżej przepisu, ale ze względu na większą liczbę dzieci, zarówno małżonek, jak i dzieci, dziedziczą po 1/4 spadku.

Przykład 3.

Spadkodawca pozostawił **małżonka i czworo dzieci**. Dziedziczenie odbywa się według reguły określonej w § 1 zd. 1 przytoczonego przepisu, ale z korektą wynikającą ze zdania drugiego, czyli że małżonkowi przypada „zagwarantowane” dla niego minimum 1/4 spadku. W tym przykładzie małżonek dziedziczy zatem 1/4 spadku, a każde z dzieci – w części stanowiącej wynik podzielenia reszty spadku, czyli 3/4 przez 4. Udział każdego dziecka wynosi zatem 3/16 spadku.

Przykład 4.

Spadkodawca pozostawił **małżonka, troje dzieci i dwoje wnuków, których ojciec (syn spadkodawcy) nie dożył otwarcia spadku.** W takim przypadku do dziedziczenia będzie miał zastosowanie powołany wyżej art. 931 w całości. Małżonkowi przypadnie 1/4 spadku, natomiast udziały spadkowe innych spadkobierców będą obliczone w następujący sposób:

- a) ułamek odpowiadający pozostałej części spadku (3/4) zostanie podzielony na cztery części (tak jakby nie zmarło żadne z dzieci spadkodawcy),
- b) dzieci, które dożyły otwarcia spadku otrzymają po udziale spadkowym wynoszącym po 3/16 spadku,
- c) udział spadkowy, który przypadłby zmarłemu synowi (1/16) przypadnie jego dzieciom w równych częściach, czyli w tym przypadku po połowie, co daje wynik 1/32 spadku.

Przepisy mające zastosowanie dla klasy drugiej i trzeciej:

Art. 932. Kodeksu cywilnego

§ 1. W braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy jego małżonka i rodzice.

§ 2. Udział spadkowy każdego z rodziców, które dziedziczy w zbiegu z małżonką spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku. Jeżeli ojcostwo rodzica nie zostało ustalone, udział spadkowy matki spadkodawcy, dziedziczącej w zbiegu z jego małżonką, wynosi połowę spadku.

§ 3. W braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych.

§ 4. Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych.

§ 5. Jeżeli którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku pozostawiając zstępnych, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego zstepnym. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału między dalszych zstepnych spadkodawcy.

§ 6. Jeżeli jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku i brak jest rodzeństwa spadkodawcy lub ich zstepnych, udział spadkowy rodzica dziedziczacego w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy wynosi połowę spadku.

Art. 933. Kodeksu cywilnego

§ 1. Udział spadkowy małżonka, który dziedzyczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstepnymi rodzeństwa spadkodawcy, wynosi połowę spadku.

§ 2. W braku zstepnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstepnych, cały spadek przypada małżonkowi spadkodawcy.

Dziedziczenie w klasie drugiej – małżonek i rodzice

Przykład 1.

Spadkodawca był żonaty, ale nie miał dzieci. Rodzice go przeżyli. Spadek dziedziczą: rodzice po 1/4 oraz żona w 1/2 (art. 932 § 1 i 2 zd. 1 k.c. oraz art. 933 § 1 k.c.).

Przykład 2.

Jak w przykładzie 1., ale ojcostwo rodzica nie zostało ustalone. W takiej sytuacji stosuje się dodatkowo art. 932 § 2 zd. 2 k.c. Spadek dziedziczą: matka spadkodawcy w 1/2 i żona w 1/2.

Przykład 3.

Umiera spadkodawca, który był rozwiedziony i nie miał dzieci, ale nadal żyją jego rodzice. Zgodnie z art. 932 § 3 k.c. cały spadek przypada rodzicom, każdemu z nich w części wynoszącej 1/2 spadku.

Dziedziczenie w klasie trzeciej – małżonek, drugi z rodziców i rodzeństwo oraz zstępni rodzeństwa**Przykład 1.**

Spadkodawczyni zmarła bezdzietna. Pozostawiła męża, matkę i brata. Dziedziczą: mąż 1/2 (art. 933 § 1 k.c.), rodzic 1/4 (art. 932 § 2 zd. 1 k.c.), brat 1/4 (art. 932 § 4 k.c.).

Przykład 2.

Spadkodawca był wdowcem. Nie miał dzieci. Pozostawił matkę, trzech braci oraz dwóch synów siostry, która nie dożyła otwarcia spadku. Dziedziczą: matka 1/2, każdy z braci po 1/8, a siostrzeńcy po 1/16, ponieważ udział spadkowy, który by przypadał ich matce (1/8), przypada im w częściach równych, czyli po połowie (art. 932 § 3–5 k.c.).

Przykład 3.

Spadkodawca był stanu wolnego. Nie miał dzieci. Oboje jego rodzice nie żyli. Brat zmarł wcześniej. Pozostały dwie siostry i dwóch bratanków. Dziedziczą: siostry po 1/3, a bratankowie po 1/6 spadku, co wynika z podzielenia udziału 1/3, który przypadałby ich matce, przez 2 (art. 932 § 3–5 k.c.).

Przykład 4.

Spadkodawca był żonaty, nie miał dzieci ani rodzeństwa, rodzice nie żyli. Zgodnie z art. 933 § 2 k.c., cały spadek przypada żonie.

Dziedziczenie w klasie czwartej – dziadkowie i ich zstępni (ciotki, wujowie, kuzyni)

Art. 934. Kodeksu Cywilnego

§ 1. W braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy cały spadek przypada dziadkom spadkodawcy; dziedziczą oni w częściach równych.

§ 2. Jeżeli któreś z dziadków spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego zstępny. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału spadku między zstępnych spadkodawcy.

§ 3. W braku zstępnych tego z dziadków, który nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada pozostałym dziadkom w częściach równych.

Przykład 1.

Spadkodawca był rozwiedziony. Nie miał dzieci ani rodzeństwa, rodzice zmarli wcześniej. Żyją oboje dziadkowie ze strony matki spadkodawcy oraz babka ze strony ojca spadkodawcy, a ojciec był jedynakiem. Cały spadek dziedziczy troje dziadków, każdy po 1/3 (art. 934 § 1 i 3 k.c.).

Przykład 2.

Jak w przykładzie 1., z tą różnicą, że ojciec nie był jedynakiem – miał siostrę i brata. Powołani do dziedziczenia są: każdy z dziadków po 1/4 oraz siostra i brat po 1/8, a ułamek ten stanowi połowę udziału spadkowego, który przypadłby dziadkowi, który nie dożył otwarcia spadku (art. 934 § 1 i 2 k.c.).

Dziedziczenie w klasie piątej – pasierbowie

Art. 934¹. Kodeksu cywilnego

W braku małżonka spadkodawcy i krewnych powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada w częściach równych tym dzieciom małżonka spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło chwili otwarcia spadku.

Przepis ten dotyczy dziedziczenia przez pasierbów, czyli dzieci pochodzących ze związków małżonka spadkodawcy z innymi osobami niż spadkodawca i ma zastosowanie, gdy w chwili otwarcia spadku oboje rodzice pasierba już nie żyli.

Na podstawie tego przepisu dziedziczyć mogą tylko pasierbowie. Jeżeli pasierb nie dożyje otwarcia spadku, jego zstępni nie dziedziczą.

Dziedziczenie w klasie szóstej – gmina i Skarb Państwa

Art. 935. Kodeksu cywilnego

W braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych i dzieci małżonka spadkodawcy, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu. Jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.

Skarb Państwa ani gmina nie mogą odrzucić spadku, który im przypadł z mocy ustawy i nie składają oświadczenia o przyjęciu spadku, a spadek uważa się za przyjęty z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1023 k.c.). Przyjmuje się również, że gmina ani Skarb Państwa nie mogą zrzec się dziedziczenia, a spadkodawca nie może wyłączyć ich

od dziedziczenia testamentem negatywnym (co to jest testament negatywny – patrz niżej, rozdział dotyczący dziedziczenia testamentowego).

Z powyższych zasad wynika, że spadek zawsze ktoś dziedziczy (w ostateczności Skarb Państwa lub gmina), chociaż przez pewien czas spadkobierca może być nieznanym spadkiem nieobjęty.

Szczególna pozycja małżonka w dziedziczeniu ustawowym

W porównaniu do pozostałych spadkobierców, małżonek spadkodawcy ma szczególną pozycję w dziedziczeniu ustawowym. Polega on na tym, że małżonek spadkodawcy:

1. ma zagwarantowany ustawą minimalny udział spadkowy w przypadku, gdy:
 - dziedziczy w zbiegu z zstępnymi spadkodawcy – nie mniej niż 1/4 spadku (art. 931 § 1 k.c.),
 - dziedziczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy – nie mniej niż 1/2 spadku (art. 933 § 1 k.c.);
2. wyprzedza w dziedziczeniu dziadków i ich zstępnych; gdy brak zstępnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych – wówczas cały spadek przypada małżonkowi;
3. może na drodze sądowej lub w umowie z przyszłym spadkodawcą doprowadzić do takiego ukształtowania małżeńskiego ustroju majątkowego, że w razie dziedziczenia będzie on lepiej zabezpieczał jego interesy niż ustawowy ustrój majątkowy;
4. może żądać ze spadku ponad swój udział spadkowy przedmiotów urządzenia domowego, z których za życia spadkodawcy korzystał wspólnie z nim lub wyłącznie sam (ale nie ma tego prawa, gdy dziedziczy w zbiegu ze zstępnymi spadkodawcy, którzy mieszkali z nim razem w chwili jego śmierci lub jeżeli wspólne pożycie małżonków ustało za życia spadkodawcy, art. 939 k.c.).

Uprawnienia pozaspadkowe małżonka spadkodawcy

Są to uprawnienia, które przysługują mu niezależnie od tego, czy dziedziczy na podstawie ustawy czy testamentu, ani nawet od tego, czy w ogóle jest spadkobiercą. Są to m.in. następujące uprawnienia:

1. uprawnienie do korzystania z mieszkania i urządzenia domowego przez trzy miesiące od otwarcia spadku (art. 923 k.c.);
2. prawo najmu lokalu mieszkalnego, którego najemcą był spadkodawca (art. 691 k.c.);
3. prawa majątkowe ze stosunku pracy (art. 63¹ § 2 Kodeksu pracy) – m.in. należne pracownikowi wynagrodzenie, równowartość świadczeń w naturze, ekwiwalent za niewykorzystany urlop wypoczynkowy;
4. prawo do bycia wskazanym jako beneficjent dyspozycji wkładem bankowym na wypadek śmierci (art. 56 Prawa bankowego).

Czy można zostać wyłączonej od dziedziczenia?

Wyłączenie od dziedziczenia bywa niekiedy utożsamiane z wydziedziczeniem. Określenie „wyłączenie od dziedziczenia” jest używane w niniejszym rozdziale w szerszym znaczeniu niż w przepisach Kodeksu cywilnego i oznacza utratę prawa do dziedziczenia po danym spadkodawcy na skutek jednego z niżej wymienionych zdarzeń:

- uznania za niegodnego,
- odsunięcia od dziedziczenia,
- wydziedziczenia,
- zrzeczenia się dziedziczenia,
- uzasadnionego pozwu spadkodawcy o orzeczenie rozvodu lub separacji z winy spadkobiercy,
- separacji małżonków,
- odrzucenia spadku.

Niegodność dziedziczenia

Beneficjent spadku może –ze względu na swoje naganne postępowanie – nie zasługiwać na otrzymanie jakiegokolwiek korzyści ze spadku. Dotyczy to spadkobiercy, zapisobiercy zwykłego lub windykacyjnego oraz uprawnionego do zachowku. Nie każde zachowanie, które jest naganne, będzie podstawą do uznania za niegodnego.

Kodeks cywilny wymienia następujące przyczyny uznania za niegodnego:

1. umyślne ciężkie przestępstwo przeciwko spadkodawcy;
2. nakłonienie spadkodawcy podstępem lub groźbą do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodzenie mu w dokonaniu jednej z tych czynności;
3. umyślne ukrycie, zniszczenie, podrobienie lub przerobienie testamentu albo świadome skorzystanie z testamentu podrobionego lub przerobionego przez inną osobę (art. 928 § 1 k.c.).

Niegodny zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku (art. 928 § 2 k.c.), czyli traci prawo do niego i zachowku.

Skutki uznania za niegodnego mogą być w szczególności następujące:

1. spadek lub część spadku spadkobiercy niegodnego przypadnie innym spadkobiercom testamentowym, proporcjonalnie do ich udziałów (tzw. przyrost, art. 965 k.c.) lub przypadnie spadkobiercom ustawowym (art. 926 § 2 i 3 k.c.);
2. podwyższeniu ulega kwota odpowiedzialności pozostałych spadkobierców za długi spadkowe, odpowiednio do powiększenia części dziedziczzonego przez nich majątku;
3. może być zmienione postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, uchylony akt poświadczenia dziedziczenia albo europejskie poświadczone dziedziczenie (art. 679 k.p.c., art. 1142⁴ k.p.c.);
4. bezskuteczna będzie umowa o dział spadku;
5. niegodny spadkobierca, która otrzymał część majątku spadkowego w wyniku działu spadku, będzie zobowiązany do wydania go pozostałym spadkobiercom.

Uznanie za niegodnego następuje na mocy orzeczenia sądu. Z takim żądaniem może wystąpić każdy, kto ma w tym interes (art. 929 k.c.). Przepisy nie precyzują na czym ma polegać ten interes. Uznaje się, że może to być interes majątkowy (uzyskanie korzyści ze spadku, np. większy majątek przypadający spadkobiercy z działu spadku) lub niemajątkowy.

W praktyce uznaniem za niegodnego dziedziczenia zainteresowani będą np.:

- pozostali spadkobiercy, gdyż mogą liczyć na powiększenie przypadającej im części majątku spadkowego;
- wierzyciel spadkodawcy, jeżeli w ramach wyższej kwoty odpowiedzialności pozostałych spadkobierców za długi, będzie miał szansę na wyższą spłatę swojej wierzytelności;
- osoba, która otrzymała darowiznę od spadkodawcy, jeżeli jest obowiązana do spłaty zachowku niegodnemu spadkobiercy;
- osoba, która nie odnosi korzyści majątkowych ze spadku, jeżeli jej motywacją jest szacunek dla zmarłego (jest to przykład niemajątkowego interesu, który upoważnia do wystąpienia z wnioskiem o uznanie spadkobiercy za niegodnego).

Z żądaniem uznania za niegodnego można wystąpić w ciągu roku od dnia, w którym ten, kto ma interes w takim żądaniu, dowiedział się o przyczynie niegodności, ale nie później niż przed upływem trzech lat od otwarcia spadku (art. 929 zd. 2 k.c.).

Spadkobierca nie może być uznany za niegodnego, jeżeli spadkobierca mu **przebaczył** (art. 930 § 1 k.c.).

Przebaczenie nie wymaga określonej formy. Wystarczy, że zostało uzewnętrznione wobec innych osób, ale niekoniecznie wobec osoby, której spadkodawca przebacza. Przebaczenie może być wyinterpretowane z zachowania spadkodawcy i towarzyszących temu okoliczności; przykładowo, taką postać przyjmuje najczęściej przez utrzymanie z daną osobą dobrych kontaktów lub powołanie do spadku w testamencie.

Przebaczający nie musi mieć zdolności do czynności prawnych. Wystarczy, że postępował z dostatecznym rozeznaniem, ale niekoniecznie w zamiarze ani nawet ze świadomością wywołania skutków

prawnych przebaczenia. Niektóre zaburzenia psychiczne (w tym np. demencja starcza) mogą wyłączać dostateczne rozeznanie, tak samo nieznaną istotnych faktów. Nie ma przebaczenia, jeżeli zachowanie spadkodawcy zostało wymuszone groźbą. Przebaczenia nie można odwołać.

Odsunięcie od dziedziczenia

Odsunięcia do dziedziczenia można dokonać poprzez tzw. testament negatywny albo pominięcie spadkobiercy w testamencie.

Przepisy nie regulują w szczególności sposobu testamentu negatywnego. Dopuszczalność sporządzenia takiego testamentu wynika ze swobody testowania.

Testament negatywny to testament, którego treść ogranicza się do wyłączenia określonej osoby z dziedziczenia, np. w słowach „nie będzie po mnie dziedziczył mój brat Antoni”. Taki testament prowadzi do zmiany kręgu spadkobierców ustawowych, ale jak daleko idąca jest to zmiana, zależy w konkretnym przypadku od treści testamentu, a jeżeli spadkodawca nie określił tego dość jednoznacznie – także od wykładni testamentu. W szczególności niejasne może być, czy spadkobierca chciał wyłączyć z dziedziczenia tylko osobę, którą wskazał, czy również jej zstępnych (tj. całego szczepu Antoniego). Zagadnienia związane z wyłączeniem całego szczepu są dość skomplikowane i wynikają z analizy orzecznictwa sądów powszechnych. Stąd problematyka ta została pominięta w dalszych rozważaniach.

Taki sam efekt jak testament negatywny będzie miał testament, w którym spadkodawca powołuje do całości spadku tylko niektórych spadkobierców ustawowych albo osobę trzecią.

Wydziedziczenie

Wydziedziczenie jest rozrządzeniem testamentowym, którym spadkodawca pozbawia potencjalnego spadkobiercę prawa do zachowku i prawa do dziedziczenia ustawowego.

W dosłownym brzmieniu art. 1008 Kodeksu cywilnego wydziedziczenie oznacza pozbawienie prawa do zachowku. Przyjmuje się jednak

interpretację, że skutkiem wydziedziczenia jest także pozbawianie prawa do dziedziczenia ustawowego. Jednak spadkodawca może ograniczyć wydziedziczenie do samego zachowku, powołując w testamencie do spadku osobę wydziedziczoną.

Wydziedziczyć można zstępnych, małżonka i rodziców.

Przyczynami wydziedziczenia mogą być następujące zachowania osoby uprawnionej do zachowku (art. 1008 k.c.):

1. uporczywe postępowanie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego wbrew woli spadkodawcy;
2. dopuszczenie się umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazie czci względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób;
3. uporczywie niedopełnianie względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

Wyliczenie podstaw do wydziedziczenia jest ścisłe, co oznacza, że nie można go poszerzać.

Przyczyna wydziedziczenia powinna wynikać z treści testamentu, ale nie ma obowiązku posługiwania się tymi samymi sformułowaniami, które użyte są w Kodeksie cywilnym. Wystarczy, że określone zdarzenia zostaną przez spadkobiercę opisane lub wskazane w taki sposób, że będzie możliwe ich zakwalifikowanie do którejś z przyczyn wydziedziczenia wymienionych w przepisach.

Zachowaniem sprzecznym z zasadami współżycia społecznego (pkt 1.) będzie umyślne naruszanie norm społecznych lub prawnych, np. zdrada małżeńska, pijaństwo, wdawanie się w bójki, ale też popełnianie przestępstw umyślnych.

Niedopełnienie obowiązków rodzinnych (pkt 3.) musi być umyślne. Jako typowe przykłady niedopełnienia obowiązków rodzinnych można wskazać: uchylanie się od zaspokajania obowiązku alimentacyjnego, brak troski o chorego spadkodawcę, zerwanie z nim kontaktów.

Uporczywość zachowań wymienionych w pkt. 1. i 2. oznacza długotrwałość, powtarzalność lub nieustanność, ale też nastawienie psychiczne (upór, zatwardziałość, zła wola)⁸.

⁸ Odnośnie wydziedziczenia patrz bliżej: P. Księżak, dz. cyt., s. 359.

Wydziedziczony musi zostać wskazany w sposób umożliwiający jego identyfikację (nie musi być podane imię i nazwisko, ale przynajmniej jednoznaczne kryteria, np. najstarszy syn, młodszy brat, syn, fundacja prowadzona przez XY zajmująca się pomocą bezdomnym). Wydziedziczenie nie będzie skuteczne, jeżeli spadkobierca ograniczy się do zastrzeżenia, że każdy spośród spadkobierców, który dopuści się określonych zachowań, jest wydziedziczony.

Przyczyna wydziedziczenia musi istnieć w chwili sporządzenia testamentu. Przyczyny wydziedziczenia mogą na siebie zachodzić.

Jeżeli dojdzie do sporu między spadkobiercą a wydziedziczonym o zapłatę zachowku, to na spadkobiercy będzie spoczywał obowiązek udowodnienia, że podstawa wydziedziczenia istniała. Znaczenie w takim przypadku będzie mieć tylko podstawa wydziedziczenia wskazana w testamencie. Powoływanie się przez spadkobiercę na inne podstawy niż wymienione w testamencie, nie jest brane pod uwagę przy rozstrzygnięciu sporu.

Spadkodawca nie może wydziedziczyć uprawnionego do zachowku, jeżeli mu przebaczył (art. 1010 k.c.). Przedstawione wcześniej uwagi dotyczące przebaczenia w kontekście niegodności są aktualne w odniesieniu do wydziedziczenia (patrz wyżej).

Zrzeczenie się dziedziczenia

Spadkobierca ustawowy może, przez umowę z przyszłym spadkodawcą, zrzec się dziedziczenia po nim. Umowa ta powinna być zawarta w formie aktu notarialnego (art. 1048 k.c.). Zrzec się można tylko dziedziczenia ustawowego. Stronami takiej umowy mogą być jedynie spadkodawca i potencjalny spadkobierca. Zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje spadek i zachówek. Można też zrzec się samego prawa do zachowku.

Zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych zrzekającego się, chyba że umówiono się inaczej. Zrzekający się oraz jego zstępni, których obejmuje zrzeczenie się dziedziczenia, zostają wyłączeni od dziedziczenia, tak jakby nie dożyli otwarcia spadku (art. 1049 k.c.).

Zawarcie umowy zrzeczenia się dziedziczenia może być dla spadkodawcy użytecznym i atrakcyjnym sposobem ukształtowania dziedziczenia z następujących względów:

- umowa zrzeczenia się dziedziczenia pozwala zachować w tajemnicy niezręczne lub kompromitujące fakty, które zostałyby ujawnione, gdyby doszło do wydziedziczenia,
- spadkodawca może nie mieć podstaw do wydziedziczenia,
- zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje także zstępnych zrzekającego się (chyba, że strony postanowią inaczej), co nie ma miejsca w razie wydziedziczenia,
- zrzeczenie się dziedziczenia, w porównaniu z wydziedziczeniem, daje większą pewność, że spadkobierca nie będzie zgłaszał roszczeń związanych ze spadkiem,
- spadkodawca ma możliwość nakłonienia spadkobiercy do zrzeczenia się dziedziczenia, dokonując na jego rzecz darowizny lub innej korzyści,
- spadkodawca ma dodatkową możliwość wpłynięcia na kształt dziedziczenia w ten sposób, że zrzeczenie się dziedziczenia zostanie ograniczone do samego zachowku, przez co nie ulegną zwiększeniu zachowki pozostałych spadkobierców (*a contrario* art. 992 k.c.); taki efekt nie miałby miejsca w przypadku odsunięcia od dziedziczenia, czyli w razie sporządzenia testamentu negatywnego („nie będzie dziedziczył po mnie syn Adam”) lub w razie pominięcia spadkodawcy ustawowego w testamencie obejmującym cały majątek.

Zrzeczenie się dziedziczenia może być uchylone przez umowę między tym, kto zrzekł się dziedziczenia, a tym, po kim się dziedziczenia zrzeczono. Umowa powinna być zawarta w formie aktu notarialnego (art. 1050 k.c.).

Uzasadniony pozew spadkodawcy o orzeczenie rozwodu lub separacji z winy spadkobiercy

Art. 940. Kodeksu cywilnego

§ 1. Małżonek jest wyłączony od dziedziczenia, jeżeli spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu lub separacji z jego winy, a żądanie to było uzasadnione.

§ 2. Wyłączenie małżonka od dziedziczenia następuje na mocy orzeczenia sądu. Wyłączenia może żądać każdy z pozostałych spadkobierców ustawowych powołanych do dziedziczenia w zbiegu z małżonkiem; termin do wytoczenia powództwa wynosi sześć miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o otwarciu spadku, nie więcej jednak niż jeden rok od otwarcia spadku.

Separacja małżonków

Zgodnie z art. 935¹ k.c., przepisów o powołaniu do dziedziczenia z ustawy nie stosuje się do małżonka spadkodawcy pozostającego w separacji. Oznacza to, że ilekroć z ustawy wynika powołanie małżonka do dziedziczenia, nie dotyczy to małżonka pozostającego w separacji.

Odrzucenie spadku

Spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku (art. 1020 k.c.). Na temat odrzucenia spadku patrz niżej.

Czy można zawrzeć umowę o spadek?

Z zastrzeżeniem ustawowych wyjątków, zakazane jest zawieranie umów o spadek po osobie żyjącej. Umowa taka jest nieważna. Określenie „umowa o spadek po osobie żyjącej” nie jest zdefiniowane

w przepisach, dlatego zakres tego zakazu jest różnie interpretowany, tj. wąsko lub szeroko. Wiadomo, że nie są dopuszczalne co najmniej: umowa o dziedziczenie, która za życia spadkodawcy określałaby kto, ile lub co dziedziczy; tak samo – zawarta za życia spadkodawcy umowa o dział spadku, umowa o zachówek lub umowa o przyjęcie lub odrzucenie spadku. Każda z takich umów nie będzie miała dla dziedziczenia żadnego znaczenia. Kwestia innych umów może już budzić wątpliwości. Takimi umowami będą zwłaszcza umowy warunkowe, zawierane na wypadek śmierci, np. darowizna na wypadek śmierci – są one wprawdzie według dominującego poglądu uznawane za dozwolone, ale nie zasługują na rekomendację ze względu na utrzymujące się i niepozabawione racji opinie przeciwnie.

W ramach ustawowych wyjątków od omawianego zakazu, dozwolone są następujące umowy:

- a) umowa zrzeczenia się dziedziczenia (zostanie omówiona w innym miejscu niniejszego opracowania),
- b) klauzule w umowach spółki cywilnej, spółek osobowych i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – które określają, czy prawa w spółkach wchodzi w skład spadku oraz określają krąg spadkobierców tych praw,
- c) klauzula w umowie majątkowej małżeńskiej, która określa udział małżonków w majątku wspólnym w razie śmierci jednego z małżonków, co ma wpływ na wielkość spadku po zmarłym małżonku.

Ponadto dopuszczalna jest umowa zbycia spadku przyjętego, a także umowa zbycia przyjętego udziału spadkowego (nie jest to oczywiście umowa o spadek po osobie żyjącej). Umowy takie muszą mieć formę aktu notarialnego

Czym jest testament?

Testament jest czynnością prawną zawierającą rozrządzenie przez spadkodawcę własnym majątkiem na wypadek śmierci. Nazwa „testament” jest używana w dwóch znaczeniach: jako oświadczenie woli

na wypadek śmierci lub jako dokument, w którym to oświadczenie zostało utrwalone.

Najważniejsze cechy testamentu:

- jest jednostronnym oświadczeniem woli,
- nie jest kierowany do określonego adresata,
- zawiera rozrządzenie majątkiem, czyli określenie prawnego losu majątku,
- rozrządzenie dokonywane jest na wypadek śmierci,
- jest sformalizowany, tzn. musi być sporządzony w formie określonej prawem,
- odwoławny,
- nie wywołuje skutków przed śmiercią,
- może być sporządzony lub odwołany tylko przez osobę mającą pełną zdolność do czynności prawnych, czyli osobę pełnoletnią, nieubezwłasnowolnioną,
- ma charakter osobisty.

Osobisty charakter testamentu oznacza, że może być sporządzony i odwołany tylko osobiście przez spadkodawcę, nie przez przedstawiciela. Dotyczy to także odwołania testamentu przez jego zniszczenie. Testament sporządzony przez przedstawiciela jest nieważny. Przykład z literatury: mężczyzna sporządzający testament ustny określa osobiście pewne rozrządzenia testamentowe, po czym oświadcza, że: „co do reszty spadku dokładnie powie moja żona, która lepiej się w tym orientuje”⁹. W takim przypadku testament w części sporządzonej przez żonę byłby nieważny, chyba że z okoliczności wynika, iż bez tej części nie zostałyby w ogóle sporządzone – wówczas nieważny będzie cały testament.

Testament może zawierać rozrządzenia tylko jednego spadkobiercy. Nie może być sporządzony jako umowa lub jako część umowy.

Sporządzeniu testamentu musi towarzyszyć wola dokonania rozrządzenia na wypadek śmierci (**tzw. wola testowania**). Wolę tę można scharakteryzować jako świadomość spadkodawcy, że dokonuje dyspozycji własnym majątkiem, a dyspozycja ta odniesie skutek z chwilą

⁹ Tamże, s. 163.

jego śmierci, a także, że jego oświadczenie nie zobowiązuje go wobec kogokolwiek i jest odwoławalne.

Wątpliwości, czy istniała wola testowania pojawiają się najczęściej w odniesieniu do testamentów ustnych, jak również testamentów pisemnych sporządzonych w nietypowy sposób, np. zawartych w liście do spadkobiercy albo napisanych na ścianie mieszkania czy zawierających niecodzienną treść (przykładowo: „cały majątek, gdy już nie będzie mi potrzebny, przekażę na PCK”)¹⁰.

Okoliczność, czy testator miał wolę testowania, może być wyjaśniana w postępowaniu dowodowym, m.in. poprzez badanie:

- tekstu dokumentu,
- stanu psychicznego spadkodawcy,
- stosunków osobistych spadkodawcy z osobami powołanymi do dziedziczenia,
- zachowania spadkodawcy przed sporządzeniem dokumentu, a także po jego sporządzeniu,
- okoliczności złożenia oświadczenia,
- sposobu postępowania z dokumentem testamentu przez spadkodawcę (np. złożenie go na przechowanie u notariusza czy w skrytce bankowej albo wykorzystanie dokumentu do robienia notatek)¹¹.

W jakiej formie należy sporządzić testament?

Forma testamentu nie jest dowolna. Przepisy określają kilka dopuszczalnych form, które uwzględniają rozmaite okoliczności, np. niepełnosprawność spadkodawcy lub chęć zapewnienia przez spadkodawcę skuteczniejszej ochrony ostatniej woli.

Testament sporządzony z naruszeniem przepisów o formie jest nieważny, chyba że przepisy stanowią inaczej (art. 958). Dotyczy to zarówno samej formy, jak i okoliczności, od których dopuszczalność danej formy jest uzależniona (np. obecność świadków).

¹⁰ Tamże, s. 148.

¹¹ Tamże.

Zachowanie formy testamentu ma na celu:

1. skłonienie spadkodawcy do dojrzałego rozważenia doniosłości decyzji i namysłu nad treścią dokumentu,
2. ułatwienie zbadania, czy spadkodawca miał rzeczywiście wolę testowania, tzn. świadomość, że podjęte przez niego zachowanie stanowi akt sporządzenia testamentu i to o danej treści,
3. ułatwienie dowodu co do faktu sporządzenia testamentu, jego autentyczności i treści, a zarazem utrudnienie posłużenia się sfałszowanym testamentem¹².

Jakie są poszczególne formy testamentu?

Własnoręczny – napisany w całości przez spadkodawcę pismem ręcznym, podpisany i opatrzony datą (art. 949 § 1 k.c.).

Notarialny – sporządzony w formie aktu notarialnego (art. 950 k.c.).

Urzędowy – na tę formę składają się łącznie następujące czynności:

1. spadkodawca w obecności dwóch świadków oświadcza swoją ostatnią wolę ustnie wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego;
2. oświadczenie spadkodawcy spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia;
3. protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków;
4. protokół podpisują spadkodawca, osoba, wobec której wola została oświadczona oraz świadkowie (art. 951 k.c.).

Ustny – ustne oświadczenie ostatniej woli przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków, złożone wyłącznie w pewnych zastrzeżonych dla tej formy okolicznościach i w odpowiedni sposób stwierdzone (art. 952 k.c.).

Testament ustny podlega specyficznym rygorom, których spełnienie decyduje o jego ważności lub skuteczności: po pierwsze, może być sporządzony tylko w pewnych okolicznościach, po drugie, wymagane jest stwierdzenie treści testamentu w określony sposób i w określonym terminie.

¹² Tamże, s. 190.

Testament ustny można sporządzić wyłącznie, jeżeli wystąpi przynajmniej jedna z następujących okoliczności:

1. istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo
2. wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione.

Treść testamentu ustnego musi być, dla zapewnienia jego skuteczności, stwierdzona w następujący sposób:

1. spisanie oświadczenia spadkodawcy przez jednego ze świadków albo osobę trzecią przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a następnie jego podpisanie przez spadkodawcę i dwóch albo wszystkich świadków;
2. w wypadku, gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem; jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków.

Testament ustny traci moc z upływem sześciu miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego, chyba że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu. Bieg terminu ulega zawieszeniu przez czas, w ciągu którego spadkodawca nie ma możliwości sporządzenia testamentu zwykłego (art. 955 k.c.).

Kto nie może być świadkiem testamentu?

Nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu:

1. kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych (osoba niepełnoletnia lub ubezwłasnowolniona);
2. niewidomy, głuchy lub niemy;
3. kto nie może czytać i pisać;
4. kto nie włada językiem, w którym spadkodawca sporządza testament;

5. skazany prawomocnie wyrokiem sądowym za fałszywe zeznania (art. 956 k.c.).

Nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść, ani jej małżonek, krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia (art. 957 § 1 k.c.).

Jeżeli świadkiem była jedna z osób wymienionych w paragrafie poprzedzającym, nieważne jest tylko postanowienie, które przysparza korzyści tej osobie, jej małżonkowi, krewnym lub powinowatym pierwszego lub drugiego stopnia albo osobie pozostającej z nią w stosunku przysposobienia. Jednakże, gdy z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez nieważnego postanowienia spadkodawca nie sporządziłby testamentu danej treści, nieważny jest cały testament (art. 957 § 2 k.c.).

Jakie są najczęstsze błędy dotyczące formy testamentu?

Naruszenie przepisów o formie testamentów powoduje co do zasady **nieważność testamentu**, przez co nie wywiera on skutków prawnych i nie może być podstawą dziedziczenia. Są wyjątki od tej zasady:

- brak daty nie pociąga za sobą nieważności testamentu własnoręcznego, jeżeli nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści testamentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów (art. 949 § 2 k.c.);
- jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu testamentu urzędowego, należy to zaznaczyć w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu (art. 951 § 2 k.c.);
- testament, który nie spełnia wymogów testamentu urzędowego, może być uznany za testament ustny, jeżeli odpowiada wymogom przewidzianym dla tej formy;
- nie traci ważności testament ustny, który nie został stwierdzony w odpowiedni sposób i we właściwych terminach, jednak z powodu tego uchybienia nie może być podstawą dziedziczenia, czyli jest bezskuteczny.

Z jakich powodów testament może być nieważny?

Testament może być nieważny z powodu:

1. niedochowania wymogów formalnych (art. 958 k.c.),
2. wad oświadczenia woli odnoszących się do całego testamentu (art. 945 k.c.),
3. braku zdolności testowania¹³ (art. 944 § 1 k.c.),
4. sporządzenia testamentu przez przedstawiciela (art. 944 2 k.c.),
5. zawarcia w testamencie rozrządzeń kilku spadkodawców (art. 942 k.c.),
6. nieważności niektórych rozrządzeń testamentowych, gdy z okoliczności wynika, że bez postanowień dotkniętych nieważnością testament nie zostałby sporządzony (art. 58 § 3 k.c.)¹⁴.

Pomimo nieważności testamentu mogą pozostać ważne zawarte w nim postanowienia niemajątkowe, ponieważ takie postanowienia nie muszą być umieszczane w testamencie i nie podlegają one wymogom dotyczącym testamentów (np. życzenie co do sposobu pochówku lub wskazanie opiekuna dla dziecka).

Nawet ważny testament może okazać się bezskuteczny lub bezskuteczne mogą być niektóre jego postanowienia. Przykłady: zaginiony testament własnoręczny, brak stwierdzenia testamentu ustnego przez świadków, brak w majątku spadkodawcy w chwili jego śmierci rzeczy, która została dla kogoś przeznaczona w zapisie, śmierć spadkobiercy testamentowego przed otwarciem spadku.

Czy testament może zostać odwołany?

Testament jest zawsze odwołalny. Nie można skutecznie zrzec się prawa do jego odwołania ani zobowiązać się wobec kogoś, że nie odwoła się testamentu. To samo dotyczy poszczególnych postanowień testamentu.

¹³ Zdolność testowania ma osoba pełnoletnia, nieubezwłasnowolniona.

¹⁴ P. Księżak, dz. cyt., s. 154.

Spadkodawca może odwołać testament lub jego postanowienia w którykolwiek z niżej wymienionych sposobów:

1. sporządzenie nowego testamentu,
2. zniszczenie go lub pozbawienie cech, od których zależy jego ważność, jeżeli czynności te wykonane są w zamiarze odwołania testamentu -,
3. dokonanie w testamencie zmian, z których wynika wola odwołania jego postanowień (art. 946 k.c.).

Sporządzenie nowego testamentu

Odwołanie testamentu poprzez sporządzenie nowego testamentu może w praktyce polegać na:

1. samym tylko oświadczeniu w nowym testamencie, że odwołuje się testament wcześniejszy albo
2. oświadczeniu w nowym testamencie, że odwołuje się testament wcześniejszy oraz dokonaniu nowych rozrządzeń testamentowych.

Jeżeli spadkodawca sporządził nowy testament i nie zaznaczył w nim, że poprzedni odwołuje, ulegają odwołaniu tylko te postanowienia poprzedniego testamentu, których nie można pogodzić z treścią nowego testamentu (art. 947 k.c.).

Nowy testament można sporządzić w każdej z form przewidzianych dla testamentu, niezależnie od tego, w jakiej formie sporządzono testament odwoływany.

Zniszczenie lub pozbawienie cech, od których zależy ważność testamentu

Aby takie postępowanie skutkowało odwołaniem testamentu, musi temu towarzyszyć zamiar odwołania testamentu. Osoba, która twierdzi, że testament został w taki sposób odwołany, musi udowodnić również, że spadkodawca miał zamiar to uczynić. Podarcie testamentu „przez pomyłkę” nie powoduje jego odwołania.

Kontrowersje budzi kwestia dopuszczalności odwołania testamentu notarialnego przez zniszczenie wypisu aktu notarialnego. Wypis aktu notarialnego, będący w posiadaniu spadkodawcy, nie jest dokładnie tym samym co oryginał pozostający u notariusza. Dlatego bezpieczniejsze (pewniejsze) jest odwołanie takiego testamentu przez sporządzenie nowego testamentu, niekoniecznie w formie aktu notarialnego.

Odwołanie testamentu przez pozbawienie go cech ważności może praktycznie odnosić się tylko do testamentu własnoręcznego lub urzędowego i będzie polegało na usunięciu podpisu, np. zamazaniu lub oddarciu.

Dokonanie w testamencie zmian, z których wynika wola odwołania jego postanowień

Polega to na dokonaniu skreśleń lub dopisków, np. „odwołuję” lub dodanie nowego postanowienia. Wskazane jest, aby wszelkie ingerencje w treść testamentu były podpisane i opatrzone datą, co spadkobiercom ułatwi w przyszłości udowodnienie autentyczności zmian i ich interpretację, szczególnie, gdy spadkodawca sporządził kilka testamentów.

Generalnie, dokonywanie zmian w testamencie poprzez skreślenia i dopiski niesie ze sobą ryzyko problemów z jego późniejszą interpretacją. Pewniejszy rezultat daje jednoznaczne odwołanie testamentu i sporządzenie nowego.

Kto może być powołany do spadku w testamencie?

- Każda osoba fizyczna (człowiek) lub organizacja, która ma zdolność do nabywania praw i obowiązków (np. fundacja, stowarzyszenie, spółka),
- także osoba lub organizacja, która nie istnieje w chwili sporządzenia testamentu, np. przyszłe dzieci spadkodawcy, nawet jeszcze nieporożone, lub stowarzyszenie, które dopiero zostanie założone.

Aby móc dziedziczyć, osoba fizyczna powołana w testamencie musi żyć w chwili śmierci spadkodawcy, a organizacja musi w tym czasie istnieć. Można w testamencie powołać do spadku dziecko

poczęte jeszcze nie narodzone, ale będzie ono traktowane jako spadkobierca, jeżeli urodzi się żywe.

W jaki sposób należy powołać spadkobiercę?

Dziedziczenie, zarówno testamentowe, jak i ustawowe, jest nabyciem masy majątkowej, a nie poszczególnych przedmiotów. Przeznaczając w testamencie spadek oznaczonej osobie lub osobom, spadkodawca dysponuje masą majątkową¹⁵.

Nie jest wymagane użycie jakichś specjalnych formuł czy określeń; chodzi o to, aby testament jasno stanowił, kto i co ma dziedziczyć. Jednak wskazane jest posłużenie się zwrotami i określeniami, które zwyczajowo mają zastosowanie w takich sprawach i są powszechnie zrozumiałe.

Przykłady:

- „powołuję do dziedziczenia całego spadku po mnie moją córkę Annę”;
- „ustanawiam moim spadkobiercą pana X”;
- „w razie mojej śmierci majątek po mnie dziedziczy AB w 1/2 części, CD w 1/4 części, EF w 1/4 części”.

Spadkobierca powinien być określony tak, aby można było go zidentyfikować. Oczywiście, im większa precyzja, tym lepiej, ale odpowiednio do okoliczności.

Przykłady:

- „syn Jan, córka Anna”;
- „moja małżonka”;
- „Fundacja na Rzecz Niepełnosprawnych wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego pod nr KRS...”.

Określenie w rodzaju „mój przyjaciel Staszek Kowalski z klubu brydżowego” może prowadzić do problemów z odczytaniem woli

¹⁵ Spadkodawca może zadysponować w testamencie określonymi przedmiotami na rzecz określonych osób. W tym celu może posłużyć się zapisem windykacyjnym lub zapisem zwykłym, które różnią się skutecznością. Więcej na ten temat poniżej, w części dotyczącej zapisu zwykłego i zapisu windykacyjnego.

spadkodawcy, gdyż potrzebne będzie wykazanie jaki konkretnie klub brydżowy spadkodawca miał na myśli oraz ustalenie, czy nie było tam innej osoby o tym samym imieniu i nazwisku, a jeżeli była, to która z nich została powołana do spadku. W każdym razie nie obyłyby się bez świadków, którzy musieliby potwierdzić te okoliczności.

Można powołać do spadku jednego lub więcej spadkobierców, do całości lub do części spadku.

Przykłady:

- powołuję do spadku po mnie mojego brata Antka;
- powołuje do całego spadku mojego wnuka Darka i wnuczkę Zuzię;
- powołuję do spadku po mnie wnuczka Darka i wnuczkę Zuzię, każde z nich w części 1/4 spadku;
- do spadku po mnie powołuję: moją córkę Annę, wnuczka Jacka, mojego brata Stanisława i moją małżonkę – każde z nich w części równej 1/4 spadku.

Dopuszczalny jest tzw. **testament negatywny**, w którym spadkodawca nie powoła nikogo do dziedziczenia, a tylko postanowi, że określona osoba spośród potencjalnych spadkobierców ustawowych nie będzie po nim dziedziczyć. W rezultacie zwiększą się udziały spadkowe pozostałych spadkobierców ustawowych.

Spadkodawca może tylko osobiście wskazać swojego spadkobiercę. Nie może w testamencie upoważnić do tego innej osoby. Takie postanowienie byłoby nieważne.

Powołanie spadkobiercy powinno być bezwarunkowe i bezterminowe

Nie jest wskazane, aby powołanie spadkobiercy było w testamencie uzależnione od spełnienia jakiegoś warunku lub nadejścia terminu, np. „powołuję do dziedziczenia mojego syna XY pod warunkiem, że obroni pracę magisterską”. Tego typu zastrzeżenie byłoby skuteczne tylko wtedy, gdyby spełnienie warunku nastąpiło przed śmiercią spadkodawcy. W przeciwnym razie będzie uważane za nieistniejące, a nawet może spowodować nieważność całego testamentu (art. 962 k.c.).

Przeznaczenie spadkobiercy określonych przedmiotów

Przedmiotem dziedziczenia nie są poszczególne przedmioty, lecz masa majątkowa (zwana masą spadkową) dziedziczona przez jednego spadkobiercę lub w częściach ułamkowych (udziałach) przez kilku spadkobierców¹⁶. Podobnie jest z powołaniem spadkobiercy lub spadkobierców w testamencie – powołuje się jednego spadkobiercę do całości spadku lub kilku spadkobierców do części ułamkowych spadku.

Spadkodawca ma jednak wpływ na to, czy i jakie przedmioty przypadną poszczególnym spadkobiercom po jego śmierci. W tym celu może posłużyć się zapisem windykacyjnym lub zapisem zwykłym. Podstawowa różnica między nimi dotyczy sposobu przejścia własności zapisanych przedmiotów na zapisobiercę.

Przedmiot zapisu windykacyjnego przechodzi na własność zapisobiercy z chwilą śmierci spadkodawcy, a odrębną kwestią jest wówczas odebranie go od osoby, która jest w jego posiadaniu. Natomiast zapis zwykły nie powoduje automatycznego przejścia własności rzeczy na zapisobiercę, ale ma taki skutek, że zapisobierca może domagać się od spadkobiercy przeniesienia na siebie własności rzeczy i jej wydania.

Co dzieje się, gdy spadkobierca testamentowy nie chce lub nie może dziedziczyć?

Zdarza się, że spadkobierca nie chce lub nie może dziedziczyć. Tak się stanie przede wszystkim, gdy spadkobierca odrzuci spadek, zrzeknie się dziedziczenia, jest zstępnym zrzekającego się dziedziczenia lub został uznany za niegodnego. Wówczas powstaje pytanie, kto dziedziczy spadek lub udział, który miał przypadać temu spadkobiercy.

Spadkodawca może zdecydować, jak takie sytuacje mają być rozstrzygnięte. Do dyspozycji są następujące rozwiązania:

1. tzw. **podstawienie** – postanowienie, że gdyby spadkobierca A nie chciał lub nie mógł dziedziczyć, to powołanym do spadku jest B lub B, C, D oraz ewentualnie jeszcze inni;

¹⁶ Majątek spadkowy jest wspólnym majątkiem spadkobierców do czasu działu spadku, kiedy to następuje rozdysponowanie praw do poszczególnych przedmiotów pomiędzy spadkobierców.

2. tzw. **przyrost** – jeżeli jeden ze spadkobierców testamentowych nie chce lub nie może dziedziczyć, to przeznaczony dla niego udział przypada pozostałym spadkobiercom w stosunku do przypadających im udziałów; mechanizm ten ma automatycznie zastosowanie, jeżeli spadkodawca nie postanowił inaczej;
3. dziedziczenie ustawowe części spadku, która miała przypadać temu, kto nie chce lub nie może dziedziczyć.

Który konkretnie mechanizm dziedziczenia ma zastosowanie, gdy ktoś nie chce lub nie może dziedziczyć?

Podstawienie – jeżeli spadkodawca tak postanowił w testamencie.

Przyrost – zadziała automatycznie, jeżeli spadkodawca nie zastosował podstawienia.

Dziedziczenie ustawowe – jeżeli spadkodawca nie zastosował podstawienia i wyłączył przyrost.

Jakie są najczęściej stosowane postanowienia testamentowe?

Na treść testamentu składają się postanowienia, zwane też rozrządzeniami lub dyspozycjami. Termin „rozrządzenie” używany jest często jako nazwa tylko tych postanowień, które dotyczą majątku spadkowego i mogą być zawarte tylko w testamencie.

Przykłady najczęściej stosowanych rozrządzeń testamentowych:

1. powołanie spadkobiercy, w tym wyłączenie określonej osoby z grona spadkobierców ustawowych, jak również powołanie spadkobiercy podstawionego oraz wyłączenie przyrostu,
2. ustanowienie fundacji,
3. zapis zwykły i zapis windykacyjny,
4. polecenie,
5. powołanie wykonawcy testamentu lub wykonawcy testamentu do sprawowania zarządu przedmiotem zapisu windykacyjnego,
6. wydziedziczenie,
7. odwołanie testamentu lub jego poszczególnych rozrządzeń,
8. wyłączenie uprawnienia małżonka do przedmiotów urządzenia domowego,

9. postanowienie, czy przedmioty nabyte przez spadkobiercę lub zapisobiercę wejdą do jego majątku małżeńskiego wspólnego czy osobistego,
10. wyłączenie spod zarządu rodziców przedmiotów, które na podstawie testamentu przypadają dziecku i wyznaczenie zarządcy¹⁷.

W testamencie mogą być zawarte także inne postanowienia, np.:

1. przebaczenie,
2. dyspozycje co do sposobu pochówku,
3. dyspozycje dotyczące działu spadku,
4. oświadczenie dotyczące obowiązku zaliczenia darowizny lub zapisu windykacyjnego na schedę spadkową, w tym zwolnienie z takiego obowiązku,
5. wskazanie osoby, która powinna zostać opiekunem małoletniego dziecka,
6. oświadczenie o pragnieniu przekazania swoich zwłok publicznej uczelni medycznej (nie w testamencie ustnym),
7. sprzeciw wobec pobrania komórek, tkanek lub narządów ze zwłok w celu ich przeszczepienia (jeżeli sprzeciw jest zamieszczony w testamencie ustnym, to testament musi być potwierdzony pisemnie przez dwóch świadków, w przeciwnym razie sprzeciw będzie bezskuteczny).

Dyspozycje co do sposobu pochówku lub działu spadku nie są dla nikogo wiążące, ale przyjmuje się, że w miarę możliwości powinny być uwzględnione.

Czy spadkodawca może w testamencie zadysponować konkretnymi przedmiotami ze swojego majątku na rzecz konkretnych osób?

Tak, może. Służą do tego dwa instrumenty prawne: zapis windykacyjny oraz zapis zwykły. Jednak różnią się one zasadniczo.

¹⁷ P. Księżak, dz. cyt., s. 151.

Zapis windykacyjny

Zapis windykacyjny jest jednym z dwóch instrumentów prawnych, umożliwiających spadkodawcy zadysponowanie określonymi przedmiotami na rzecz oznaczonych osób. Jest postanowieniem testamentowym, w którym spadkodawca postanawia, że oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku (art. 981¹ k.c.).

Zapis windykacyjny wymaga formy aktu notarialnego. W jednym akcie notarialnym może się znaleźć zarówno zapis windykacyjny, jak i inne postanowienia testamentowe, w tym powołanie spadkobierców.

Osobę, dla której uczyniono zapis windykacyjny nazywa się zapisobiercą albo zapisobiercą windykacyjnym, dla odróżnienia od zapisobiercy zwykłego, czyli osoby, na rzecz której dokonano zapisu zwykłego.

Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być:

1. rzecz oznaczona co do tożsamości (zindywidualizowana);
2. zbywalne prawo majątkowe;
3. przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne;
4. ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności.

Zapisobierca windykacyjny nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku (tj. z chwilą śmierci spadkodawcy), bez potrzeby podejmowania w tym celu jakichkolwiek czynności. Natomiast zapisobierca zwykły nabywa przedmiot zapisu (zwykłego) dopiero wtedy, gdy spadkobierca przeniesie na niego prawo do tego przedmiotu. W obu przypadkach odrębną kwestią jest wydanie zapisobiercy przedmiotu zapisu przez osobę, która jest w jego posiadaniu.

Przedmiotem zapisu windykacyjnego nie mogą być prawa niezbywalne (takie jak użytkowanie, służebność osobista i niektóre wierzytelności – patrz art. 509 k.c.). Zapis windykacyjny nie może być uczyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu (to go m.in. odróżnia od zapisu zwykłego). W odniesieniu do przyjęcia i odrzucenia zapisu windykacyjnego stosuje się odpowiednio przepisy o przyjęciu i odrzuceniu spadku.

Nie ma ograniczenia co do wartości przedmiotów, które są zapisane windykacyjnie. Zapisy windykacyjne mogą obejmować cały majątek.

Z uwagi na to, że zapis windykacyjny może obejmować wyłącznie rzecz określoną co tożsamości (zindywidualizowaną), przedmiot zapisu musi być w testamencie opisany w sposób umożliwiający jego identyfikację. Formalności tych musi dopilnować notariusz sporządzający akt notarialny.

Przykład zapisu windykacyjnego w testamencie:

„Elżbieta Nowak postanawia, że z chwilą otwarcia spadku po niej, tytułem zapisu windykacyjnego córka Elżbieta Nowak-Kowalska nabędzie nieruchomość oznaczoną jako działka ewidencyjna numer..., o obszarze..., położoną w..., przy ulicy..., objętą księgą wieczystą...”.

„Mojemu mężowi, Stanisławowi Nowakowi, zapisuję windykacyjnie swoje mieszkanie przy ul. nr 12 lok. 10 w Warszawie, dla której Sąd Rejonowy dla Warszawy Mokotowa prowadzi księgę wieczystą numer....., a mojemu synowi Rafałowi Nowakowi – samochód marki Toyota nr rejestracyjny”.

Zapis zwykły

Zapis zwykły jest postanowieniem testamentowym, w którym spadkodawca zobowiązuje spadkobiercę do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby. Osobę, na której rzecz uczyniono zapis zwykły, nazywa się **zapisobiercą albo zapisobiercą zwykłym**, dla odróżnienia od zapisobiercy windykacyjnego.

Skutek zapisu zwykłego polega na tym, że spadkobierca obciążony zapisem jest zobowiązany do jego wykonania, a zapisobierca ma prawo tego żądać. Zapis zwykły, w odróżnieniu od zapisu windykacyjnego, nie powoduje automatycznego nabycia żadnego przedmiotu przez zapisobiercę.

Zapis zwykły może być zawarty **tylko w testamencie**, inaczej będzie nieważny. Jego przedmiotem może być świadczenie o charakterze majątkowym. W odróżnieniu od zapisu windykacyjnego, przedmiotem zapisu zwykłego może być zarówno rzecz określona co do tożsamości, jak i rzecz określona co do gatunku (w tym określona przez spadkodawcę kwota). Przykładowo, przedmiotem zapisu zwykłego może być:

- przeniesienie własności nieruchomości,
- przeniesienie własności innej rzeczy, np. samochodu, obrazu,
- zapłata pieniężnej kwoty,
- wykonanie dzieła, np. remont mieszkania,
- renta,
- umorzenie długu.

Spadkodawca może obciążyć zapisobiercę tzw. **dalszym zapisem** zwykłym. W takim wypadku zapisobierca z jednej strony będzie miał prawo do otrzymania przedmiotu zapisu od spadkobiercy, a z drugiej będzie zobowiązany do wykonania dalszego zapisu na rzecz dalszego zapisobiercy. Przedmiot zapisu zwykłego i przedmiot zapisu dalszego nie muszą być takie same.

Zapis zwykły, w tym dalszy zapis, jest **odwoławalny**, tak jak cały testament lub którekolwiek z jego postanowień.

Podobnie jak przy dziedziczeniu spadku może być tak, że osoba, na której rzecz został uczyniony zapis **nie chce lub nie może być zapisobiercą**. Wówczas obciążony zapisem zostaje zwolniony od obowiązku jego wykonania. Powinien jednak wykonać dalsze zapisy, chyba że spadkodawca w testamencie zwolnił go z tego obowiązku.

Jeżeli zapisobierca nie chce przyjąć przedmiotu zapisu, powinien zwolnić z obowiązku osobę obciążoną zapisem. Najlepiej jeżeli zrobi to wyraźnie, w drodze odpowiedniego oświadczenia złożonego takiej osobie, np. o treści „zwalniam cię z obowiązku wykonania zapisu uczynionego na moją rzecz” albo „nie chcę być zapisobiercą”. Może też odmówić przyjęcia przedmiotu zapisu, co także będzie skutkowało zwolnieniem z obowiązku wykonania zapisu.

Co oznacza określenie „nie może być zapisobiercą” – zobacz rozdział dotyczący dziedziczenia ustawowego, w którym omówiona

została sytuacja, kiedy spadkodawca powołany w testamencie nie chce lub nie może dziedziczyć. Uwagi tam zamieszczone mają analogiczne zastosowanie do zapisobiercy.

W przeciwieństwie do postanowienia o powołaniu spadkobiercy lub zapisobiercy windykacyjnego, zapis zwykły może być czyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu.

Przykład zapisu zwykłego:

„Ustanawiam zapis na rzecz mojego syna A, zobowiązując spadkobiercę B do przeniesienia na niego własności mojego samochodu osobowego marki Toyota, numer rejestracyjny...”.

Zapisobierca obciążony obowiązkiem wykonania dalszego zapisu może zwolnić się od tego obowiązku także w ten sposób, że dokona bezpłatnie na rzecz dalszego zapisobiercy przeniesienia praw otrzymanych z tytułu zapisu albo przelewu roszczenia o jego wykonanie.

Odpowiedzialność za wykonanie zapisu zwykłego

Zapisobierca kieruje swoje roszczenie o wykonanie zapisu testamentowego bezpośrednio do spadkodawcy. W braku odmiennej woli spadkodawcy zapisobierca może żądać wykonania zapisu niezwłocznie po ogłoszeniu testamentu, jednak zapisobierca obciążony dalszym zapisem może powstrzymać się z jego wykonaniem aż do chwili wykonania zapisu przez spadkobiercę.

Zapis może obciążać jednego, kilku lub wszystkich spadkobierców. Jeżeli spadkodawca nie rozstrzygnął tego w testamencie, zapis obciąża wszystkich spadkobierców w stosunku do wielkości ich udziałów spadkowych. Spadkobiercy obowiązani do zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku mogą żądać stosunkowego zmniejszenia zapisów zwykłych i poleceń.

Jeżeli spadkobierca zobowiązany do zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku sam jest uprawniony do zachowku, może on żądać zmniejszenia zapisów zwykłych i poleceń w takim stopniu, ażeby pozostał mu jego własny zachówek.

Roszczenie z tytułu zapisu przedawnia się z upływem pięciu lat. Termin ten liczy się od dnia, w którym zapisobierca mógł najwcześniej domagać się wykonania zapisu. Do zapisu zwykłego stosuje się odpowiednio¹⁸ przepisy o powołaniu spadkobiercy, o zdolności do dziedziczenia i o niegodności omawiane wyżej.

Jeżeli spadkodawca przeznaczył oznaczonej osobie w testamencie poszczególne przedmioty majątkowe, które wyczerpują prawie cały spadek, osobę tę poczytuje się w razie wątpliwości nie za zapisobiercę, lecz za spadkobiercę powołanego do całego spadku. Jeżeli takie rozrządzenie testamentowe zostało dokonane na rzecz kilku osób, osoby te poczytuje się w razie wątpliwości za powołane do całego spadku w częściach ułamkowych, które odpowiadają stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów.

Czym jest polecenie testamentowe?

Polecenie jest postanowieniem testamentowym, w którym spadkodawca nakłada na spadkobiercę lub na zapisobiercę obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem. Polecenie może być zawarte tylko w testamencie.

Przedmiotem polecenia może być np. zobowiązanie do:

- podjęcia lub ukończenia studiów,
- zaopiekowanie się zwierzęciem domowym,
- zaprzestania picia alkoholu,
- kontynuowania kolekcji znaczków pocztowych,
- wybudowania pomnika na grobie spadkodawcy,
- dokonywania darowizn na rzecz organizacji zajmujących się ochroną przyrody,
- kontynuowania tradycji organizowania spotkań rodzinnych,
- sposobu postępowania z ciałem zmarłego, np. kwestia pobierania tkanek lub narządów do przeszczepów albo wykorzystania ciała do celów medycznych.

¹⁸ Odpowiednio, czyli z uwzględnieniem specyfiki przepisów o zapisie.

W zależności od tego, co jest przedmiotem polecenia, ktoś może odnieść bezpośrednią korzyść z jego wykonania (np. polecenie ukończenia studiów), ale też w ogóle może nie być takiej osoby. Ta druga sytuacja będzie miała miejsce, gdy polecenie służy dobru ogólnemu, jak np. ochrona pamięci jakiegoś wydarzenia, ochrona jakiejś tradycji, ochrona przyrody. Ta sama osoba może być zarówno obciążona poleceniem, jak i osiągać z niego korzyść, np. zobowiązanie do zaprzestania picia alkoholu.

Polecenie nie czyni nikogo wierzycielem w tym sensie, że ewentualna korzyść, którą ktoś może odnieść z polecenia, nie uprawnia takiej osoby do żądania jego wykonania.

Wykonania polecenia może żądać każdy ze spadkobierców, jak również wykonawca testamentu, chyba że polecenie ma wyłącznie na celu korzyść obciążonego poleceniem. Jeżeli polecenie ma na względzie interes społeczny, wykonania polecenia może żądać także właściwy organ państwowy.

Czy występują ograniczenia swobody testowania ze względu na ochronę osób bliskich spadkodawcy?

Osoby bliskie spadkodawcy są w pewnym stopniu chronione przed niekorzystnymi dla nich dyspozycjami testamentowymi. Rodzaj i zakres ochrony zależą od tego, do jakiej kategorii bliskich należy dana osoba.

Ochronie tej służą: zachówek, uprawnienie do korzystania z mieszkania, wstąpienie w stosunek najmu, uprawnienie małżonka do przedmiotów urządzenia domowego, roszczenia alimentacyjne dziadków spadkodawcy. Spadkobierca nie może w testamencie wyłączyć tych praw.

Zachówek – niektórym osobom bliskim spadkodawcy przysługuje pewna minimalna (zależna od stopnia „bliskości”) część udziału spadkowego, do którego osoby te byłyby uprawnione w razie dziedziczenia ustawowego.

Uprawnienie do korzystania z mieszkania i urządzenia domowego – małżonek i inne osoby bliskie spadkodawcy, które mieszkały z nim do dnia jego śmierci, są uprawnione do korzystania w ciągu

trzech miesięcy od otwarcia spadku z mieszkania i urządzenia domowego w zakresie dotychczasowym, bez względu na to, czy mają prawo zajmowania tego lokalu na innej podstawie prawnej, np. najmu lokalu (art. 923 k.c.).

Wstąpienie w stosunek najmu – w razie śmierci najemcy lokalu mieszkalnego w stosunek najmu lokalu wstępują: małżonek niebędący współnajemcą lokalu, dzieci najemcy i jego współmałżonka, inne osoby, wobec których najemca był obowiązany do świadczeń alimentacyjnych oraz osoba, która pozostawała faktycznie we wspólnym pożyciu z najemcą, jeżeli osoby te stale zamieszkiwały z najemcą w tym lokalu do chwili jego śmierci (art. 691 k.c.).

Uprawnienie małżonka do przedmiotów urządzenia domowego – małżonek spadkodawcy może żądać ze spadku ponad swój udział spadkowy przedmiotów urządzenia domowego, z których za życia spadkodawcy korzystał wspólnie z nim lub wyłącznie sam; małżonek nie ma tego prawa w sytuacji, gdy wśród spadkobierców są zstępni spadkodawcy, którzy mieszkali razem z nim w chwili jego śmierci (art. 939 k.c.).

Roszczenia alimentacyjne dziadków spadkodawcy – dziadkowie spadkodawcy, jeżeli znajdują się w niedostatku i nie mogą otrzymać należnych im środków utrzymania od osób, na których ciąży względem nich ustawowy obowiązek alimentacyjny, mogą żądać od spadkobiercy nieobciążonego takim obowiązkiem środków utrzymania w stosunku do swoich potrzeb i do wartości jego udziału spadkowego (art. 938 k.c.).

Czym jest zachówek?

Zachówek to minimalna wartość majątku, jaka należy się niektórym bliskim spadkodawcy, bez względu na to jak zadysponował on swoim majątkiem w testamentcie.

Prawo do zachowku mają:

- a) zstępni,
- b) małżonek,
- c) rodzice.

Osoby te są uprawnione do zachowku, jeżeli w braku testamentu byłyby powołane do dziedziczenia ustawowego.

Do dziedziczenia ustawowego nie będą powołane, a zatem nie będą miały prawa do zachowku, następujące osoby:

- a) ten, kto odrzucił spadek,
- b) ten, kto zrzekł się dziedziczenia albo samego prawa do zachowku,
- c) wydziedziczony,
- d) uznany za niegodnego
- e) mążnek pozostający w separacji,
- f) mążnek wyłączony orzeczeniem sądu od dziedziczenia, gdy spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu lub separacji z winy małżonka, a żądanie to było uzasadnione.

Ile wynosi zachówek?

Zachówek wynosi:

- a) dla osoby trwale niezdolnej do pracy albo dla małoletniego zstępnego – $\frac{2}{3}$ wartości udziału spadkowego, który by mu przypadął przy dziedziczeniu ustawowym,
- b) w innych wypadkach – $\frac{1}{2}$ wartości tego udziału.

Należy odróżnić **prawo do zachowku** od **roszczenia o zapłatę zachowku**, czyli sumy pieniężnej potrzebnej do jego pokrycia albo uzupełnienia. Prawo do zachowku jest mniej skonkretyzowane niż roszczenie o zapłatę zachowku. Prawo do zachowku to prawo do $\frac{2}{3}$ lub $\frac{1}{2}$ udziału spadkowego, który przypadąłby uprawnionemu przy dziedziczeniu ustawowym. Natomiast przedmiotem roszczenia o zapłatę zachowku jest konkretna suma pieniężna, obliczona m.in. przy zastosowaniu tych ułamków.

Uprawniony do zachowku ma prawo do **roszczenia o zapłatę** sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia, jeżeli nie otrzymał należnego mu zachowku w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, powołania do spadku bądź zapisu.

Roszczenie to przysługuje przeciwko spadkobiercy, zapisobiercy windykacyjnemu i obdarowanemu przez spadkodawcę.

Jak obliczany jest zachówek i czy kwota zachowku może zostać pomniejszona?

Zachówek oblicza się na podstawie udziału spadkowego, który przypadłby uprawnionemu przy dziedziczeniu ustawowym, ale z pewnymi modyfikacjami, które powodują, że tak obliczony udział jest inny, niż byłby faktycznie w dziedziczeniu ustawowym:

- uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili,
- nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni.

Tak obliczony ułamek mnoży się przez $\frac{2}{3}$ lub $\frac{1}{3}$, w zależności od tego, kto jest uprawnionym do zachowku, a wynik mnoży się przez tzw. substrat zachowku, co daje kwotę zachowku.

Substrat zachowku to aktywa spadku, pomniejszone o pasywa, powiększone o zapisy windykacyjne, niektóre darowizny i inne przysporzenia pozatestamente spadkodawcy dokonane na wypadek śmierci.

Obliczanie kwoty roszczenia o zapłatę zachowku

Kwota roszczenia o zapłatę zachowku to kwota zachowku pomniejszona o wartość nieodpłatnych przysporzeń, które uprawniony otrzymał od spadkodawcy, przy czym bierze się pod uwagę udział spadkowy, do którego uprawniony został powołany, zapis windykacyjny, darowizny, zapis zwykły oraz w pewnym zakresie także koszty wykształcenia i wychowania.

Kto ponosi odpowiedzialność za zapłatę zachowku?

Za zapłatę zachowku odpowiadają niżej wymienione osoby:

- a) spadkobiercy,

- b) zapisobiercy windykacyjni,
- c) obdarowani przez spadkodawcę.

Uprawniony do zachowku może kierować roszczenie o zapłatę zachowku do każdej z tych osób, ale tylko w takiej kolejności, w jakiej zostały one powyżej wymienione, przy czym do następnej osoby może zgłosić roszczenie dopiero, jeżeli nie może otrzymać zachowku od poprzedniej.

Jeżeli spadkobierca, zapisobierca windykacyjny lub obdarowany sam jest uprawniony do zachowku, jego odpowiedzialność za zapłatę zachowków ogranicza się do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek.

Roszczenia o zapłatę zachowku przedawniają się z upływem pięciu lat. Termin ten liczy się od ogłoszenia testamentu – jeżeli chodzi o roszczenia przeciwko spadkobiercom, a od dnia otwarcia spadku – jeżeli chodzi o roszczenia przeciwko zapisobiercy windykacyjnemu lub obdarowanemu przez spadkodawcę.

Kiedy spadek należy przyjąć, a kiedy go odrzucić?

Spadkobierca nabywa spadek z chwilą śmierci spadkodawcy, ale jest to nabycie tymczasowe, do momentu przyjęcia lub odrzucenia spadku.

Spadek można przyjąć bez ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe (tzw. proste przyjęcie spadku) lub z ograniczeniem odpowiedzialności do wartości stanu czynnego spadku, czyli do nadwyżki aktywów nad pasywami (przyjęcie spadku z tzw. dobrodziejstwem inwentarza). Więcej na ten temat niżej, w części dotyczącej odpowiedzialności za długi spadkowe.

Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania. Brak oświadczenia spadkobiercy w tym terminie jest jednoznaczny z prostym przyjęciem spadku.

Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku można złożyć przed każdym notariuszem lub w sądzie rejonowym, w którego okręgu znajduje się miejsce zamieszkania lub pobytu składającego oświadczenie. Składa się je ustnie (ze złożonego w ten sposób spisuje się artykuł)

lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym (w praktyce będzie to notarialne poświadczenie podpisu). Oświadczenie można też złożyć w sądzie w toku postępowania o stwierdzenie praw do spadku.

Spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku nie może być odwołane. Niedopuszczalne jest złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. Takie oświadczenie będzie nieważne.

Odrzucenie spadku z pokrzywdzeniem wierzycieli

Spadkobierca samodzielnie podejmuje decyzję o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Jednak decydując się na odrzucenie spadku, powinien wziąć pod uwagę, czy w ten sposób nie pokrzywdzi swoich wierzycieli, pozbawiając się możliwości spłacenia ich z odziedziczonego majątku. Gdyby do takiego pokrzywdzenia doszło, to wierzyciele spadkobiercy mogliby na drodze sądowej domagać się uznania odrzucenia spadku za bezskuteczne wobec nich, a w razie uzyskania korzystnego dla siebie wyroku, mogliby dochodzić spłaty swoich wierzytelności od spadkobierców, którzy odziedziczyli spadek w miejsce spadkobiercy, który go odrzucił.

Przepisy o przyjęciu i odrzuceniu spadku stosuje się odpowiednio do zapisów windykacyjnych, ale nie ma zastosowania oświadczenie o przyjęciu przedmiotu zapisu z ograniczeniem odpowiedzialności za długi, ponieważ odpowiedzialność ta jest z mocy prawa ograniczona do wartości przedmiotu zapisu (art. 1034³ k.c.).

Czy spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe?

W skład spadku wchodzi prawa (aktywa) oraz długi (długi spadkowe, czyli pasywa). Do długów spadkowych należą długi spadkodawcy (czyli długi, które powstały za jego życia) oraz długi powstałe w chwili jego śmierci lub później (np. koszty pogrzebu, koszty postępowania spadkowego, zachowki, zapisy zwykłe, polecenia).

Za długi te ponoszą odpowiedzialność spadkobiercy, zapisobiercy windykacyjni, a w pewnych sytuacjach także osoby, które otrzymały darowiznę; niektóre z tych osób mogą odpowiadać tylko za niektóre długi (np. obdarowani w pewnych sytuacjach odpowiadają za zapłatę zachowku).

Charakter odpowiedzialności za długi spadkowe może być różny i zmienia się wraz z wpływem czasu po śmierci spadkodawcy, a zależy to przede wszystkim od: przyjęcia bądź odrzucenia spadku (w tym od sposobu przyjęcia spadku – z tzw. dobrodziejstwem inwentarza lub bez niego), działu spadku, rodzaju długu, przynależności konkretnej osoby do określonej kategorii osób odpowiedzialnych za dług.

Do chwili przyjęcia lub odrzucenia spadku odpowiedzialność za długi spadkowe ograniczona jest do majątku spadkowego, jako odrębnej masy majątkowej. Ewentualna egzekucja komornicza długów może być prowadzona tylko z tego majątku, a nie z majątku osobistego spadkobierców.

Zasadnicze znaczenie dla zakresu **odpowiedzialności spadkobiercy** za długi spadkowe ma chwila przyjęcia lub odrzucenia spadku, a jeżeli spadkobierca przyjmuje spadek, to również, czy jest to **proste przyjęcie spadku czy przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza**. Jest tak dlatego, że od tego momentu spadkobierca w ogóle nie odpowiada za długi spadkowe (jeżeli odrzucił spadek) bądź odpowiada za nie całym swoim majątkiem (jeżeli przyjął spadek).

Dla osoby przyjmującej spadek niekorzystna jest sytuacja, gdy spadek jest przeciążony długami, czyli gdy kwota długów przekracza wartość aktywów. W takim przypadku ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy, tylko w stosunku do udziału spadkowego, nie uchroni spadkobiercy przed koniecznością zapłaty większej kwoty długów niż wartość majątku otrzymanego w spadku.

Aby zabezpieczyć się przed takimi konsekwencjami, spadkobierca może złożyć oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Skutek taki nastąpi z mocy prawa („automatycznie”), jeżeli spadkobierca nie złoży oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się, że został powołany do spadku.

Korzystanie z dobrodziejstwa inwentarza oznacza ograniczenie odpowiedzialności do wartości stanu czynnego spadku ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza, czyli do nadwyżki aktywów spadkowych nad pasywami. W związku z tym, aby spadkodawca mógł się na takie ograniczenie powoływać wobec wierzycieli, konieczne jest sporządzenie wykazu inwentarza albo spisu inwentarza.

Proste przyjęcie spadku skutkuje odpowiedzialnością za długi bez ograniczenia, czyli za wszystkie długi. Dopiero po dokonaniu działu spadku odpowiedzialność spadkobiercy, który w taki sposób przyjął spadek, ograniczona jest w stosunku do wielkości jego udziału spadkowego.

W razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości stanu czynnego spadku ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza lub stanu czynnego udziału spadkowego. Po przeprowadzeniu działu spadku odpowiedzialność takiego spadkobiercy jest ograniczona wielkością jego udziału spadkowego, a jednocześnie nie może być większa, niż to wynika z wielkości udziału spadkowego.

W okresie od przyjęcia spadku do działu spadku odpowiedzialność spadkobierców jest solidarna. Oznacza to, że jeżeli jeden ze spadkobierców zapłacił dług, może on żądać zwrotu od pozostałych spadkobierców w częściach, które odpowiadają wielkości ich udziałów. Jeżeli zapłaty długu dokonał spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza – może on także żądać zwrotu zapłaconej kwoty przekraczającej wartość stanu czynnego jego udziału spadkowego.

Odpowiedzialność spadkobierców – biorąc pod uwagę różne aspekty tej odpowiedzialności – przedstawia się następująco:

Z jakiego majątku spadkobierca ponosi odpowiedzialność, inaczej: z jakiego majątku może być prowadzona egzekucja komornicza?

- od otwarcia spadku do przyjęcia spadku: odpowiedzialność tylko ze spadku jako odrębnej masy majątkowej,
- od przyjęcia spadku: odpowiedzialność z całego majątku spadkobiercy, w tym ze spadku.

Jakie jest ograniczenie kwotowe odpowiedzialności po przyjęciu spadku?

W razie prostego przyjęcia spadku:

- do chwili działu spadku: spadkobierca, który przyjął spadek wprost odpowiada solidarnie za całość długów z pozostałymi spadkobiercami, którzy przyjęli spadek w taki sam sposób, a to oznacza, że każdy wierzyciel może żądać od niego (i od pozostałych spadkobierców, którzy ponoszą taką samą odpowiedzialność) zapłaty każdego długu w pełnej wysokości; spadkobierca, który zapłaci dług, może żądać zwrotu od pozostałych spadkobierców w częściach, które odpowiadają wielkości ich udziałów;
- od chwili działu spadku: odpowiedzialność odrębna spadkobiercy – odpowiada za długi w stosunku do swojego udziału spadkowego, przy czym nie ma znaczenia wartość aktywów, które przypadły mu w spadku.

W razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza:

kwota odpowiedzialności spadkobiercy korzystającego z dobrodziejstwa inwentarza jest zawsze ograniczona do wartości stanu czynnego spadku lub udziału spadkowego, zarówno przed, jak i po działu spadku; oznacza to, że nawet przed działem spadku (na etapie solidarnej odpowiedzialności spadkobierców) spadkobierca korzystający z dobrodziejstwa inwentarza nie musi spłacać roszczenia wierzyciela ponad kwotę wyznaczoną wartością stanu czynnego udziału spadkowego, w przeciwieństwie do spadkobiercy, który przyjął spadek wprost i dlatego ma obowiązek spłacić całe roszczenie, a dopiero potem może żądać zwrotu od pozostałych spadkobierców w stosunku do udziałów spadkowych.¹⁹

Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych opiera się na podobnych zasadach. Odmienności wynikają ze specyfiki przy sporzeniu, jakim jest zapis windykacyjny, a mianowicie:

¹⁹ Patrz bliżej: M. Pazdan [w:] K. Pietrzykowski, KC. Komentarz, art. 1034 Nb 4, Warszawa 1998; E. Skowrońska, Komentarz do kodeksu cywilnego, Księga czwarta, Spadki, art. 1034 teza 3, Warszawa 1995

1. Odpowiedzialność osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny za długi spadkowe, jest ograniczona do wartości przedmiotu zapisu windykacyjnego według stanu i cen z chwili otwarcia spadku.
2. Do chwili działu spadku zapisobiercy windykacyjni ponoszą wraz ze spadkobiercami o solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe, czyli każdy z nich na żądanie wierzyciela musi spłacić każdy dług w pełnej wysokości. Spłacone w taki sposób długi są rozliczane między spadkobiercami i zapisobiercami proporcjonalnie do wartości otrzymanych przez nich przysporzeń. Wartość przysporzeń u spadkobierców oblicza się na podstawie wykazu inwentarza albo spisu inwentarza.
3. Od chwili działu spadku zapisobiercy windykacyjni i spadkobiercy ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe proporcjonalnie do wartości otrzymanych przez nich przysporzeń.

Rozliczenia i rozdzielanie odpowiedzialności w proporcji do wartości otrzymanych przysporzeń stosuje się tylko w relacji zapisobiercy windykacyjny – spadkobiercy. Między spadkobiercami takie kwestie rozstrzyga się według wielkości udziałów spadkowych.

W kwestii odpowiedzialności za zachowki, zapisy zwykłe i polecenia – zobacz rozdziały dotyczące odpowiedzialności spadkobiercy.

Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe oraz z ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych

Co do zasady spadkobiercy podatnika przejmują przewidziane w przepisach prawa podatkowego majątkowe prawa i obowiązki spadkodawcy. Szczegóły reguluje ustawa – Ordynacja podatkowa. Przepisy o odpowiedzialności spadkodawców za zobowiązania podatkowe stosuje się odpowiednio do należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne. Opisanie tych zagadnień, ze względu na ich specyfikę i złożoność, przekraczałoby ramy niniejszego opracowania.

Czym jest dział spadku i jakie są jego skutki?

Jeżeli jest więcej niż jeden spadkobierca, to z chwilą otwarcia spadku powstaje między nimi wspólność majątku spadkowego. Spadkobiercy mają udziały w tym majątku (udziały spadkowe) oraz w każdym przedmiocie spadkowym. W czasie trwania wspólności żaden spadkobierca nie może bez zgody pozostałych samodzielnie rozporządzać przedmiotami spadkowymi lub udziałami w nich. Ograniczeniom podlega również zarządzanie majątkiem. Wspólność majątku spadkowego trwa do chwili działu spadku.

Co do zasady, dział spadku polega na rozdysponowaniu przedmiotów spadkowych w taki sposób, że każdy z nich zostaje przyznany określone mu spadkobiercy jako jego wyłączna własność lub inne wyłączne prawo. Możliwe jest również przyznanie określonego przedmiotu dwóm lub więcej spadkobiercom na zasadzie współwłasności lub innego współuprawnienia.

Jak już zostało wyżej opisane, zapisy wyczerpujące prawie cały majątek spadkowy są, w razie wątpliwości, traktowane jako spadek (zapisobiercy są wówczas traktowani jako spadkobiercy), z uwzględnieniem, w miarę możliwości, woli spadkodawcy co do sposobu działu spadku.

Dział spadku nie jest obowiązkowy, jednak jego brak może doprowadzić do wielu komplikacji, które narastają w miarę upływu czasu. Dotyczy to m.in. rozliczania nakładów na utrzymanie rzeczy, wynagrodzenia za jej używanie lub przechowywanie, czy przechodzenia udziałów spadkowych na dalszych spadkobierców na skutek śmierci dotychczasowych spadkobierców.

Dział spadku można przeprowadzić na podstawie umowy spadkobierców (umowny dział spadku) lub na podstawie orzeczenia sądu (sądowy dział spadku). Do przeprowadzenia umownego działu spadku konieczny jest udział wszystkich spadkobierców. W braku zgody któregośkolwiek z nich taki dział spadku nie jest możliwy, jednak każdy ze spadkobierców jest uprawniony do złożenia w sądzie wniosku o dział spadku i nie potrzebuje do tego zgody pozostałych. Sądowy dział spadku może być dokonany także na podstawie zgodnego wniosku spadkobierców co do sposobu zniesienia współwłasności.

Jeżeli dział spadku obejmuje nieruchomość, projektowany sposób podziału nieruchomości na części powinien być zaznaczony na planie sporządzonym według zasad obowiązujących przy oznaczaniu nieruchomości w księgach wieczystych (art. 621 k.p.c.). Jeżeli projekt został prawidłowo sporządzony, nie sprzeciwia się prawu ani zasadom współżycia społecznego, ani też nie narusza w sposób rażący interesu osób uprawnionych, sąd wyda postanowienie odpowiadające treści wniosku.

Jakie są koszty związane z podziałem spadku?

Koszt sądowego działu spadku jest niższy niż koszt działu umownego w formie aktu notarialnego.

Koszt sądowego działu spadku to głównie opłata sądowa, która wynosi:

500 zł – od wniosku o dział spadku,

300 zł – jeżeli zawiera on zgodny projekt działu spadku,

1000 zł – od wniosku o dział spadku, połączony ze zniesieniem współwłasności²⁰,

600 zł – od wniosku, jeżeli zawiera on zgodny projekt działu spadku i zniesienia współwłasności.

W razie sporu między spadkobiercami co do wartości przedmiotu spadkowego, koszty sądowe mogą ulec zwiększeniu o wynagrodzenie rzeczoznawcy majątkowego, którego wysokość zależy od skomplikowania wyceny. Przy wycenie nieruchomości należy liczyć się kosztami, które mogą wynosić ok. 1000-2000 zł.

Forma umowy o dział spadku jest dowolna, o ile dział spadku nie obejmuje przedmiotu, którym można rozporządzać tylko w specjalnej formie (np. przeniesienie własności nieruchomości wymaga aktu notarialnego). W takim przypadku konieczne jest zachowanie

²⁰ Chodzi o współwłasność, która wynika z innego tytułu, niż dziedziczenie, np. małżonek spadkodawcy może mieć udział we współwłasności, na którą składa się a) 1/2 części współwłasności, ponieważ taki udział miał we wspólnym majątku małżeńskim przed śmiercią spadkodawcy, oraz b) ułamkowy udział w pozostałej 1/2 części z tytułu dziedziczenia, taki sam jak jego udział spadkowy.

takiej formy, jednak nawet wówczas, gdy specjalna forma umowy nie jest obowiązkowa, wskazane jest zlecenie notariuszowi sporządzenia umowy działowej, ze względu na jego profesjonalizm w tej dziedzinie, szczególnie wtedy, gdy stan spadku jest skomplikowany.

Maksymalna stawka taksy notarialnej jest zależna od wartości majątku podlegającego działowi i wynosi przy jego wartości:

do 3000 zł: 100 zł;

powyżej 3000 zł do 10 000 zł – 100 zł + 3% od nadwyżki powyżej 3000 zł;

powyżej 10 000 zł do 30 000 zł – 310 zł + 2% od nadwyżki powyżej 10 000 zł;

powyżej 30 000 zł do 60 000 zł – 710 zł + 1% od nadwyżki powyżej 30 000 zł;

powyżej 60 000 zł do 1 000 000 zł – 1010 zł + 0,4% od nadwyżki powyżej 60 000 zł;

powyżej 1 000 000 zł do 2 000 000 zł – 4770 zł + 0,2% od nadwyżki powyżej 1 000 000 zł;

powyżej 2 000 000 zł – 6770 zł + 0,25% od nadwyżki powyżej 2 000 000 zł, nie więcej jednak niż 10 000 zł, a w przypadku czynności dokonywanych pomiędzy osobami zaliczonymi do I grupy podatkowej, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn, nie więcej niż 7500 zł.

Do powyższych kwot dolicza się 23% VAT.

Jakie najistotniejsze kwestie należy uwzględnić w dziale spadku?

Poniżej wymienione są najistotniejsze kwestie, które należy uwzględnić w dziale spadku, jeżeli ma on być kompletny i zabezpieczać dobrze interesy spadkobierców. W sądowym dziale spadku będą one uwzględnione przez sąd z urzędu.

1. Podział całości lub części spadku.

Sądowy dział spadku powinien obejmować cały spadek, ale z ważnych powodów może zostać ograniczony do części spadku.

Sądowy częściowy dział spadku może nastąpić np. z tego powodu, że w skład spadku wchodzi przedsiębiorstwo.

Jeżeli sądowy dział spadku obejmuje przedsiębiorstwo, należy uwzględnić potrzebę kontynuacji prowadzonej w nim działalności gospodarczej, chyba że spadkobiercy oraz małżonek spadkodawcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie, nie osiągnęli porozumienia co do kontynuacji tej działalności (art. 1038^f k.c.).

W przypadku umownego działu spadku strony mogą swobodnie decydować czy podzielią cały spadek, czy jego część. Jeżeli przeprowadzą dział częściowy, reszta spadku może zostać podzielona później, według wyboru spadkobierców w trybie umownym lub sądowym.

2. Ustalenie składu i wartości spadku.

W tym celu może być przydatny wykaz inwentarza, a jeżeli stan spadku jest skomplikowany, wiele przedmiotów wchodzi w jego skład lub oszacowanie ich wartości jest trudne lub wymaga fachowej wiedzy, to niezbędny będzie prawdopodobnie spis inwentarza.

Bardzo ważną kwestią jest obliczenie wartości stanu czynnego spadku, czyli kwoty aktywów pomniejszonej o kwotę długów. Bez tego nie będzie faktycznie możliwe korzystanie z ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe (dobrodziejstwo inwentarza).

3. Rozliczenie nakładów i wydatków poniesionych na przedmioty spadkowe przez poszczególnych spadkobierców, wynagrodzenia należne im za przechowanie rzeczy lub pobranych korzyści z tych przedmiotów (np. gdy spadkobierca udostępnił rzecz osobie trzeciej do odpłatnego używania).
4. Rozliczenie długów spadkowych spłaconych przez spadkobierców.
5. Zaliczenie darowizn i zapisów windykacyjnych na schedę spadkową. Więcej na ten temat w dalszej części niniejszego rozdziału.

6. Sposób podziału:

- a) podział fizyczny: przyznanie poszczególnych przedmiotów spadkobiercom lub podział wszystkich albo niektórych przedmiotów, jeżeli nadają się do podziału, np. nieruchomości, pieniądze, wierzytelność pieniężna.

Podział rzeczy nie będzie możliwy, jeżeli byłby sprzeczny z przepisami ustawy lub ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem rzeczy albo pociągałby za sobą istotną zmianę rzeczy lub znaczne zmniejszenie jej wartości (np. koń wyścigowy).

- b) Przyznanie przedmiotów spadkowych jednemu lub kilku spadkobiercom, z obowiązkiem spłaty pozostałych; spłaty są dokonywane przez spadkobierców, którzy otrzymali przedmioty o wartości wyższej niż ich scheda (czyli należna im część majątku spadkowego) na rzecz spadkobierców, którzy nic nie otrzymali albo otrzymali mniej niż ich scheda.
- c) Sprzedaż przedmiotów spadkowych – wszystkich lub niektórych – i podział sumy uzyskanej ze sprzedaży; metoda ta znajdzie zastosowanie, jeżeli rzeczy nie da się podzielić albo żaden ze spadkobierców nie chce jej przejąć; w sądowym dziale spadku sprzedaż odbywa się w drodze licytacji komorniczej.

Czy na schedę spadkową są zaliczane darowizny i zapisy windykacyjne?

Mechanizm zaliczania na schedę spadkową darowizn i zapisów windykacyjnych

stosuje się wyłącznie w razie dziedziczenia ustawowego, gdy dział spadku następuje między zstępными albo między zstępными i małżonkiem. Spadkodawca może włożyć obowiązek zaliczenia darowizny lub zapisu windykacyjnego na schedę spadkową także na innego spadkobiercę ustawowego.

Jest to operacja rachunkowa i nie powoduje objęcia darowizn i zapisów windykacyjnych działem spadku. Jej celem jest uwzględnienie w podziale majątku spadkowego niektórych nieodpłatnych przyspożeń dokonanych przez spadkodawcę na rzecz spadkobiercy. Prowadzi

to do pomniejszenia tej części aktywów, która przypadłaby spadkobiercy według jego udziału spadkowego, o wartość otrzymanych od spadkodawcy darowizn lub zapisów windykacyjnych.

Nie podlegają zaliczeniu na schedę spadkową drobne darowizny zwyczajowo przyjęte w danych stosunkach, np. prezenty świąteczne, ślubne, urodzinowe.

Spadkodawca może zwolnić obdarowanego lub zapisobiercę windykacyjnego z obowiązku zaliczania tych przysporzeń na schedę spadkową. Nie jest do tego wymagana żadna szczególna forma. Oświadczenie spadkodawcy o zwolnieniu z tego obowiązku może być zamieszczone w umowie darowizny, w innej czynności prawnej (np. testamentie) lub odrębnym dokumencie zawierającym tylko to oświadczenie. Taka wola spadkodawcy może również wynikać z okoliczności.

W ramach umownego działu spadkobiercy mogą zrezygnować ze stosowania doliczeń.

Zaliczenie na schedę spadkową przeprowadza się w ten sposób, że wartość darowizn lub zapisów windykacyjnych, które podlegają zaliczeniu, dolicza się do spadku lub do części spadku, jaka ulega podziałowi między spadkobierców obowiązanych wzajemnie do zaliczenia, po czym oblicza się schedę spadkową każdego z tych spadkobierców, a następnie każdemu z nich zalicza się na poczet jego schedy wartość darowizny lub zapisu windykacyjnego podlegających zaliczeniu.

Jeżeli wartość zaliczonych na schedę darowizn i zapisów windykacyjnych przewyższa wartość schedy, spadkobierca nic nie otrzymuje ze spadku, ale też nie jest obowiązany do zwrotu nadwyżki pozostałym spadkobiercom. Ponosi jednak odpowiedzialność za długi spadkowe w stosunku do wielkości swojego udziału spadkowego. Dla takiego spadkobiercy nie jest korzystne przyjęcie spadku. Płyynie z tego praktyczny wniosek, że spadkobierca, który otrzymał od spadkodawcy darowiznę lub zapis windykacyjny, powinien przeprowadzić kalkulację swoich potencjalnych korzyści z działu spadku i odpowiednio od jej wyniku zdecydować o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

Czy poza spadkiem jest możliwe nabycie niektórych składników majątku osoby zmarłej?

Niektóre składniki majątku pozostawionego przez osobę zmarłą mogą zostać nabyte poza spadkiem, według odrębnych reguł. Są to m.in. następujące przypadki:

- a) zapis windykacyjny,
- b) najem lokalu mieszkalnego,
- c) służebność mieszkania,
- d) dyspozycja wkładem bankowym na wypadek śmierci,
- e) wskazanie osoby uposażonej do wypłaty gwarantowanej z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych,
- f) dyspozycje środkami zgromadzonymi na rachunkach Otwartych Funduszy Emerytalnych, pracowniczych programów emerytalnych, Indywidualnych Kontach Emerytalnych lub Kontach Zabezpieczenia Emerytalnego,
- g) środki zgromadzone w funduszach inwestycyjnych,
- h) prawa ze stosunku pracy i świadczenia z tytułu bezrobocia,
- i) udziały w spółdzielni i banku spółdzielczym.

Jak jest opodatkowane dziedziczenie?

Korzyści majątkowe uzyskane w związku ze spadkiem podlegają opodatkowaniu. Jest to tematyka obszerna i skomplikowana. Nie jest możliwe (ani też celowe) jej wyczerpujące omówienie w ramach niniejszego opracowania. Zostaną tylko zasygnalizowane podstawowe zasady w bardzo ogólnym i orientacyjnym zarysie, w odniesieniu do najbardziej typowych i najczęstszych stanów faktycznych, z pominięciem szczegółowych zasad opodatkowania określonych w ustawie.

Obowiązki podatkowe w następstwie dziedziczenia mają zarówno osoby fizyczne, jak i inne podmioty (np. spółki) – w każdej z tych grup na odmiennych zasadach. W tym miejscu będzie omówione wyłącznie

opodatkowanie osób fizycznych. Jest ono uregulowane w ustawie o podatku od spadków i darowizn.

Podatkowi podlega nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych tytułem dziedziczenia, zapisu zwykłego, dalszego zapisu, zapisu windykacyjnego, polecenia testamentowego oraz zachowku, przy czym nabycie rzeczy jest opodatkowane, jeżeli znajdują się one na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a praw majątkowych – jeżeli są wykonywane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Co do zasady, miejscem wykonania prawa majątkowego jest miejsce zamieszkania lub siedziba osoby zobowiązanej, czyli dłużnika, w chwili powstania zobowiązania, a przy świadczeniach pieniężnych – w chwili spełnienia świadczenia. Jeżeli ustalone według tych zasad miejsce wykonania prawa znajduje się w Polsce, podatek ma zastosowanie. Obowiązek podatkowy ciąży na nabywcy własności rzeczy i praw majątkowych. Podstawę opodatkowania stanowi wartość nabytych rzeczy i praw majątkowych po potrąceniu długów i ciężarów (czysta wartość).

Podatkowi podlegają również pewne prawa, które nie należały do spadku, lecz w związku ze śmiercią spadkodawcy zostały nabyte na podstawie odrębnych przepisów, tj. prawa do wkładu oszczędnościowego, na podstawie dyspozycji wkładem na wypadek śmierci oraz nabycia jednostek uczestnictwa, na podstawie dyspozycji na wypadek jego śmierci uczestnika funduszu inwestycyjnego otwartego albo specjalistycznego funduszu inwestycyjnego, otwartego.

Nabycie niektórych rzeczy i praw w ogóle **nie podlega podatkowi**, np.

1. nabycie rzeczy ruchomych, jeżeli w dniu nabycia ani nabywca, ani też spadkodawca nie byli obywatelami polskimi i nie mieli miejsca stałego pobytu lub siedziby na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
2. nabycie w drodze spadku zapisu windykacyjnego, praw autorskich i praw pokrewnych, praw do projektów wynalazczych, znaków towarowych i wzorów zdobniczych;
3. nabycie praw do środków zgromadzonych na różnego rodzaju rachunkach lub kontach o charakterze emerytalnym lub podobnym (np. środków z pracowniczego programu emerytalnego).

Nabycie niektórych rzeczy i praw może być zwolnione z podatku pod pewnymi warunkami, w pewnym zakresie lub w odniesieniu do tylko niektórych osób, np.

1. nabycie własności gruntów stanowiących gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym, wraz z będącymi ich częścią składową drzewami i innymi roślinami;
2. nabycie w drodze dziedziczenia praw do wkładu mieszkaniowego w spółdzielni mieszkaniowej;
3. nabycie w drodze spadku lub zapisu windykacyjnego przedmiotów wyposażenia mieszkania, pościeli, odzieży, bielizny oraz narzędzi pracy przeznaczonych do użytku w gospodarstwie domowym;
4. nabycie w drodze spadku lub zapisu windykacyjnego dzieł sztuki i rękopisów będących przedmiotem twórczości spadkodawcy oraz materiałów bibliotecznych, jeżeli spadkodawca zajmował się twórczością lub działalnością naukową, oświatową, artystyczną, literacką lub publicystyczną;
5. nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych przez małżonka, zstępnych, wstępnych, pasierba, rodzeństwo, ojczyma i macochę;
6. nabycie w drodze dziedziczenia lub zapisu windykacyjnego własności przedsiębiorstwa osoby fizycznej lub udziału w nim.

Wysokość podatku ustala się w zależności od grupy podatkowej, do której zaliczony jest nabywca. Zaliczenie do grupy podatkowej następuje według osobistego stosunku nabywcy do osoby, od której (lub po której) zostały nabyte rzeczy i prawa majątkowe. Do poszczególnych grup podatkowych zalicza się:

1. do grupy I – małżonka, zstępnych, wstępnych, pasierba, zięcia, synową, rodzeństwo, ojczyma, macochę i teściów;
2. do grupy II – zstępnych rodzeństwa, rodzeństwo rodziców, zstępnych i małżonków pasierbów, małżonków rodzeństwa i rodzeństwo małżonków, małżonków rodzeństwa małżonków, małżonków innych zstępnych;
3. do grupy III – innych nabywców.

Kwoty nadwyżki w zł		Podatek wynosi
ponad	do	
1. Od nabywców zaliczonych do I grupy podatkowej		
	10 278	3 %
10 278	20 556	308 zł 30 gr i 5 % nadwyżki powyżej 10 278 zł
20 556		822 zł 20 gr i 7 % nadwyżki powyżej 20 556 zł
2. Od nabywców zaliczonych do II grupy podatkowej		
	10 278	7 %
10 278	20 556	719 zł 50 gr i 9 % od nadwyżki powyżej 10 278 zł
20 556		1 644 zł 50 gr i 12 % od nadwyżki powyżej 20 556 zł
Od nabywców zaliczonych do III grupy podatkowej		
	10 278	12 %
10 278	20 556	1 233 zł 40 gr i 16 % od nadwyżki powyżej 10 278 zł
20 556		2 877 zł 90 gr i 20 % od nadwyżki powyżej 20 556 zł

USTAWA
z dnia 23 kwietnia 1964 r.
Kodeks cywilny

KSIĘGA CZWARTA
SPADKI

TYTUŁ I
Przepisy ogólne

Art. 922. [Spadek]

- § 1. Prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi niniejszej.
- § 2. Nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.
- § 3. Do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, koszty postępowania

spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek oraz obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w przepisach księgi niniejszej.

Art. 923. [Uprawnienia małżonka i osób bliskich]

- § 1. Małżonek i inne osoby bliskie spadkodawcy, które mieszkały z nim do dnia jego śmierci, są uprawnione do korzystania w ciągu trzech miesięcy od otwarcia spadku z mieszkania i urządzenia domowego w zakresie dotychczasowym. Rozrządzenie spadkodawcy wyłączające lub ograniczające to uprawnienie jest nieważne.
- § 2. Przepisy powyższe nie ograniczają uprawnień małżonka i innych osób bliskich spadkodawcy, które wynikają z najmu lokali lub ze spółdzielczego prawa do lokalu.

Art. 924. [Chwila otwarcia spadku]

Spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy.

Art. 925. [Nabycie spadku]

Spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku.

Art. 926. [Źródła powołania do spadku]

- § 1. Powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu.
- § 2. Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą.
- § 3. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, dziedziczenie ustawowe co do części spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy albo gdy którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Art. 927. [Zdolność do dziedziczenia]

- § 1. Nie może być spadkobiercą osoba fizyczna, która nie żyje w chwili otwarcia spadku, ani osoba prawna, która w tym czasie nie istnieje.

- § 2. Jednakże dziecko w chwili otwarcia spadku już poczęte może być spadkobiercą, jeżeli urodzi się żywe.
- § 3. Fundacja ustanowiona w testamencie przez spadkodawcę może być spadkobiercą, jeżeli zostanie wpisana do rejestru w ciągu dwóch lat od ogłoszenia testamentu.

Art. 928. [Niegodność dziedziczenia]

- § 1. Spadkobierca może być uznany przez sąd za niegodnego, jeżeli:
- 1) dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy;
 - 2) podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności;
 - 3) umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego.
- § 2. Spadkobierca niegodny zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku.

Art. 929. [Legitymacja czynna w procesie o niegodność dziedziczenia]
Uznania spadkobiercy za niegodnego może żądać każdy, kto ma w tym interes. Z żądaniem takim może wystąpić w ciągu roku od dnia, w którym dowiedział się o przyczynie niegodności, nie później jednak niż przed upływem lat trzech od otwarcia spadku.

Art. 930. [Przebaczenie]

- § 1. Spadkobierca nie może być uznany za niegodnego, jeżeli spadkodawca mu przebaczył.
- § 2. Jeżeli w chwili przebaczenia spadkodawca nie miał zdolności do czynności prawnych, przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznanieniem.

TYTUŁ II

Dziedziczenie ustawowe

Art. 931. [Pierwsza grupa spadkobierców ustawowych]

- § 1. W pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.
- § 2. Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego dzieciom w częściach równych. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych.

Art. 932. [Dziedziczenie w braku zstępnych spadkodawcy]

- § 1. W braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy jego małżonek i rodzice.
- § 2. Udział spadkowy każdego z rodziców, które dziedziczy w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku. Jeżeli ojcostwo rodzica nie zostało ustalone, udział spadkowy matki spadkodawcy, dziedziczącej w zbiegu z jego małżonkiem, wynosi połowę spadku.
- § 3. W braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych.
- § 4. Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych.
- § 5. Jeżeli którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku pozostawiając zstępnych, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego zstępnym. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału między dalszych zstępnych spadkodawcy.
- § 6. Jeżeli jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku i brak jest rodzeństwa spadkodawcy lub ich zstępnych, udział spadkowy rodzica dziedziczącego w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy wynosi połowę spadku.

Art. 933. [Udział spadkowy małżonka]

- § 1. Udział spadkowy małżonka, który dziedziczy w zbiegu z rodzicami, rodzeństwem i zstępnymi rodzeństwa spadkodawcy, wynosi połowę spadku.
- § 2. W braku zstępnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych, cały spadek przypada małżonkowi spadkodawcy.

Art. 934. [Udział spadkowy dziadków]

- § 1. W braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy cały spadek przypada dziadkom spadkodawcy; dziedziczą oni w częściach równych.
- § 2. Jeżeli któreś z dziadków spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego zstępnym. Podział tego udziału następuje według zasad, które dotyczą podziału spadku między zstępnymi spadkodawcy.
- § 3. W braku zstępnych tego z dziadków, który nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada pozostałym dziadkom w częściach równych.

Art. 934¹. [Dziedziczenie pasierbów]

W braku małżonka spadkodawcy i krewnych, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada w częściach równych tym dzieciom małżonka spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło chwili otwarcia spadku.

Art. 935. [Ostatni spadkobiercy ustawowi]

W braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych i dzieci małżonka spadkodawcy, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu. Jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.

Art. 935¹. [Wyłączenie małżonka pozostającego w separacji]
Przepisów o powołaniu do dziedziczenia z ustawy nie stosuje się do małżonka spadkodawcy pozostającego w separacji.

Art. 936. [Dziedziczenie w przypadku przysposobienia pełnego]
§ 1. Przysposobiony dziedziczy po przysposabiającym i jego krewnych tak, jakby był dzieckiem przysposabiającego, a przysposabiający i jego krewni dziedziczą po przysposobionym tak, jakby przysposabiający był rodzicem przysposobionego.
§ 2. Przysposobiony nie dziedziczy po swoich wstępnych naturalnych i ich krewnych, a osoby te nie dziedziczą po nim.
§ 3. W wypadku gdy jeden z małżonków przysposobił dziecko drugiego małżonka, przepisu § 2 nie stosuje się względem tego małżonka i jego krewnych, a jeżeli takie przysposobienie nastąpiło po śmierci drugiego z rodziców przysposobionego, także względem krewnych zmarłego, których prawa i obowiązki wynikające z pokrewieństwa zostały w orzeczeniu o przysposobieniu utrzymane.

Art. 937. [Dziedziczenie w przypadku przysposobienia niepełnego]
Jeżeli skutki przysposobienia polegają wyłącznie na powstaniu stosunku między przysposabiającym a przysposobionym, stosuje się przepisy poniższe:

- 1) przysposobiony dziedziczy po przysposabiającym na równi z jego dziećmi, a zstępni przysposobionego dziedziczą po przysposabiającym na tych samych zasadach co dalsi zstępni spadkodawcy;
- 2) przysposobiony i jego zstępni nie dziedziczą po krewnych przysposabiającego, a krewni przysposabiającego nie dziedziczą po przysposobionym i jego zstępnych;
- 3) rodzice przysposobionego nie dziedziczą po przysposobionym, a zamiast nich dziedziczy po przysposobionym przysposabiający; poza tym przysposobienie nie narusza powołania do dziedziczenia wynikającego z pokrewieństwa.

Art. 938. [Uprawnienia dziadków spadkodawcy]
Dziadkowie spadkodawcy, jeżeli znajdują się w niedostatku i nie mogą otrzymać należnych im środków utrzymania od osób, na których

cięży względem nich ustawowy obowiązek alimentacyjny, mogą żądać od spadkobiercy nieobciążonego takim obowiązkiem środków utrzymania w stosunku do swoich potrzeb i do wartości jego udziału spadkowego. Spadkobierca może uczynić zadość temu roszczeniu także w ten sposób, że zapłaci dziadkom spadkodawcy sumę pieniężną odpowiadającą wartości jednej czwartej części swojego udziału spadkowego.

Art. 939. [Zapis naddziałowy]

- § 1. Mążonek dziedziczący z ustawy w zbiegu z innymi spadkobiercami, wyjąwszy zstępnych spadkodawcy, którzy mieszkali z nim razem w chwili jego śmierci, może żądać ze spadku ponad swój udział spadkowy przedmiotów urządzenia domowego, z których za życia spadkodawcy korzystał wspólnie z nim lub wyłącznie sam. Do roszczeń małżonka z tego tytułu stosuje się odpowiednio przepisy o zapisie zwykłym.
- § 2. Uprawnienie powyższe nie przysługuje małżonkowi, jeżeli wspólne pożycie małżonków ustało za życia spadkodawcy.

Art. 940. [Wyłączenie małżonka]

- § 1. Mążonek jest wyłączony od dziedziczenia, jeżeli spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu lub separacji z jego winy, a żądanie to było uzasadnione.
- § 2. Wyłączenie małżonka od dziedziczenia następuje na mocy orzeczenia sądu. Wyłączenia może żądać każdy z pozostałych spadkobierców ustawowych powołanych do dziedziczenia w zbiegu z małżonkiem; termin do wytoczenia powództwa wynosi sześć miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o otwarciu spadku, nie więcej jednak niż jeden rok od otwarcia spadku.

TYTUŁ III

Rozrządzenia na wypadek śmierci

DZIAŁ I

Testament

Rozdział I

Przepisy ogólne

Art. 941. [Wyłączność testamentu]

Rozrządzić majątkiem na wypadek śmierci można jedynie przez testament.

Art. 942. [Wykluczenie testamentów wspólnych]

Testament może zawierać rozrządzenia tylko jednego spadkodawcy.

Art. 943. [Odwołanie testamentu]

Spadkodawca może w każdej chwili odwołać zarówno cały testament, jak i jego poszczególne postanowienia.

Art. 944. [Zdolność testowania]

- § 1. Sporządzić i odwołać testament może tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych.
- § 2. Testamentu nie można sporządzić ani odwołać przez przedstawiciela.

Art. 945. [Przesłanki nieważności testamentu]

§ 1. Testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony:

- 1) w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli;
- 2) pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści;
- 3) pod wpływem groźby.

§ 2. Na nieważność testamentu z powyższych przyczyn nie można się powołać po upływie lat trzech od dnia, w którym osoba mająca

w tym interes dowiedziała się o przyczynie nieważności, a w każdym razie po upływie lat dziesięciu od otwarcia spadku.

Art. 946. [Odwołanie testamentu]

Odwołanie testamentu może nastąpić bądź w ten sposób, że spadkodawca sporządzi nowy testament, bądź też w ten sposób, że w zamiarze odwołania testament zniszczy lub pozbawi go cech, od których zależy jego ważność, bądź wreszcie w ten sposób, że dokona w testamencie zmian, z których wynika wola odwołania jego postanowień.

Art. 947. [Skutki sporządzenia nowego testamentu]

Jeżeli spadkodawca sporządził nowy testament nie zaznaczając w nim, że poprzedni odwołuje, ulegają odwołaniu tylko te postanowienia poprzedniego testamentu, których nie można pogodzić z treścią nowego testamentu.

Art. 948. [Wykładnia testamentu]

- § 1. Testament należy tak tłumaczyć, ażeby zapewnić możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy.
- § 2. Jeżeli testament może być tłumaczony rozmaicie, należy przyjąć taką wykładnię, która pozwala utrzymać rozrządzenia spadkodawcy w mocy i nadać im rozsądną treść.

Rozdział II **Forma testamentu**

Oddział 1 **Testamenty zwykłe**

Art. 949. [Testament holograficzny]

- § 1. Spadkodawca może sporządzić testament w ten sposób, że napisze go w całości pismem ręcznym, podpisze i opatrzy datą.
- § 2. Jednakże brak daty nie pociąga za sobą nieważności testamentu własnoręcznego, jeżeli nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści testamentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów.

Art. 950. [Testament notarialny]

Testament może być sporządzony w formie aktu notarialnego.

Art. 951. [Testament allograficzny]

- § 1. Spadkodawca może sporządzić testament także w ten sposób, że w obecności dwóch świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego.
- § 2. Oświadczenie spadkodawcy spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków. Protokół powinien być podpisany przez spadkodawcę, przez osobę, wobec której wola została oświadczona, oraz przez świadków. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to zaznaczyć w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu.
- § 3. Osoby głuche lub nieme nie mogą sporządzić testamentu w sposób przewidziany w artykule niniejszym.

Oddział 2**Testamenty szczególne****Art. 952. [Testament ustny]**

- § 1. Jeżeli istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków.
- § 2. Treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie.
- § 3. W wypadku gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia

otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przewyżnienia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków.

Art. 953. [Testament podróżny]

Podczas podróży na polskim statku morskim lub powietrznym można sporządzić testament przed dowódcą statku lub jego zastępcą w ten sposób, że spadkodawca oświadcza swą wolę dowódcy statku lub jego zastępcy w obecności dwóch świadków; dowódca statku lub jego zastępca spisuje wolę spadkodawcy, podając datę jej spisania, i pismo to w obecności świadków odczytuje spadkodawcy, po czym pismo podpisują spadkodawca, świadkowie oraz dowódca statku lub jego zastępca. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać pisma, należy w piśmie podać przyczynę braku podpisu spadkodawcy. Jeżeli zachowanie tej formy nie jest możliwe, można sporządzić testament ustny.

Art. 954. [Testamenty wojskowe]

Szczególną formę testamentów wojskowych określi rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej wydane w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

Art. 955. [Utrata mocy testamentu szczególnego]

Testament szczególny traci moc z upływem sześciu miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego, chyba że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu. Bieg terminu ulega zawieszeniu przez czas, w ciągu którego spadkodawca nie ma możliwości sporządzenia testamentu zwykłego.

Oddział 3

Przepisy wspólne dla testamentów zwykłych i szczególnych

Art. 956. [Niezdolność bezwzględna]

Nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu:

- 1) kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych;
- 2) niewidomy, głuchy lub niemy;

- 3) kto nie może czytać i pisać;
- 4) kto nie włada językiem, w którym spadkodawca sporządza testament;
- 5) skazany prawomocnie wyrokiem sądowym za fałszywe zeznania.

Art. 957. [Niezdolność względna]

- § 1. Nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść. Nie mogą być również świadkami: małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia.
- § 2. Jeżeli świadkiem była jedna z osób wymienionych w paragrafie poprzedzającym, nieważne jest tylko postanowienie, które przysparza korzyści tej osobie, jej małżonkowi, krewnym lub powinowatym pierwszego lub drugiego stopnia albo osobie pozostającej z nią w stosunku przysposobienia. Jednakże gdy z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez nieważnego postanowienia spadkodawca nie sporządziłby testamentu danej treści, nieważny jest cały testament.

Art. 958. [Skutki naruszenia przepisów]

Testament sporządzony z naruszeniem przepisów rozdziału niniejszego jest nieważny, chyba że przepisy te stanowią inaczej.

DZIAŁ II

Powołanie spadkobiercy

Art. 959. [Powołanie testamentowe]

Spadkodawca może powołać do całości lub części spadku jedną lub kilka osób.

Art. 960. [Domniemanie równych udziałów]

Jeżeli spadkodawca powołał do spadku lub do oznaczonej części spadku kilku spadkobierców, nie określając ich udziałów spadkowych, dziedziczą oni w częściach równych.

Art. 961. [Rozrządzenie przedmiotami majątkowymi]

Jeżeli spadkodawca przeznaczył oznaczonej osobie w testamencie poszczególne przedmioty majątkowe, które wyczerpują prawie cały spadek, osobę tę poczytuje się w razie wątpliwości nie za zapisobiercę, lecz za spadkobiercę powołanego do całego spadku. Jeżeli takie rozrządzenie testamentowe zostało dokonane na rzecz kilku osób, osoby te poczytuje się w razie wątpliwości za powołane do całego spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów.

Art. 962. [Zakaz dołączania warunku i terminu]

Zastrzeżenie warunku lub terminu, uczynione przy powołaniu spadkobiercy testamentowego, uważane jest za nieistniejące. Jeżeli jednak z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez takiego zastrzeżenia spadkobierca nie zostałby powołany, powołanie spadkobiercy jest nieważne. Przepisów tych nie stosuje się, jeżeli ziszczenie się lub nieziszczenie się warunku albo nadejście terminu nastąpiło przed otwarciem spadku.

Art. 963. [Podstawienie zwykłe]

Można powołać spadkobiercę testamentowego na wypadek, gdyby inna osoba powołana jako spadkobierca ustawowy lub testamentowy nie chciała lub nie mogła być spadkobiercą (podstawienie).

Art. 964. [Podstawienie powiernicze]

Postanowienie testamentu, przez które spadkodawca zobowiązuje spadkobiercę do zachowania nabytego spadku i do pozostawienia go innej osobie, ma tylko ten skutek, że ta inna osoba jest powołana do spadku na wypadek, gdyby spadkobierca nie chciał lub nie mógł być spadkobiercą. Jeżeli jednak z treści testamentu lub z okoliczności wynika, iż spadkobierca bez takiego ograniczenia nie byłby powołany, powołanie spadkobiercy jest nieważne.

Art. 965. [Przyrost]

Jeżeli spadkodawca powołał kilku spadkobierców testamentowych, a jeden z nich nie chce lub nie może być spadkobiercą, przeznaczony

dla niego udział, w braku odmiennej woli spadkodawcy, przypada pozostałym spadkobiercom testamentowym w stosunku do przypadających im udziałów (przyrost).

Art. 966. [Uprawnienia dziadków testatora]

Gdy na mocy testamentu spadek przypadł spadkobiercy nieobciążonemu ustawowym obowiązkiem alimentacyjnym względem dziadków spadkodawcy, dziadkowie, jeżeli znajdują się w niedostatku i nie mogą otrzymać środków utrzymania od osób, na których ciąży ustawowy obowiązek alimentacyjny, mogą żądać od spadkobiercy środków utrzymania w stosunku do swoich potrzeb i do wartości jego udziału spadkowego. Spadkobierca może uczynić zadość temu roszczeniu także w ten sposób, że zapłaci dziadkom spadkodawcy sumę pieniężną odpowiadającą wartości jednej czwartej części swego udziału spadkowego.

Art. 967. [Skuteczność zapisów i poleceń]

§ 1. Jeżeli osoba powołana jako spadkobierca testamentowy nie chce lub nie może być spadkobiercą, spadkobierca ustawowy, któremu przypadł przeznaczony dla tej osoby udział spadkowy, obowiązany jest, w braku odmiennej woli spadkodawcy, wykonać obciążające tę osobę zapisy zwykłe, polecenia i inne rozrządzenia spadkodawcy.

§ 2. Przepis powyższy stosuje się odpowiednio do spadkobiercy podstawionego oraz do spadkobiercy, któremu przypada udział spadkowy z tytułu przyrostu.

DZIAŁ III
Zapis i polecenie

Rozdział I
Zapis zwykły

Art. 968. [Zapis i dalszy zapis]

§ 1. Spadkodawca może przez rozrządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia

określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby (zapis zwykły).

§ 2. Spadkodawca może obciążyć zapisem zwykłym także zapisobiercę (dalszy zapis).

Art. 969.
(uchylony).

Art. 970. [Chwila wykonania zapisu]

W braku odmiennej woli spadkodawcy zapisobierca może żądać wykonania zapisu niezwłocznie po ogłoszeniu testamentu. Jednakże zapisobierca obciążony dalszym zapisem może powstrzymać się z jego wykonaniem aż do chwili wykonania zapisu przez spadkobiercę.

Art. 971. [Zapis obciążający kilku spadkobierców]

Jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, zapis obciąża ich w stosunku do wielkości ich udziałów spadkowych, chyba że spadkodawca postanowił inaczej. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszego zapisu.

Art. 972. [Zdolność do bycia zapisobiercą]

Przepisy o powołaniu spadkobiercy, o zdolności do dziedziczenia i o niegodności stosuje się odpowiednio do zapisów.

Art. 973. [Zwolnienie od wykonania zapisu]

Jeżeli osoba, na której rzecz został uczyniony zapis, nie chce lub nie może być zapisobiercą, obciążony zapisem zostaje zwolniony od obowiązku jego wykonania, powinien jednak w braku odmiennej woli spadkodawcy wykonać dalsze zapisy.

Art. 974. [Zwolnienie od wykonania dalszego zapisu]

Zapisobierca obciążony obowiązkiem wykonania dalszego zapisu może zwolnić się od tego obowiązku także w ten sposób, że dokona bezpłatnie na rzecz dalszego zapisobiercy przeniesienia praw otrzymanych z tytułu zapisu albo przelewu roszczenia o jego wykonanie.

Art. 975. [Zapis z warunkiem lub terminem]

Zapis może być uczyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu.

Art. 976. [Skuteczność zapisu rzeczy oznaczonej co do tożsamości]

W braku odmiennej woli spadkodawcy zapis rzeczy oznaczonej co do tożsamości jest bezskuteczny, jeżeli rzecz zapisana nie należy do spadku w chwili jego otwarcia albo jeżeli spadkodawca był w chwili swej śmierci zobowiązany do zbycia tej rzeczy.

Art. 977. [Roszczenia o wynagrodzenie, pożytki, zapłatę, zwrot nakładów]

Jeżeli przedmiotem zapisu jest rzecz oznaczona co do tożsamości, do roszczeń zapisobiercy o wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy, o zwrot pożytków lub o zapłatę ich wartości, jak również do roszczeń obciążonego zapisem o zwrot nakładów na rzecz stosuje się odpowiednio przepisy o roszczeniach między właścicielem a samoistnym posiadaczem rzeczy.

Art. 978. [Odpowiedzialność za wady rzeczy oznaczonych co do tożsamości]

Jeżeli przedmiotem zapisu jest rzecz oznaczona co do tożsamości, obciążony zapisem ponosi względem zapisobiercy odpowiedzialność za wady rzeczy jak darczyńca.

Art. 979. [Zapis rzeczy oznaczonych co do gatunku]

Jeżeli przedmiotem zapisu są rzeczy oznaczone tylko co do gatunku, obciążony powinien świadczyć rzeczy średniej jakości, uwzględniając przy tym potrzeby zapisobiercy.

Art. 980. [Odpowiedzialność za wady rzeczy oznaczonych co do gatunku]

Jeżeli przedmiotem zapisu są rzeczy oznaczone tylko co do gatunku, do odpowiedzialności obciążonego względem zapisobiercy za wady fizyczne i prawne rzeczy stosuje się odpowiednio przepisy o rękojmi przy sprzedaży. Jednakże zapisobierca może żądać od obciążonego

zapisem tylko odszkodowania za nienależyte wykonanie zapisu albo dostarczenia zamiast rzeczy wadliwych rzeczy takiego samego gatunku wolnych od wad oraz naprawienia szkody wynikłej z opóźnienia.

Art. 981. [Przedawnienie roszczeń z zapisu]

Roszczenie z tytułu zapisu przedawnia się z upływem lat pięciu od dnia wymagalności zapisu.

Rozdział II **Zapis windykacyjny**

Art. 981¹. [Zapis windykacyjny]

§ 1. W testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca może postanowić, że oznaczona osoba nabywa przedmiot zapisu z chwilą otwarcia spadku (zapis windykacyjny).

§ 2. Przedmiotem zapisu windykacyjnego może być:

- 1) rzecz oznaczona co do tożsamości;
- 2) zbywalne prawo majątkowe;
- 3) przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne;
- 4) ustanowienie na rzecz zapisobiercy użytkowania lub służebności.

Art. 981². [Bezskuteczność zapisu windykacyjnego]

Zapis windykacyjny jest bezskuteczny, jeżeli w chwili otwarcia spadku przedmiot zapisu nie należy do spadkodawcy albo spadkodawca był zobowiązany do jego zbycia. Jeżeli przedmiotem zapisu jest ustanowienie dla zapisobiercy użytkowania lub służebności, zapis jest bezskuteczny, gdy w chwili otwarcia spadku przedmiot majątkowy, który miał być obciążony użytkowaniem lub służebnością nie należy do spadku albo spadkodawca był zobowiązany do jego zbycia.

Art. 981³. [Zastrzeżenie warunku lub terminu]

§ 1. Zastrzeżenie warunku lub terminu uczynione przy ustanawianiu zapisu windykacyjnego uważa się za nieistniejące. Jeżeli jednak z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez takiego zastrzeżenia zapis nie zostałby uczyniony, zapis windykacyjny jest nieważny. Przepisów tych nie stosuje się, jeżeli ziszczenie się lub

nieziszczenie się warunku albo nadejście terminu nastąpiło przed otwarciem spadku.

§ 2. Zapis windykacyjny nieważny ze względu na zastrzeżenie warunku lub terminu wywołuje skutki zapisu zwykłego uczynionego pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, chyba że co innego wynika z treści testamentu lub z okoliczności.

Art. 981⁴. [Zapis zwykły a zapis windykacyjny]

Spadkodawca może obciążyć zapisem zwykłym osobę, na której rzecz uczynił zapis windykacyjny.

Art. 981⁵. [Odpowiednie stosowanie]

Przepisy o powołaniu spadkobiercy, przyjęciu i odrzuceniu spadku, o zdolności do dziedziczenia i o niegodności stosuje się odpowiednio do zapisów windykacyjnych.

Art. 981⁶. [Odesłanie do przepisów o zapisie zwykłym]

W sprawach nieuregulowanych w niniejszym rozdziale oraz w przepisach szczególnych do zapisu windykacyjnego stosuje się odpowiednio przepisy o zapisie zwykłym.

Rozdział III Polecenie

Art. 982. [Polecenie]

Spadkodawca może w testamencie włożyć na spadkobiercę lub na zapisobiercę obowiązek oznaczonego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem (polecenie).

Art. 983. [Chwila wykonania polecenia]

Zapisobierca obciążony poleceniem może powstrzymać się z jego wykonaniem aż do chwili wykonania zapisu przez spadkobiercę. Przepis ten stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy polecenie obciąża dalszego zapisobiercę.

Art. 984. [Utrzymanie polecenia]

Jeżeli osoba, na której rzecz został uczyniony zapis z obowiązkiem wykonania polecenia, nie chce lub nie może być zapisobiercą, spadkobierca zwolniony od obowiązku wykonania zapisu powinien w braku odmiennej woli spadkodawcy polecenie wykonać. Przepis ten stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy polecenie obciąża dalszego zapisobiercę.

Art. 985. [Żądanie wykonania polecenia]

Wykonania polecenia może żądać każdy ze spadkobierców, jak również wykonawca testamentu, chyba że polecenie ma wyłącznie na celu korzyść obciążonego poleceniem. Jeżeli polecenie ma na względzie interes społeczny, wykonania polecenia może żądać także właściwy organ państwowy.

DZIAŁ IV**Wykonawca testamentu****Art. 986. [Wykonawca testamentu]**

§ 1. Spadkodawca może w testamencie powołać wykonawcę lub wykonawców testamentu.

§ 2. Nie może być wykonawcą testamentu, kto nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych.

Art. 986¹. [Powołanie do zarządu majątkiem spadkowym]

Spadkodawca może powołać wykonawcę testamentu do sprawowania zarządu spadkiem, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem.

Art. 987. [Odmowa wykonawcy]

Jeżeli osoba powołana jako wykonawca testamentu nie chce tego obowiązku przyjąć, składa odpowiednie oświadczenie przed sądem albo notariuszem.

Art. 988. [Obowiązki wykonawcy]

- § 1. Jeżeli spadkodawca nie postanowił inaczej, wykonawca testamentu powinien zarządzać majątkiem spadkowym, spłacić długi spadkowe, w szczególności wykonać zapisy zwykłe i polecenia, a następnie wydać spadkobiercom majątek spadkowy zgodnie z wolą spadkodawcy i z ustawą, a w każdym razie niezwłocznie po dokonaniu działu spadku.
- § 2. Wykonawca testamentu może pozywać i być pozywany w sprawach wynikających z zarządu spadkiem, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem. Może również pozywać w sprawach o prawa należące do spadku i być pozwany w sprawach o długi spadkowe.
- § 3. Wykonawca testamentu powinien wydać osobie, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, przedmiot tego zapisu.

Art. 989. [Roszczenia między spadkobiercą i wykonawcą]

- § 1. Do wzajemnych roszczeń między spadkobiercą a wykonawcą testamentu wynikających ze sprawowania zarządu spadkiem, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu za wynagrodzeniem.
- § 2. Koszty zarządu majątkiem spadkowym, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem oraz wynagrodzenie wykonawcy testamentu należą do długów spadkowych.

Art. 990. [Zwolnienie wykonawcy]

Z ważnych powodów sąd może zwolnić wykonawcę testamentu.

Art. 990¹. [Powołanie do zarządu przedmiotem zapisu windykacyjnego]

Spadkodawca może powołać wykonawcę testamentu do sprawowania zarządu przedmiotem zapisu windykacyjnego, do chwili objęcia we władanie tego przedmiotu przez osobę, na której rzecz uczyniono zapis windykacyjny.

TYTUŁ IV

Zachowek

Art. 991. [Uprawnieni do zachowku]

§ 1. Zstępny, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadał przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachowek).

§ 2. Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Art. 992. [Podstawa obliczenia zachowku]

Przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni.

Art. 993. [Ustalanie wysokości zachowku]

Przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów zwykłych i poleceń, natomiast dolicza się do spadku, stosownie do przepisów poniższych, darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkodawcę.

Art. 994. [Darowizny niepodlegające zaliczeniu]

§ 1. Przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku.

- § 2. Przy obliczaniu zachowku należnego zstępnemu nie dolicza się do spadku darowizn uczynionych przez spadkodawcę w czasie, kiedy nie miał zstępnych. Nie dotyczy to jednak wypadku, gdy darowizna została uczyniona na mniej niż trzysta dni przed urodzeniem się zstępnego.
- § 3. Przy obliczaniu zachowku należnego małżonkowi nie dolicza się do spadku darowizn, które spadkodawca uczynił przed zawarciem z nim małżeństwa.

Art. 995. [Wartość przedmiotu darowizny]

- § 1. Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku.
- § 2. Wartość przedmiotu zapisu windykacyjnego oblicza się według stanu z chwili otwarcia spadku, a według cen z chwili ustalania zachowku.

Art. 996. [Darowizna na rzecz uprawnionego do zachowku]

Zapis windykacyjny oraz darowiznę dokonane przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku zalicza się na należny mu zachówek. Jeżeli uprawnionym do zachowku jest dalszy zstępny spadkodawcy, zalicza się na należny mu zachówek także zapis windykacyjny oraz darowiznę dokonane przez spadkodawcę na rzecz jego wstępnego.

Art. 997. [Koszty wychowania i wykształcenia]

Jeżeli uprawnionym do zachowku jest zstępny spadkodawcy, zalicza się na należny mu zachówek poniesione przez spadkodawcę koszty wychowania oraz wykształcenia ogólnego i zawodowego, o ile koszty te przekraczają przeciętną miarę przyjętą w danym środowisku.

Art. 998. [Ograniczenie odpowiedzialności za zapisy i polecenia]

- § 1. Jeżeli uprawniony do zachowku jest powołany do dziedziczenia, ponosi on odpowiedzialność za zapisy zwykłe i polecenia tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego uprawnionemu zachowku.

§ 2. Przepis powyższy stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy zapis zwykły na rzecz uprawnionego do zachowku został obciążony dalszym zapisem lub poleceniem albo uczyniony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu.

Art. 999. [Ograniczenie odpowiedzialności uprawnionego do zachowku]

Jeżeli spadkobierca obowiązany do zapłaty zachowku jest sam uprawniony do zachowku, jego odpowiedzialność ogranicza się tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek.

Art. 999¹. [Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za zachówek]

- § 1. Jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może on żądać od osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny doliczony do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże osoba ta jest obowiązana do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem zapisu windykacyjnego.
- § 2. Jeżeli osoba, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, sama jest uprawniona do zachowku, ponosi ona odpowiedzialność względem innych uprawnionych do zachowku tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jej własny zachówek.
- § 3. Osoba, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może zwolnić się od obowiązku zapłaty sumy potrzebnej do uzupełnienia zachowku przez wydanie przedmiotu zapisu.
- § 4. Jeżeli spadkodawca uczynił zapisy windykacyjne na rzecz kilku osób, ich odpowiedzialność względem uprawnionego do zachowku jest solidarna. Jeżeli jedna z osób, na których rzecz zostały uczynione zapisy windykacyjne, spełniła świadczenie uprawnionemu do zachowku, może ona żądać od pozostałych osób części świadczenia proporcjonalnych do wartości otrzymanych zapisów windykacyjnych.

Art. 1000. [Odpowiedzialność obdarowanego za zachówek]

- § 1. Jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny.
- § 2. Jeżeli obdarowany sam jest uprawniony do zachowku, ponosi on odpowiedzialność względem innych uprawnionych do zachowku tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek.
- § 3. Obdarowany może zwolnić się od obowiązku zapłaty sumy potrzebnej do uzupełnienia zachowku przez wydanie przedmiotu darowizny.

Art. 1001. [Odpowiedzialność obdarowanych]

Spośród kilku obdarowanych obdarowany wcześniej ponosi odpowiedzialność stosownie do przepisów artykułu poprzedzającego tylko wtedy, gdy uprawniony do zachowku nie może uzyskać uzupełnienia zachowku od osoby, która została obdarowana później.

Art. 1002. [Dziedziczenie roszczenia o zachówek]

Roszczenie z tytułu zachowku przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku tylko wtedy, gdy spadkobierca ten należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy.

Art. 1003. [Stosunkowe zmniejszenie zapisów i poleceń]

Spadkobiercy obowiązani do zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku mogą żądać stosunkowego zmniejszenia zapisów zwykłych i poleceń.

Art. 1004. [Zakres zmniejszenia zapisów i poleceń]

- § 1. Zmniejszenie zapisów zwykłych i poleceń następuje w stosunku do ich wartości, chyba że z treści testamentu wynika odmienna wola spadkodawcy.

§ 2. W razie zmniejszenia zapisu zwykłego obciążonego dalszym zapisem lub poleceniem, dalszy zapis lub polecenie podlega stosunkowemu zmniejszeniu.

Art. 1005. [Zmniejszenie zapisów i poleceń uprawnionego do zachowku]

§ 1. Jeżeli spadkobierca obowiązany do zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku sam jest uprawniony do zachowku, może on żądać zmniejszenia zapisów zwykłych i poleceń w takim stopniu, ażeby pozostał mu jego własny zachówek.

§ 2. Jeżeli zapisobierca sam jest uprawniony do zachowku, zapis zwykły uczyniony na jego rzecz podlega zmniejszeniu tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek.

Art. 1006. [Żądanie całkowitego wykonania zapisu za zapłatą]

Jeżeli zmniejszeniu podlega zapis zwykły, którego przedmiot nie da się podzielić bez istotnej zmiany lub bez znacznego zmniejszenia wartości, zapisobierca może żądać całkowitego wykonania zapisu, uiszczając odpowiednią sumę pieniężną.

Art. 1007. [Przedawnienie roszczeń z zachowku]

§ 1. Roszczenia uprawnionego z tytułu zachowku oraz roszczenia spadkobierców o zmniejszenie zapisów zwykłych i poleceń przedawniają się z upływem lat pięciu od ogłoszenia testamentu.

§ 2. Roszczenie przeciwko osobie obowiązanej do uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanych od spadkodawcy zapisu windykacyjnego lub darowizny przedawnia się z upływem lat pięciu od otwarcia spadku.

Art. 1008. [Wydzieziczenie]

Spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnych, małżonka i rodziców zachowku (wydzieziczenie), jeżeli uprawniony do zachowku:

1) wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;

- 2) dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
- 3) uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

Art. 1009. [Przyczyna wydziedziczenia]

Przyczyna wydziedziczenia uprawnionego do zachowku powinna wynikać z treści testamentu.

Art. 1010. [Wpływ przebaczenia]

- § 1. Spadkodawca nie może wydziedziczyć uprawnionego do zachowku, jeżeli mu przebaczył.
- § 2. Jeżeli w chwili przebaczenia spadkodawca nie miał zdolności do czynności prawnych, przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem.

Art. 1011. [Zstępni wydziedziczonego]

Zstępni wydziedziczonego zstępnego są uprawnieni do zachowku, chociażby przeżył on spadkodawcę.

TYTUŁ V

Przyjęcie i odrzucenie spadku

Art. 1012. [Przyjęcie wprost albo z dobrodziejstwem inwentarza, odrzucenie]

Spadkobierca może bądź przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste), bądź przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też spadek odrzucić.

Art. 1013.
(uchylony).

Art. 1014. [Przyjęcie albo odrzucenie spadku przypadającego z różnych tytułów]

- § 1. Przyjęcie lub odrzucenie udziału spadkowego przypadającego spadkobiercy z tytułu podstawienia może nastąpić niezależnie od przyjęcia lub odrzucenia udziału spadkowego, który temu spadkobiercy przypada z innego tytułu.
- § 2. Spadkobierca może odrzucić udział spadkowy przypadający mu z tytułu przyrostu, a przyjmując udział przypadający mu jako spadkobiercy powołanemu.
- § 3. Poza wypadkami przewidzianymi w paragrafach poprzedzających spadkobierca nie może spadku częściowo przyjąć, a częściowo odrzucić.

Art. 1015. [Termin do złożenia oświadczenia]

- § 1. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swego powołania.
- § 2. Brak oświadczenia spadkobiercy w terminie określonym w § 1 jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza.

Art. 1016.
(uchylony).**Art. 1017. [Transmisja]**

Jeżeli przed upływem terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku spadkobierca zmarł nie złożony takiemu oświadczenia, oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone przez jego spadkobierców. Termin do złożenia tego oświadczenia nie może się skończyć wcześniej aniżeli termin do złożenia oświadczenia co do spadku po zmarłym spadkobiercy.

Art. 1018. [Sposób złożenia i forma oświadczenia]

- § 1. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku złożone pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu jest nieważne.
- § 2. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku nie może być odwołane.

§ 3. Oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku składa się przed sądem lub przed notariuszem. Można je złożyć ustnie lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Pełnomocnictwo do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku powinno być pisemne z podpisem urzędowo poświadczonym.

Art. 1019. [Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia]

§ 1. Jeżeli oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku zostało złożone pod wpływem błędu lub groźby, stosuje się przepisy o wadach oświadczenia woli z następującymi zmianami:

- 1) uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia powinno nastąpić przed sądem;
- 2) spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca.

§ 2. Spadkobierca, który pod wpływem błędu lub groźby nie złożył żadnego oświadczenia w terminie, może w powyższy sposób uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu.

§ 3. Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku wymaga zatwierdzenia przez sąd.

Art. 1020. [Skutki odrzucenia spadku]

Spadkobierca, który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku.

Art. 1021. [Stosunki między zarządzającym spadkiem a spadkobiercami]

Jeżeli spadkobierca zarządzał spadkiem, a potem go odrzucił, do stosunków między nim a spadkobiercami, którzy zamiast niego doszli do spadku, stosuje się odpowiednio przepisy o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia.

Art. 1022. [Odrzucenie spadku z testamentu i przyjęcie z ustawy]

Spadkobierca powołany do spadku zarówno z mocy testamentu, jak i z mocy ustawy może spadek odrzucić jako spadkobierca testamentowy, a przyjmując spadek jako spadkobierca ustawowy.

Art. 1023. [Dziedziczenie przez gminę lub Skarb Państwa]

- § 1. Skarb Państwa ani gmina nie mogą odrzucić spadku, który im przypadł z mocy ustawy.
- § 2. Skarb Państwa ani gmina nie składają oświadczenia o przyjęciu spadku, a spadek uważa się za przyjęty z dobrodziejstwem inwentarza.

Art. 1024. [Uznanie odrzucenia spadku za bezskuteczne]

- § 1. Jeżeli spadkobierca odrzucił spadek z pokrzywdzeniem wierzycieli, każdy z wierzycieli, którego wierzytelność istniała w chwili odrzucenia spadku, może żądać, ażeby odrzucenie spadku zostało uznane za bezskuteczne w stosunku do niego według przepisów o ochronie wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika.
- § 2. Uznanie odrzucenia spadku za bezskuteczne można żądać w ciągu sześciu miesięcy od chwili powzięcia wiadomości o odrzuceniu spadku, lecz nie później niż przed upływem trzech lat od odrzucenia spadku.

TYTUŁ VI**Stwierdzenie nabycia spadku lub przedmiotu zapisu windykacyjnego, poświadczenie dziedziczenia i ochrona spadkobiercy****Art. 1025. [Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku; akt poświadczenia dziedziczenia]**

- § 1. Sąd na wniosek osoby mającej w tym interes stwierdza nabycie spadku przez spadkobiercę. Notariusz na zasadach określonych w przepisach odrębnych sporządza akt poświadczenia dziedziczenia.
- § 2. Domniemywa się, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku albo poświadczenie dziedziczenia, jest spadkobiercą.
- § 3. Przeciwno domniemaniu wynikającemu ze stwierdzenia nabycia spadku nie można powoływać się na domniemanie wynikające z zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia.

Art. 1026. [Termin]

Stwierdzenie nabycia spadku oraz poświadczenie dziedziczenia nie może nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożyli już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku.

Art. 1027. [Dowód praw wynikających z dziedziczenia]

Względem osoby trzeciej, która nie rości sobie praw do spadku z tytułu dziedziczenia, spadkobierca może udowodnić swoje prawa wynikające z dziedziczenia tylko stwierdzeniem nabycia spadku albo zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia.

Art. 1028. [Rozporządzenie prawem należącym do spadku przez nieuprawnionego]

Jeżeli ten, kto uzyskał stwierdzenie nabycia spadku albo poświadczenie dziedziczenia, lecz spadkobiercą nie jest, rozporządza prawem należącym do spadku na rzecz osoby trzeciej, osoba, na której rzecz rozporządzenie następuje, nabywa prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku, chyba że działa w złej wierze.

Art. 1029. [Roszczenie o wydanie spadku]

- § 1. Spadkobierca może żądać, ażeby osoba, która włada spadkiem jako spadkobierca, lecz spadkobiercą nie jest, wydała mu spadek. To samo dotyczy poszczególnych przedmiotów należących do spadku.
- § 2. Do roszczeń spadkobiercy o wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotów należących do spadku, o zwrot pożytków lub o zapłatę ich wartości, jak również o naprawienie szkody z powodu zużycia, pogorszenia lub utraty tych przedmiotów oraz do roszczeń przeciwko spadkobiercy o zwrot nakładów stosuje się odpowiednio przepisy o roszczeniach między właścicielem a samoistnym posiadaczem rzeczy.
- § 3. Przepisy powyższe stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy żąda wydania swego majątku osoba, co do której zostało uchylone orzeczenie o uznaniu jej za zmarłą.

Art. 1029¹. [Odpowiednie stosowanie]

Przepisy niniejszego tytułu stosuje się odpowiednio do stwierdzenia nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego.

TYTUŁ VII**Odpowiedzialność za długi spadkowe****Art. 1030. [Chwila przyjęcia spadku a odpowiedzialność]**

Do chwili przyjęcia spadku spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko ze spadku. Od chwili przyjęcia spadku ponosi odpowiedzialność za te długi z całego swego majątku.

Art. 1031. [Sposób przyjęcia spadku a odpowiedzialność]

- § 1. W razie prostego przyjęcia spadku spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe bez ograniczenia.
- § 2. W razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku. Powyższe ograniczenie odpowiedzialności odpada, jeżeli spadkobierca podstępnie pominął w wykazie inwentarza lub podstępnie nie podał do spisu inwentarza przedmiotów należących do spadku lub przedmiotów zapisów windykacyjnych albo podstępnie uwzględnił w wykazie inwentarza lub podstępnie podał do spisu inwentarza nieistniejące długi.

Art. 1031¹. [Wykaz inwentarza]

- § 1. Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, zapisobierca windykacyjny lub wykonawca testamentu mogą złożyć w sądzie albo przed notariuszem wykaz inwentarza. Wykaz inwentarza składany przed notariuszem zostaje objęty protokołem.
- § 2. Wykaz inwentarza może zostać złożony wspólnie przez więcej niż jednego spadkobiercę, zapisobiercę windykacyjnego lub wykonawcę testamentu.
- § 3. W wykazie inwentarza z należyłą starannością ujawnia się przedmioty należące do spadku oraz przedmioty zapisów windykacyjnych, z podaniem ich wartości według stanu i cen z chwili

otwarcia spadku, a także długi spadkowe i ich wysokość według stanu z chwili otwarcia spadku.

§ 4. W razie ujawnienia po złożeniu wykazu inwentarza przedmiotów należących do spadku, przedmiotów zapisów windykacyjnych lub długów spadkowych pominiętych w wykazie inwentarza składający wykaz uzupełnia go. Do uzupełnienia wykazu stosuje się przepisy dotyczące składania wykazu inwentarza.

Art. 1031². [Wzór wykazu inwentarza]

§ 1. Wykaz inwentarza składany w sądzie sporządza się według ustalonego wzoru.

§ 2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia:

1) wzór wykazu inwentarza obejmujący:

a) dane, o których mowa w art. 1031¹ § 3,

b) imię i nazwisko, numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL), jeżeli został nadany, oraz ostatni adres spadkodawcy,

c) imię i nazwisko, numer PESEL albo numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku - numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub numer identyfikacji podatkowej (NIP), jeżeli został nadany, oraz adres składającego wykaz inwentarza,

d) pouczenie składającego wykaz inwentarza co do obowiązku jego uzupełnienia, w przypadkach wskazanych w art. 1031¹ § 4 - mając na uwadze zamieszczenie danych koniecznych do ustalenia stanu czynnego spadku oraz standaryzację danych zawartych w wykazie;

2) sposób udostępnienia druków wzoru wykazu inwentarza mając na uwadze przyspieszenie postępowania spadkowego.

Art. 1031³. [Spłata długów spadkowych]

§ 1. Spadkobierca, który złożył wykaz inwentarza spłaca długi spadkowe zgodnie ze złożonym wykazem. Nie może jednak zasłaniać się brakiem znajomości wykazu inwentarza złożonego przez innego spadkobiercę, zapisobiercę windykacyjnego lub wykonawcę testamentu.

- § 2. Od chwili sporządzenia spisu inwentarza spadkobierca spłaca długi spadkowe zgodnie ze sporządzonym spisem.
- § 3. Przepisy § 1 i 2 stosuje się odpowiednio do zapisobierców windykacyjnych i wykonawców testamentu.

Art. 1031⁴. [Obowiązek przyjęcia należnego świadczenia]

Wierzyciel, który zażądał sporządzenia spisu inwentarza, nie może odmówić przyjęcia należnego mu świadczenia, chociażby dług nie był jeszcze wymagalny.

Art. 1032. [Długi spadkobiercy, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza]

- § 1. Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza i spłacił niektóre długi spadkowe, a nie wiedział i przy dołożeniu należytej staranności nie mógł się dowiedzieć o istnieniu innych długów spadkowych, ponosi odpowiedzialność za niespłacone długi spadkowe tylko do wysokości różnicy między wartością stanu czynnego spadku a wartością świadczeń spełnionych na zaspokojenie długów spadkowych, które spłacił.
- § 2. Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza i spłacając niektóre długi spadkowe, wiedział lub przy dołożeniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o istnieniu innych długów spadkowych, ponosi odpowiedzialność za te długi ponad wartość stanu czynnego spadku, jednakże tylko do takiej wysokości, w jakiej byłby obowiązany je zaspokoić, gdyby spłacał należycie wszystkie długi spadkowe. Nie dotyczy to spadkobiercy niemającego pełnej zdolności do czynności prawnych oraz spadkobiercy, co do którego istnieje podstawa do jego ubezwłasnowolnienia.

Art. 1033. [Odpowiedzialność z tytułu zapisów i poleceń]

Odpowiedzialność spadkobiercy z tytułu zapisów zwykłych i poleceń ogranicza się do wartości stanu czynnego spadku.

Art. 1034. [Odpowiedzialność solidarna]

- § 1. Do chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe. Jeżeli jeden ze spadkobierców

spełnił świadczenie, może on żądać zwrotu od pozostałych spadkobierców w częściach, które odpowiadają wielkości ich udziałów.

§ 2. Od chwili działu spadku spadkobiercy ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe w stosunku do wielkości udziałów.

Art. 1034¹. [Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych do chwili działu spadku]

§ 1. Do chwili działu spadku wraz ze spadkobiercami solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe ponoszą także osoby, na których rzecz spadkodawca uczynił zapisy windykacyjne.

§ 2. Rozliczenia między spadkobiercami i osobami, na których rzecz zostały uczynione zapisy windykacyjne, następują proporcjonalnie do wartości otrzymanych przez nich przysporzeń. Spadkobiercom uwzględnia się ich udział w wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku.

Art. 1034². [Odpowiedzialność od chwili działu spadku]

Od chwili działu spadku spadkobiercy i osoby, na których rzecz zostały uczynione zapisy windykacyjne, ponoszą odpowiedzialność za długi spadkowe proporcjonalnie do wartości otrzymanych przez nich przysporzeń.

Art. 1034³. [Ograniczenie odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe]

Odpowiedzialność osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny za długi spadkowe, jest ograniczona do wartości przedmiotu zapisu windykacyjnego według stanu i cen z chwili otwarcia spadku.

TYTUŁ VIII

Wspólność majątku spadkowego i dział spadku

Art. 1035. [Odpowiednie stosowanie przepisów o współwłasności]
Jeżeli spadek przypada kilku spadkobiercom, do wspólności majątku spadkowego oraz do działu spadku stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych z zachowaniem przepisów niniejszego tytułu.

Art. 1036. [Rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do spadku]

Spadkobierca może za zgodą pozostałych spadkobierców rozporządzić udziałem w przedmiocie należącym do spadku. W braku zgody któregokolwiek z pozostałych spadkobierców rozporządzenie jest bezskuteczne o tyle, o ile naruszałoby uprawnienia przysługujące temu spadkobiercy na podstawie przepisów o dziale spadku.

Art. 1037. [Dział spadku]

- § 1. Dział spadku może nastąpić bądź na mocy umowy między wszystkimi spadkobiercami, bądź na mocy orzeczenia sądu na żądanie któregokolwiek ze spadkobierców.
- § 2. Jeżeli do spadku należy nieruchomości, umowa o dział powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.
- § 3. Jeżeli do spadku należy przedsiębiorstwo, umowa o dział spadku powinna być zawarta w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi. Jeżeli jednak w skład przedsiębiorstwa wchodzi nieruchomości albo przedsiębiorstwo jest objęte zarządem sukcesyjnym, umowa o dział spadku powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.

Art. 1038. [Częściowy dział spadku]

- § 1. Sądowy dział spadku powinien obejmować cały spadek. Jednakże z ważnych powodów może być ograniczony do części spadku.
- § 2. Umowny dział spadku może objąć cały spadek lub być ograniczony do części spadku.
- § 3. Sądowy częściowy dział spadku może nastąpić w szczególności z tego powodu, że w skład spadku wchodzi przedsiębiorstwo.

Art. 1038¹. [Kontynuacja działalności przedsiębiorstwa]

W przypadku gdy w skład spadku wchodzi przedsiębiorstwo, dział spadku obejmuje to przedsiębiorstwo z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia kontynuacji prowadzonej przy jego wykorzystaniu działalności gospodarczej, chyba że spadkobiercy oraz małżonek spadkodawcy, któremu przysługuje udział w przedsiębiorstwie, nie osiągnęły porozumienia co do kontynuacji tej działalności.

Art. 1039. [Zaliczenie darowizn na schedę]

- § 1. Jeżeli w razie dziedziczenia ustawowego dział spadku następuje między zstępnymi albo między zstępnymi i małżonkiem, spadkobiercy ci są wzajemnie zobowiązani do zaliczenia na schedę spadkową otrzymanych od spadkodawcy darowizn oraz zapisów windykacyjnych, chyba że z oświadczenia spadkodawcy lub z okoliczności wynika, że darowizna lub zapis windykacyjny zostały dokonane ze zwolnieniem od obowiązku zaliczenia.
- § 2. Spadkodawca może włożyć obowiązek zaliczenia darowizny lub zapisu windykacyjnego na schedę spadkową także na spadkobiercę ustawowego niewymienionego w paragrafie poprzedzającym.
- § 3. Nie podlegają zaliczeniu na schedę spadkową drobne darowizny zwyczajowo w danych stosunkach przyjęte.

Art. 1040. [Darowizna przewyższająca wartość schedy]

Jeżeli wartość darowizny lub zapisu windykacyjnego podlegających zaliczeniu przewyższa wartość schedy spadkowej, spadkobierca nie jest obowiązany do zwrotu nadwyżki. W wypadku takim nie uwzględnia się przy dziale spadku ani darowizny lub zapisu windykacyjnego, ani spadkobiercy zobowiązanego do ich zaliczenia.

Art. 1041. [Zaliczenie darowizny uczynionej wstępnemu]

Dalszy zstępny spadkodawcy obowiązany jest do zaliczenia na schedę spadkową darowizny oraz zapisu windykacyjnego dokonanych przez spadkodawcę na rzecz jego wstępnego.

Art. 1042. [Sposób zaliczenia darowizn]

- § 1. Zaliczenie na schedę spadkową przeprowadza się w ten sposób, że wartość darowizn lub zapisów windykacyjnych podlegających zaliczeniu dolicza się do spadku lub do części spadku, która ulega podziałowi między spadkobierców obowiązanych wzajemnie do zaliczenia, po czym oblicza się schedę spadkową każdego z tych spadkobierców, a następnie każdemu z nich zalicza się na poczet jego schedy wartość darowizny lub zapisu windykacyjnego podlegającej zaliczeniu.

- § 2. Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili działu spadku.
- § 2¹. Wartość przedmiotu zapisu windykacyjnego oblicza się według stanu z chwili otwarcia spadku, a według cen z chwili działu spadku.
- § 3. Przy zaliczaniu na schedę spadkową nie uwzględnia się pożytków przedmiotu darowizny lub zapisu windykacyjnego.

Art. 1043. [Koszty wychowania i wykształcenia]

Przepisy o zaliczeniu darowizn na schedę spadkową stosuje się odpowiednio do poniesionych przez spadkodawcę na rzecz zstępnego kosztów wychowania oraz wykształcenia ogólnego i zawodowego, o ile koszty te przekraczają przeciętną miarę przyjętą w danym środowisku.

Art. 1044. [Przyznanie przedmiotu należącego do spadku na współwłasność]

Na żądanie dwóch lub więcej spadkobierców sąd może wydzielić im schedy spadkowe w całości lub w części w taki sposób, że przyzna im pewien przedmiot lub pewne przedmioty należące do spadku jako współwłasność w określonych częściach ułamkowych.

Art. 1045. [Uchylenie się od skutków umowy o dział spadku]

Uchylenie się od skutków prawnych umowy o dział spadku zawartej pod wpływem błędu może nastąpić tylko wtedy, gdy błąd dotyczył stanu faktycznego, który strony uważały za niewątpliwą.

Art. 1046. [Rękojmia]

Po dokonaniu działu spadku spadkobiercy są wzajemnie obowiązani do rękojmi za wady fizyczne i prawne według przepisów o rękojmi przy sprzedaży. Rękojmia co do wierzytelności spadkowych rozciąga się także na wypłacalność dłużnika.

TYTUŁ IX

Umowy dotyczące spadku

Art. 1047. [Zakaz zawierania umów o spadek przyszły]

Z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w tytule niniejszym umowa o spadek po osobie żyjącej jest nieważna.

Art. 1048. [Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia]

Spadkobierca ustawowy może przez umowę z przyszłym spadkodawcą zrzec się dziedziczenia po nim. Umowa taka powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.

Art. 1049. [Skutki umowy o zrzeczenie]

- § 1. Zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również zstępnych zrzekającego się, chyba że umówiono się inaczej.
- § 2. Zrzekający się oraz jego zstępni, których obejmuje zrzeczenie się dziedziczenia, zostają wyłączeni od dziedziczenia, tak jakby nie dożyli otwarcia spadku.

Art. 1050. [Umowne uchylenie skutków zrzeczenia się]

Zrzeczenie się dziedziczenia może być uchylone przez umowę między tym, kto zrzekł się dziedziczenia, a tym, po kim się dziedziczenia zrzeczono. Umowa powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.

Art. 1051. [Zbycie spadku]

Spadkobierca, który spadek przyjął, może spadek ten zbyć w całości lub w części. To samo dotyczy zbycia udziału spadkowego.

Art. 1052. [Umowa zobowiązująca do zbycia spadku]

- § 1. Umowa sprzedaży, zamiany, darowizny lub inna umowa zobowiązująca do zbycia spadku przenosi spadek na nabywcę, chyba że strony inaczej postanowiły.
- § 2. Jeżeli zawarcie umowy przenoszącej spadek następuje w wykonaniu zobowiązania wynikającego z uprzednio zawartej umowy zobowiązującej do zbycia spadku, ważność umowy przenoszącej spadek zależy od istnienia tego zobowiązania.

§ 3. Umowa zobowiązująca do zbycia spadku powinna być zawarta w formie aktu notarialnego. To samo dotyczy umowy przenoszącej spadek, która zostaje zawarta w celu wykonania istniejącego uprzednio zobowiązania do zbycia spadku.

Art. 1053. [Wstąpienie w ogół praw i obowiązków]

Nabywca spadku wstępuje w prawa i obowiązki spadkobiercy.

Art. 1054. [Uprawnienia i obowiązki zbywcy]

§ 1. Zbywca spadku zobowiązany jest do wydania tego, co wskutek zbycia, utraty lub uszkodzenia przedmiotów należących do spadku zostało uzyskane w zamian tych przedmiotów albo jako naprawienie szkody, a jeżeli zbycie spadku było odpłatne, także do wyrównania ubytku wartości powstałego przez zużycie lub rozporządzenie nieodpłatne przedmiotami należącymi do spadku.

§ 2. Zbywca może żądać od nabywcy zwrotu wydatków i nakładów poczynionych na spadek.

Art. 1055. [Odpowiedzialność nabywcy spadku]

§ 1. Nabywca spadku ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe w tym samym zakresie co zbywca. Ich odpowiedzialność względem wierzycieli jest solidarna.

§ 2. W braku odmiennej umowy nabywca ponosi względem zbywcy odpowiedzialność za to, że wierzyciele nie będą od niego żądali spełnienia świadczeń na zaspokojenie długów spadkowych.

Art. 1056. [Wyłączenie odpowiedzialności zbywcy z rękojmi]

W razie zbycia spadku spadkobierca nie ponosi odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady fizyczne i prawne poszczególnych przedmiotów należących do spadku.

Art. 1057. [Przejęcie na nabywcę korzyści i ciężarów]

Korzyści i ciężary związane z przedmiotami należącymi do spadku, jak również niebezpieczeństwo ich przypadkowej utraty lub uszkodzenia przechodzą na nabywcę z chwilą zawarcia umowy o zbycie spadku, chyba że umówiono się inaczej.

TYTUŁ X**Przepisy szczególne o dziedziczeniu gospodarstw rolnych****Art. 1058. [Dziedziczenie gospodarstw rolnych z ustawy]**

Do dziedziczenia z ustawy gospodarstw rolnych obejmujących grunty rolne o powierzchni przekraczającej 1 ha stosuje się przepisy tytułów poprzedzających księgi niniejszej ze zmianami wynikającymi z przepisów poniższych.

Art. 1059. [Spadkobiercy gospodarstwa rolnego]

Spadkobiercy dziedziczą z ustawy gospodarstwo rolne, jeżeli w chwili otwarcia spadku:

- 1) stale pracują bezpośrednio przy produkcji rolnej albo
- 2) mają przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej, albo
- 3) są małoletni bądź też pobierają naukę zawodu lub uczęszczają do szkół, albo
- 4) są trwale niezdolni do pracy.

[Przepis utracił moc z dniem 14 lutego 2001 r. w zakresie, w którym odnosi się do spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r., na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r. sygn. akt P. 4/99 (Dz. U. poz. 91).]

Art. 1060. [Zastępcze dziedziczenie gospodarstw rolnych z ustawy przez wnuki i dalszych zstępnych spadkodawcy]

W granicach określonych w art. 931 § 2 wnuki spadkodawcy, które w chwili otwarcia spadku odpowiadają warunkom przewidzianym w art. 1059 pkt 1 i 2, dziedziczą gospodarstwo rolne także wtedy, gdy ich ojciec lub matka nie mogą gospodarstwa dziedziczyć dla braku warunków przewidzianych w art. 1059. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych.

[Przepis utracił moc z dniem 14 lutego 2001 r. w zakresie, w którym odnosi się do spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r., na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r. sygn. akt P. 4/99 (Dz. U. poz. 91)]

Art. 1061.
(uchylony).

Art. 1062. [Zastępcze dziedziczenie gospodarstw rolnych z ustawy przez rodzeństwo spadkodawcy i dzieci rodzeństwa spadkodawcy]

§ 1. Rodzeństwo spadkodawcy, które w chwili otwarcia spadku odpowiada warunkom przewidzianym w art. 1059 pkt 1 i 2, dziedziczy gospodarstwo rolne także wtedy, gdy zstępni spadkodawcy nie mogą gospodarstwa dziedziczyć dla braku warunków przewidzianych w art. 1059 lub w art. 1060.

§ 2. W granicach określonych w art. 934 dzieci rodzeństwa spadkodawcy, które w chwili otwarcia spadku odpowiadają warunkom przewidzianym w art. 1059 pkt 1 i 2, dziedziczą gospodarstwo rolne także wtedy, gdy ich ojciec lub matka nie mogą gospodarstwa dziedziczyć dla braku warunków przewidzianych w art. 1059 lub w § 1 niniejszego artykułu. Przepis ten stosuje się odpowiednio do dalszych zstępnych.

[Powyzszy przepis utracił moc z dniem 14 lutego 2001 r. w zakresie, w którym odnosi się do spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r., na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r. sygn. akt P. 4/99 (Dz. U. poz. 91)]

Art. 1063. [Dziedziczenie gospodarstwa na zasadach ogólnych]

Jeżeli ani małżonek spadkodawcy, ani żaden z jego krewnych powołanych do dziedziczenia z ustawy nie odpowiada warunkom przewidzianym dla dziedziczenia gospodarstwa rolnego albo jeżeli uprawnionymi do dziedziczenia są wyłącznie osoby, które w chwili otwarcia spadku są trwale niezdolne do pracy, gospodarstwo dziedziczą spadkobiercy na zasadach ogólnych.

Art. 1064. [Warunki dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych]

Rozporządzenie Rady Ministrów określi, jakie przygotowanie zawodowe uważa się za przygotowanie zawodowe do prowadzenia produkcji rolnej, a także wypadki, w których pobieranie nauki zawodu lub uczęszczanie do szkół uprawnia do dziedziczenia gospodarstwa

rolnego, oraz zasady i tryb stwierdzenia trwałej niezdolności do pracy. [Przepis utracił moc z dniem 14 lutego 2001 r. w zakresie, w którym odnosi się do spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001 r., na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r. sygn. akt P. 4/99 (Dz. U. poz. 91)]

Art. 1065.
(uchylony).

Art. 1066.
(uchylony).

Art. 1067. [Spadkobierca gospodarstwa obciążony zapisem]
§ 1. Do zapisu, którego przedmiotem jest świadczenie pieniężne, stosuje się odpowiednio przepis art. 216.
§ 2. Jeżeli wykonanie zapisu prowadziłyby do podziału gospodarstwa rolnego lub wkładu gruntowego w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, sprzecznego z zasadami prawidłowej gospodarki rolnej, spadkobierca zobowiązany do wykonania zapisu może żądać zamiany przedmiotu zapisu na świadczenie pieniężne.

Art. 1068.
(uchylony).

Art. 1069.
(uchylony).

Art. 1070. [Podział gospodarstwa należącego do spadku]
W razie podziału gospodarstwa rolnego, które należy do spadku, stosuje się odpowiednio przepisy o podziale gospodarstw rolnych przy zniesieniu współwłasności.

Art. 1070¹. [Zbycie udziału w spadku obejmującym gospodarstwo]
Do zbycia spadku lub części spadku lub udziału w spadku obejmującym gospodarstwo rolne lub nieruchomości rolną w rozumieniu przepisów

ustawy, o której mowa w art. 166 § 3, stosuje się przepisy tej ustawy dotyczące zbycia nieruchomości rolnej.

Art. 1071.
(uchylony).

Art. 1072.
(uchylony).

Art. 1073.
(uchylony).

Art. 1074.
(uchylony).

Art. 1075.
(uchylony).

Art. 1076.
(uchylony).

Art. 1077.
(uchylony).

Art. 1078.
(uchylony).

Art. 1079. [Zaliczenie udziałów w gospodarstwie]
Jeżeli oprócz gospodarstwa rolnego spadek obejmuje inne przedmioty majątkowe, udziały spadkobierców w gospodarstwie rolnym zalicza się na poczet ich udziałów w całości spadku.

Art. 1080.
(uchylony).

Art. 1081. [Odpowiedzialność za długi spadkowe związane z prowadzeniem gospodarstwa]

Odpowiedzialność za długi spadkowe związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego ponosi od chwili działu spadku spadkobierca, któremu to gospodarstwo przypadło, oraz spadkobiercy otrzymujący od niego spłaty. Każdy z tych spadkobierców ponosi odpowiedzialność w stosunku do wartości otrzymanego udziału. Odpowiedzialność za inne długi ponoszą wszyscy spadkobiercy na zasadach ogólnych.

Art. 1082. [Ustalenie zachowku]

Jeżeli do spadku należy gospodarstwo rolne, ustalenie zachowku następuje z uwzględnieniem przepisów niniejszego tytułu, a także odpowiednio art. 216.

Art. 1083.
(uchylony).

Art. 1084.
(uchylony).

Art. 1085.
(uchylony).

Art. 1086. [Wkład gruntowy w r.s.p.]

Przepisy tytułu niniejszego stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy do spadku należy wkład gruntowy w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, o ile przepisy poniższe nie stanowią inaczej.

Art. 1087. [Dziedziczenie wkładu gruntowego w r.s.p.]

§ 1. Należący do spadku wkład gruntowy w rolniczej spółdzielni produkcyjnej dziedziczą ci spośród spadkobierców, którzy w chwili otwarcia spadku:

- 1) są członkami tej spółdzielni albo
- 2) bądź są małoletni, bądź też pobierają naukę zawodu lub uczęszczają do szkół, albo
- 3) są trwale niezdolni do pracy.

-
- § 2. W braku spadkobierców określonych w punkcie pierwszym paragrafu poprzedzającego wkład gruntowy w rolniczej spółdzielni produkcyjnej dziedziczą również spadkobiercy, którzy pracują w gospodarstwie rolnym spółdzielni albo w ciągu sześciu miesięcy od otwarcia spadku zostaną członkami tej spółdzielni.
- § 3. Przepisy paragrafów poprzedzających dotyczą również działki przyzagrodowej i siedliskowej, jeżeli należą one do spadku.

Art. 1088.
(uchylony).